

insignis sententia de Compunctione, quam Paterius Collecçãoi suæ inserendam iudicavit, dubitare non licet, quin assutus Expositioni Gregorianæ prologus, his verbis continuo et consequenter scriptis : *Explicit Prologus. Incipit Expositio super Cantica Canticorum*, pro Gregoriano tunc habitus sit. Verum qui codicem hunc descripserunt, et in eo multa ex diversis Patribus opuscula complexi sunt, non solent ipsis auctorum nomina præfigere. Liber hic accuratissime est exaratus, ita ut in ipso vix unum mendum notaverimus. Non dividitur in libros, aut in homilias, imo nec in capitula ; sed eadem serie scriptura decurrit absque ulla linearum interruptione, etiam ubi absoluta unius versus explicatione, alius profertur explanandus, si septem duntaxat versus excipias, qui lineam incipiunt, scilicet : *Filii matris mæ pugnaverunt adversus me. Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis. Egredimini, filiæ Sion. Duo ubera tua sicut duo hinnuli. Revertere, revertere Sunamitis. Quæ est ista quæ ascendit de deserto deliciis affluens? Vineam fuit pacifico. Alii tamen versus plurimi littera grandiori rubra inchoantur, at non interruptitur idcirco scripturæ series.*

Ultimo loco commemorandi veniunt duo alii codices, unus ex Bibliotheca Remigiana apud Remos, alter ex Theodericensi monasterio, non longe ab eadem urbe. Uterque codex cccc annorum ætatem non superat, sed Theodericensis ex longe antiquiori ejusdem monasterii, qui nunc desideratur, descriptus est.

VI. Tot Mss. inspectione, testimonioque præsertim Paterii confirmati, non dubitavimus quin Gregorio lucubratio hæc, tanto sane doctore digna, restituenda foret. Accessit Magistri Sententiarum auctoritas, lib. 1, dist. 37, num. 1, ubi legitur : *Beatus Gregorius super Cantica Cantic. inquit, Licet Deus communi modo omnibus rebus insit, præsentia, potentia, substantia, etc.*, quem locum laudat etiam S. Thomas. Etsi vero uterque in hac sententia laudanda, videatur hallucinatus (abest enim ab expositione in Cantica), inde tamen probatur Petri Lombardi temporibus, qui floruit duodecimo sæculo, Richardique Victorini cœvus fuit, ac postea, dubium non fuisse S. Gregorium exposuisse Cantica ; cujus opus tunc in omnium manibus versabatur.

VII. Neque vero quis suspicetur, pro Gregoriano potius opere habendum, quod jam typis mandatum est, cujus Prologus ita incipit : *Quia si cæco, si longe a Deo posito. Exstant sane nonnulli codices mss. in quibus ita legitur Prologus, quem sequitur Expositio ab his verbis incipiens : Os sponsi inspiratio Christi, etc.*, ut in vulgatis. Tres invenimus Parisiis in Bibliotheca Victorina, in quibus auctoris nomen tacetur, nisi quod in uno recentior manus S. Gregorium inscripsit, cum alterius nominis erasi supersint vestigia. His aut similibus codicibus usi sunt, qui priorem expositionis Gregorii in Cantica editionem curarunt Parisiis apud Remboldum ann. 1498, quam videre nobis non licuit ; at usi sumus alia Parisiensi anni 1518, Gilotiana 1571, Vaticana, etc. Et facile deprehendimus Prologum hunc nihil aliud esse quam nostri compendium, quod cuilibet legenti et conferenti statim patebit.

Quod spectat ad Expositionem jam vulgatam, quæ a nostra discrepat, usque ad illa verba : *Pulchræ sunt genæ tuæ*, vers. 9 cap. 1, post indubitatum Paterii testimonium pro nostra prolatum, hanc alteri anteponeendam esse quis neget ?

Noverat hoc opus Joannes Trithemius, qui in indice voluminum a S. Gregorio papa scriptorum, quem ipse Gussanvillæus exhibet, illa designans per priora verba a quibus incipiunt, istud commemorat : *Scriptis, inquit, plura necessaria volumina, in quibus feruntur subjecta : In lib. Job : Inter multos sæpe quæritur.... In Cantica Cantic.* Postquam a paradisi gaudiis, etc.

VIII. Itaque tot in Mss. latitans insigne opus e tenebris eruendum et publica luce donandum 396 censuimus. At de ipsius divisione et partitione, in qua codices non conveniunt, diu ancipites deliberavimus. Tandem potior illa visa est, quam offerre videtur liber ipse sacer hic expositus. Ut enim octo in capita secatur, ita in totidem dividendam duximus ipsius explanationem. At capita varios in articulos numeris designatos pro more nostro distribuimus. In cæteris quoque eandem secuti sumus methodum, quoad breves annotationes, tum marginibus inscribendas, tum columnis subjiciendas, quam in aliis S. Gregorii operibus edendis adhibuimus, et a viris doctis novimus approbati.

IX. Superest ut objectioni, quæ ex styli diversitate fieri potest, occurramus ; aliquam enim hic deprehendi non inficiamur. Stylum tantisper mutare fortasse coegit argumenti propositi et pertractati quædam insolentia, nimirum Canticorum liber explanandus, in quo aliud omnino scribendi genus observatum, quam in cæteris sacræ Scripturæ libris. Præterea cum hanc expositionem a Claudio exceptam legamus, ut de Commentariis in lib. Regum jam dictum est, audiamusque Gregorium de immutato suo stylo conquerentem in epistola jam superius laudata ; ex hac styli discrepantia, quæ in proœmio potissimum observatur, magis ac magis nostra confirmatur sententia. Nimirum hoc opus ita Gregorio vindicamus, ut Claudio, qui illud exceptit ac digessit, nonnullaque ob memoriæ lapsum supplere coactus est, tantilla ex parte quoque tribuatur. Aliunde vero styli Gregoriani multa supersunt vestigia, uti diligens lector haud difficile observabit, maxime usque ad versum 9 capitis primi, ubi iidem versus in varios sensus, typicos, allegoricos, morales, inflectuntur et vertuntur, methodo sancto Doctori familiari, et in libris Moralium notissima. Hæc eruditii lectoris diligentiam non fugiet. Præcipua tamen cura legentis sit, in hoc evolvendo libro, cujus quot verba, tot scintillæ sunt divini amoris, his sacris flammis cum Gregorio aduri, per quem *Deus ignem misit in terram ; et quid vult nisi ut accendatur ?*

SANCTI GREGORII MAGNI

ROMANI PONTIFICIS

SUPER CANTICA CANTICORUM

EXPOSITIO.

* PROŒMIUM.

397 1. Postquam a paradisi gaudiis expulsum est genus humanum, in istam peregrinationem vitæ

A præsentis veniens, cæcum cor a spirituali intellectu habet. Cui cæco cordi si diceretur voce humana, sequere Deum, vel dilige Deum, sicut ei in Lege di-

* In cod. Rothom., Prologus, ut in edit. Richardi a S. Victore.

etum est, semel foris missum et per torporem indelictatis frigidum non caperet quod audiret. Idcirco per quædam ænigmata sermo divinus animæ torpenti et frigide loquitur, et de rebus quas novit, latenter insinuat ei amorem quem non novit.

2. Allegoria enim animæ longe a Deo positæ quasi quamdam machinam facit, ut per illam levetur ad Deum. Interpositis quippe ænigmatibus dum quoddam in verbis cognoscit quod suum est, in sensu verborum intelligit quod non suum est; et per terrena verba separatur a terra. Per hoc enim quod non abhorret cognitum, intelligit quoddam incognitum. Rebus enim nobis notis per quas allegoriæ conficiuntur sententiæ divinæ vestiuntur, et, dum re cognoscimus exteriora verba, pervenimus ad interiorum intelligentiam.

3. Hinc est enim quod in hoc libro, qui in Cantica canticorum conscriptus est, amoris quasi corporei verba ponuntur, ut a torpore suo anima per sermones suæ consuetudinis refricata recalescat; et per verba amoris qui infra est, excitatur ad amorem qui supra est. Nominantur enim in hoc libro oscula, nominantur ubera, nominantur genæ, nominantur femora; in quibus verbis non irridenda est **398** ^a sacra descriptio, sed major Dei misericordia consideranda est; quia dum membra corporis nominat, et sic ad amorem vocat, notandum est quam mirabiliter nobiscum et misericorditer operatur. Qui ut cor nostrum ^b ad instigationem sacri amoris accenderet, usque ad turpis amoris nostri ^c se verba distendit. Sed unde se loquendo humiliat, inde nos intellectu exaltat; quia ex sermonibus hujus amoris discimus quia virtute in divinitatis amore serveamus.

4. Hoc autem nobis solerter intuendum est, ne cum verba exterioris amoris audimus, ad exteriora sentienda remaneamus; et machina, quæ ponitur ut levet, ipsa magis opprimat, ne levemur. Debemus ergo in verbis istis corporeis, in verbis exterioribus quidquid interius est quærere, et loquentes de corpore, quasi extra corpus fieri ^d debemus. Ad has nuptias sponsi et sponsæ cum intellectu intimæ charitatis, id est cum veste venire nuptiali necesse est; ne si veste nuptiali, id est digna charitatis intelligentia non induimur, ab hoc nuptiarum convivio in exteriores tenebras, id est in ignorantiam cæcitate repellamur. Debemus per hæc verba passionis transire ad virtutem impassibilitatis. Sic est enim Scriptura sacra in verbis et sensibus, sicut pictura in coloribus et rebus; et nimis stultus est qui sic picturæ coloribus inhæret, ut res quæ pictæ sunt ignoret. Nos enim, si verba quæ exterius dicuntur amplectimur, et sensus ignoramus, quasi ignorantes res quæ depictæ sunt, solos colores tenemus. *Littera occidit, sicut scriptum est, spiritus autem* **399** *vivificat* (II Cor.

III, 6); sic enim littera cooperit spiritum, sicut palea tegit frumentum; sed jumentorum est, paleis vesci; hominum, frumentis. Qui ergo humana ratione utitur, jumentorum paleas abjiciat, et frumenta spiritus edere festinet; ad hoc quippe utilis est, ut mysteria litteræ involuta tegantur. Hinc enim scriptum est: *Sapientes abscondunt intelligentiam* (Prov. x, 14). Quia nimirum sub tegmine litteræ spiritualis intelligentia cooperitur. Hinc rursus in eodem libro scriptum est: *Gloria Dei celare verbum* (Prov. xxv, 2). Menti enim Deum quærenti tanto Deus gloriosius apparet, quanto subtilius atque interius investigatur, ut appareat; sed nunquid quod in mysteriis Deus celat, nos requirere non debemus? Debemus utique, nam sequitur: *Et gloria regum investigare sermonem* (Ibid.). Qui enim jam corpora sua vel motus carnis regere et investigare noverunt, reges sunt. Regum ergo gloria investigare sermonem, quia bene viventium laus est perscrutari secreta mandatorum Dei. Humanæ ergo conversationis verba audientes, quasi extra homines esse debemus; ne si humanitas quæ dicuntur audimus, nihil divinitatis de his quæ audire debemus, sentire possimus. Quasi jam non homines desiderabat esse Paulus discipulos suos, quibus dicebat: *Cum enim sit inter vos zelus et contentio, nonne homines estis* (I Cor. III, 3)? Quasi jam non æstimabat homines discipulos suos Dominus, cum dicebat: *Quem dicunt homines esse filium hominis* (Matth. xvi, 13)? Cui cum verba hominum respondissent, illico adjunxit: *Vos autem quem me esse dicitis?* Cum enim supra dicit homines, ac deinde subjungit vos autem, inter homines et discipulos quamdam distantiam facit, quia videlicet divina eis insinuans, esse eos super homines faciebat, ut ait Apostolus: *Si qua igitur in Christo nova creatura, vetera transierunt* (II Cor. v, 17). Et scimus quia in resurrectione nostra ita corpus spiritui adnectitur, ut omne quod fuerat passionis in virtute spiritus assumatur. Is ergo qui Deum sequitur, imitari debet quotidie resurrectionem suam; ut sicut tunc nihil passibile habebit in corpore, ita nunc nihil passibile habeat in corde; ut secundum interiorem hominem jam nova creatura sit, jam quidquid vetustum fuerit calcet, et in verbis veteribus solam vim novitatis inquirat.

5. Scriptura enim sacra mons quidem est, de quo in nostris cordibus ad intelligendum Dominus venit; de quo monte per prophetam dicitur: *Deus a Libano veniet, et Sanctus de monte umbroso et conaenu* (Habac. III, 3). Iste mons et condensus est per sententias, et umbrosus per allegorias. Sed sciendum est quia cum vox Domini in monte sonat, vestimenta lavare præcipimur, et ab omni carnis iniquatione mundari, si ad montem accedere festinamus. Scriptum namque est, quia, *si bestia tetigerit montem,*

^a Rich., *Sacra Scriptura.*

^b Rem. et Theod., *ad investigationem.* Sequimur Rothom., Val. Cl. et edit. Rich.

^c Abest se a Theod. et Rem. In Rothom. et Rich.

legitur, *ad turpis amoris nostri verba descendit.*

^d Hoc verbum in Val. Cl. et in Rich. incipit sequentem periodum; in qua minime legitur, *necesse est.*

lapidibus (Debr. xii, 20). Bestia enim tangit mentem, quando irrationabilibus motibus dediti, Scripturæ sacræ obliuiscuntur propinquam, et non eam secundum quod debent, intelligunt, sed irrationabiliter ad sensu voluptatis [Forte voluntatis] intelligentiam flectunt. Omnis enim absurdus, vel sensu piger, si circa hanc mentem visus fuerit, atrocissima sententia refecti lapidibus necatur. Ardet enim mens iste, quia Scripturæ sacræ videlicet, quem spiritaliter replet, amoris igne succendit. Unde scriptum est: *Ignitum eloquium tuum* (Psal. cxviii, 140). Unde cum verba Dei audirent quidam in via ambulantes, dicebant: *Nunne cor nostrum ardere erat in nobis, cum operiret nobis Scripturas* (Luc. xiiii, 32)? Unde per Moysen dicitur: *In dextera ejus ignis leo* (Deuter. xxxiii, 2). Sinistra Dei iniqui accipiuntur, qui in dextera parte non transiunt; dextera Dei electi sunt, qui a sinistris separantur. In dextera ergo Dei leo igneus est, quia in electorum cordibus, qui ad dexteram ponendi sunt, flagrant divina precepta, et caritatis ardore succensum sunt. Iste ergo ignis, quidquid in nobis est exterioris rubiginis et vetustatis, exurat, ut mentem nostram velut holocaustum in Dei contemplatione offerat.

6. Nec vacuo attendendum est quod liber iste non Canticum, sed Canticum canticorum vocatur; sicut enim in veteri Testamento alia sunt sancta, et alia Sancta sanctorum, alia Sabbata, et alia Sabbata Sabbatorum; ita in Scriptura sacra, alia sunt Cantica, et alia Cantica canticorum. Sancta erant que in Tabernaculo, et que exterius agebantur; Sabbata erant que et singulis hebdomadibus celebrabantur; sed Sancta sanctorum secretiori quadam veneratione accipiebantur, et Sabbata Sabbatorum nomen in suis festiuitatibus colabantur. Ita Cantica canticorum secretum et solemnè quoddam interius est, quod secretum in occultis intelligentis penetrat. Nam si exterioribus verbis attenditur, secretum non est.

7. Secundum est etiam, quia in Scriptura sacra alia sunt Cantica victorie, alia Cantica exhortationis et contestationis, alia Cantica exultationis, alia Cantica adiutorio, alia Cantica conjunctionis cum Deo. Canticum victoria est, quod Maria transactio mari rubro cecinit, dicens: *Cantemus Domino; gloriæ enim honorificatus est: equum et ascensorem projecit in mare* (Exod. xv, 1). Canticum exhortationis et contestationis est, quod Moyses Israelitis ad terram promissionis propinquantibus dixit: *Attende caelum, que loquar, audiat terra verba ex ore meo* (Deuter. xxxii, 1). Canticum exultationis est, quod Anna, peraspera fecunditate Ecclesie in semetipsa, cecinit dicens: *Exultauit cor meum in Domino* (I Reg. ii, 1). Ubi per semetipsam figuratam fecunditatem prolis ecclesiasticæ expressit, cum dicit: *Sterilis peperit plurimos, et quæ multos habebat filios infirmata est* (Ibid., 5). Canticum adiutorii David quod post prælium cecinit, dicens: *Diligam te, Domine, virtus*

mea (Psal. xvi, 1). Canticum vero conjunctionis cum Deo, hoc est quod in nuptiis sponsi et sponsæ canitur, id est Canticum canticorum; quod tanto est omnibus Canticis sublimius, quanto et in nuptiis solemnitate sublimioris offertur. Per illa enim Cantica vitia deuitantur, per ista vero unusquisque virtutibus locupletatur; per illa cavetur hostis, per hæc Dominus familiari amore complectitur.

8. Et notandum, quia aliquando se Dominus in Scriptura sacra Dominum vocat, aliquando patrem, aliquando sponsum. Quando enim se vult timeri, Dominum se nominat; quando vult honorari, patrem; quando vult amari, sponsum. Ipse per prophetam dicit: *Si Dominus ego sum, ubi est timor meus? Si pater ego sum, ubi est honor meus* (Malach. i, 6)? Et rursum dicit: *Desponsavi te mihi in iustitia et fide* (Osee ii, 20). Vel certe: *Reoordatus sum diem desponsationis tuæ in deserto* (Jerem. ii, 2). Et quidem apud Deum quando et quando non est, sed quia prius timeri se vult ut honoretur, et prius honorari ut ad eum perveniat, et Dominum se propter timorem nominat, et patrem propter honorem, et sponsum propter amorem. Per timorem veniatur ad honorem, per honorem vero ejus perveniat ad amorem. Quanto ergo dignius honor quam timor, tanta plus gaudet Deus pater quam Dominus dici; et quanta charius est amor quam honor, tanto plus gaudet Deus, sponsus dici quam pater. In hoc ergo libro 401 Dominus et Ecclesia, non Dominus et ancilla, sed sponsus nominatur et sponsa; ut non soli timori, non soli reverentia, sed etiam amori deserviat, et in his verbis exterioribus incitetur affectus interior. Cum se Dominum nominat, indicat quod creatus sum; cum se patrem nominat, indicat quod adoptatus; cum sponsum se nominat, indicat quod conjunctus. Plus est autem conjunctus esse Deo, quam creatus et adoptatus. In hoc ergo libro tibi sponsus dicitur, aliquid sublimius insinuat, dum in ea sædus conjunctionis ostenditur. Que nomina in Testamento novo (quia jam perfecta conjunctio. Verbi et carnis Christi et Ecclesie celebrata est) frequentius iteratione memorantur. Unde Joannes dicit, Domino veniente: *Qui habet sponsam, sponsus est* (Joan. iii, 29). Unde idem Dominus dicit: *Nun jjuvant filii sponsi, quandiu cum illis est sponsus* (Matth. ix, 15). Unde Ecclesie dicitur: *Desponsavi vobis uni viro virginem castam exhibere Christa* (II Cor. xi, 2). Rursum: *Ut exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam* (Ephes. v, 27). Et rursum in Apocalypsi Joannis: *Beati qui ad cenam nuptiarum Agni vocati sunt* (Apoc. xix, 9). Et rursum ibidem: *Et vidi sponsam quasi novam nuptiam, descendantem de caelo* (Apoc. xxi, 2).

9. Nec hoc a magno mysterio abhorret, quod liber iste Salomonis tertius in opusculis ejus ponitur. Veteres enim tres vitæ ordines esse dixerunt, moralem, naturalem, et contemplativam; quas Græci vitas, ethicam, physicam, theoreticam nominaverunt. In Proverbis quoque moralis vitæ exprimitur, ubi dicitur:

*Audi, fili mi, sapientiam meam, et prudentiam meam in-
civna aurem tuam* (Prov. 1, 8). In Ecclesiaste vero natura-
lis; ibi quippe quod omnia ad finem tendunt,
consideratur, cum dicitur: *Vanitas vanitatum, et om-
nia vanitas* (Eccles. 1, 2). In Cantica canticorum
contemplativa vita exprimitur, dum in eis ipsius Domini
adventus et aspectus desideratur; cum sponsi
voco dicitur: *Veni de Libano, veni* (Cant. iv, 8). Vel
etiam ordines trium patriarcharum et vitas significa-
vit, Abraham videlicet, Isaac, et Jacob. Moralitatem
quippe Abraham, per obedientiam tenuit; Isaac vero
naturalem vitam puteos foliando figuravit. In imo
enim puteos fodere, est per considerationem natura-
lem omnia quae infra sunt, perscrutando rimari. Jacob
vero contemplativam vitam tenuit, qui ascendentes et
descendentes angelos vidit. Sed quia naturalis conside-
ratio ad perfectionem non perducitur, nisi prius moralitas
teneatur; recte post Proverbia, Ecclesiastes ponitur.
Et quia superna contemplatio non conspicitur, nisi
prius haec infra labentia despiciantur, recte post Ec-
clesiasten Cantica canticorum ponuntur. Prius quippe
est mores componere; postmodum omnia quae adsunt,
tanquam non adsint considerare; tertio vero loco
punda cordis acie superna et interna conspicerem. His
itaque librorum gradibus quasi quamdam ad contem-
plationem scalam fecit, ut dum primum in saeculo
haec geruntur, postmodum et honesta saeculi despiciantur:
ad extremam etiam Dei intima conspiciantur. Sic autem generaliter
ex voce Ecclesiae adventus Domini in hoc opere praestolatur,
ut etiam specialiter unaquaeque anima ingressum Dei ad cor suum,
tanquam aditum sponsi in thalamum conspiciat.

40. Et sciendum est, quia in hoc libro quatuor per-
sonae loquentes introducuntur: sponsus videlicet 400
et sponsa; adolescentula vero cum sponsa, et greges
sodalium cum sponsa. Sponsa enim ipsa perfecta
Ecclesia est; sponsus, Dominus; adolescentula vero
cum sponsa, sunt ischeantae animae, et per novum
studium pubescentes; sodales vero sponsi, sunt sive
angelis, qui saepe hominibus ab ipso venientes appa-
ruerunt, sive certe perfectis quique viri in Ecclesia,
qui veritatem hominibus nutrire noverunt. Sed hi
qui singillatim adolescentulae vel sodales sunt, tunc
simul sponsa sunt, quia toti simul Ecclesia sunt.
Quoniam et iuncta unumquemque tota haec tria ne-
mine accipi possunt. Nam qui Deum perfecte amat,
sponsa est; qui sponsum praedicat, sodalis est; qui
adhuc novellae viam honorum sequitur, adolescentula
est. 41. Invitatur ergo ut simus sponsa; si hoc
necesse praestolamus, simus sodales; si neque hoc
adopti sumus, autem ad hunc thalamum adolescen-
tula conveniamus. Quia igitur sponsum et sponsam,
Dominum et Ecclesiam diximus, velut adolescentulae
vel sodales audiamus verba sponsi, audiamus verba
sponsae; et in eorum sermonibus fervorem discamus

^a Ita omnes codices Mss. In edit. Richardi legitur:
invitatur.

^b In Cod. Theod. notuit, ceteris dissentientibus.

^c His aliqua desiderari videntur. Sensus pateret si

amoria. Inque sancta Ecclesia diu praestolans adven-
tum Domini, diu sitiens fontem vitae, quomodo op-
tet videre praesentiam sponsi sui, quomodo desiderat,
edicat.

CAPUT PRIMUM.

(Cap. 1, vers. 1.) *Osculetur me osculo oris sui.*

1. Angelos ad eam Dominus, patriarchas ad illam
et prophetas miserat, spiritualia dona deferentes;
sed ipsa munera non per servos sponsi, sed per ip-
sum sponsum percipere querebat. Ponamus ante
oculos omne genus humanum ab exordio mundi
usque ad finem mundi, totam videlicet Ecclesiam,
unam esse sponsam quae arrhas spirituali dono per
Legem perceperat; sed tamen sponsi sui praesentiam
querebat, quae dicit: *Osculetur me osculo oris sui.*
B Suspirans enim sancta Ecclesia pro adventu Media-
toris Dei et hominum, pro adventu Redemptoris sui,
ad patrem orationem facit, ut filium dirigat, et sua
illam praesentia illustret: ut eidem Ecclesiae non jam
per prophetarum, sed suo ore allocutionem faciat.
Unde et de eodem sponso in Evangelio scriptum est,
cum sederet in monte, et sublimium praecceptorum
verba faceret: *Aperiens autem os suum dixit* (Matth. v,
2): ac si aperte dicatur: Tunc os suum aperuit,
qui prius ad exhortationem Ecclesiae aperuerat ora
prophetarum. Sed ecce cum suspirat, eum quasi ab-
sentem querit, subito intuetur praesentem. Habet
hoc gratia Creatoris nostri, ut eum de illo quarentes,
cum loquimur, ejus praesentia perfruemur. Unde in
Evangelio scriptum est, quia dum Cleophas et alius de
C illo in itinere verba facerant, praesentem eum videre
moverunt. Dum ergo sancta Ecclesia incarnandum
sponsum adhuc absentem desiderat, subito intuetur
praesentem, atque subjungit:

(Vers. 1.) *Quia meliora sunt ubera tua vinum. Et odor
unguentorum tuorum super omnia aromata.*

2. Vinum fuit scientia Legis, scientia propheta-
rum. Sed veniens Dominus, quia sapientiam per car-
nem ^b voluit praedicare; quasi fecit eam in carnis
ubera latescere: quam ^c enim in divinitate sua ca-
pere minime poteramus, in incarnatione ejus agnos-
ceremus. Unde non immerito ejus ubera laudantur,
quia praedicationis ejus condescensio hoc egit 403
in cordibus nostris, quod doctrina Legis minime va-
leat: ^d prius enim nos nutriti incarnationis praedica-
tis, quam Legis doctrina. Dicit ergo: *Meliora sunt
ubera tua super vinum.* Quod adhuc confirmans sub-
jungit ac dicit: *Et odor unguentorum tuorum super om-
nia aromata.* Unguenta Domini virtutes sunt; unguenta
Domini Spiritus sanctus fuit, de quo per prophetam
dicitur: *Unxit te Deus Deus tuus oleo latitiae pro con-
servatione tuae* (Psal. xlv, 8). Hoc oleo tunc unctus
est, cum incarnatus; non enim prius homo exstilit,
et postmodum Spiritum sanctum accepit; sed quia

legeretur: ut quam in divinitate, etc. Sed quia in haec
lectione conveniunt Mss. omnes, ab illa recedere non
audemus.

^d Val. Cl. et Rothomag., plus enim.

Spiritu sancto mediante incarnatus est, eodem ^a hoc oleo tunc unctus est, cum homo creatus. Odor ergo unguenti ejus, est flagrantia Spiritus sancti, qui ex illo procedens, in illo permansit; odor unguentorum ejus, est flagrantia virtutum quas operatus est. ^b Habuit autem Ecclesia aromata, quia habuit multa Spiritus sancti dona, quæ in domo Dei, id est in congregatione sanctorum, odorem bonæ opinionis redderent, et suavitatem futuri Mediatoris nuntiarent. Sed *odor unguentorum tuorum super omnia aromata*: quia flagrantia virtutum sponsi, quæ per incarnationem ejus facta est, vicit prædicamenta Legis, quæ in arboribus a sponso fuerant prærogata. Tanto quippe amplius ad intellectum crevit Ecclesia, quanto et amplioris visionis gratia meruit illustrari. Illa Legis aromata per angelos administrata sunt: istud unguentum per præsentiam datum est. Sed quia claritate ejus præsentia superata sunt bona Legis, quæ sublimitate esse credebantur, dicatur recte: *Odor unguentorum tuorum super omnia aromata*.

3. Hoc autem quod generaliter de cuncta Ecclesia diximus, nunc specialiter de unaquaque anima sentiamus. Ponamus ante oculos esse animam quamdam donorum studiis inhærentem, intellectum ex aliena prædicatione percipientem, quæ per divinam gratiam etiam ipsa illustrari desiderat; ut aliquando etiam per se intelligat, quæ nihil se intelligere, nisi per verba prædicatorum; considerat, et dicit: *Osculetur me osculo oris sui*. Ipse me tangat intus, ut cognoscam intelligentia; et non jam prædicatorum vocibus, sed internæ gratiæ ^c ex tactu perfruar. Quasi osculo oris sui osculabatur Moysen, cum ei per fiduciam familiaris gratiæ intellectum porrigeret. Unde scriptum est: *Si fuerit propheta, in somnio loquar ad eum; et non sicut famulo meo Moysi: os enim ad os loquor et* (Num. xii, 6). Os quippe ad os loqui, quasi osculari est, et internam intelligentiam mente tangere. Sequitur:

(Vers. 1.) *Quia meliora sunt ubera tua vino*.

4. Ubera Dei sunt, sicut prius diximus, humillimæ incarnationis ejus condescensio. Sapientia autem sæculi quasi quoddam vinum est: debriat enim mentem, quia ab intellectu humilitatis alienam reddit. Quasi quoddam vino debriantur philosophi, dum per ^d sæcularem vulgi amorem transeunt. Quam sapientiam Ecclesia despiciat, humillimam Dominicæ incarnationis prædicationem appetat (plus ei sapiat quod per infirmitatem carnis ejus nutritur, quam quod mundus hic per elationem falsæ prudentiæ extollitur), et dicat: *Quia meliora sunt ubera tua vino*, id est humillima incarnationis tuæ prædicatio, velatam

^a Rem. ac Theod., hoc loco.

^b Ita Val. Cl. aliis contradicentibus ubi legitur, *hauriat autem*.

^c Sic habet Rothom. In tribus aliis, *ex actu*. Priorem lectionem pluris habendam suaserunt quæ paulo post leguntur: *Os quippe ad os loqui, quasi osculari est, et internam intelligentiam mente tangere*.

^d Hic locus in genuina Paterii collectione, quam

A mundi sapientiam superat. Unde ~~404~~ scriptum est: *Quod infirmum est Dei, fortius est quam hominis; et quod stultum est Dei, sapientius est quam hominis* (I Cor. i, 25). Sed quia ipsi hujus sæculi sapientes nonnamquam videntur quibusdam virtutibus studere (vident enim plerosque habere charitatem, servare mansuetudinem, honestatem exteriorem in omnibus exercere; quas virtutes, non ut Deo, sed ut hominibus placeant, exhibent: quæ idcirco virtutes, virtutes non sunt, quia placere Deo non appetunt: olet tamen in humanis naribus, dum humano judicio bonam opinionem reddunt), sed comparentur hæc vero odori Redemptoris nostri, comparentur veris virtutibus, et dicatur: *Odor unguentorum tuorum super omnia aromata*. Id est, flagrantia virtutum tuarum, omnem speciem virtutum sapientium mundi superat, quia videlicet fictas imagines eorum ex veritate transcendit. Quia secundo loco sentiri hoc, quod dictum est, de unaquaque anima diximus; adhuc eundem sensum, si possumus, adjuvante Domino, subtilius exsequamur.

5. Omnis anima quæ timet Deum, jam sub jure ejus est, sed adhuc longe, quia timet: nam tantum quisque ad Deum proficit, quantum pœnam timoris amittit, et gratiam de illo charitatis percipit. Ponamus ante oculos animam cujuslibet electi, quæ continuo desiderio in amore visionis sponsi accenditur, quia quod in hac vita perfecte percipere non valet, contempletur ejus celsitudinem, et ex ipso amore compungitur; ^e ipsa enim compunctio quæ per charitatem fit, quæ et desiderio accenditur, quasi quoddam osculum est; toties enim anima osculatur Deum, quoties in ejus amore compungitur. Sunt enim multi, qui jam quidem Dominum metuunt, jam bonam operationem recipiunt; sed necdum osculantur, quia amore ejus minime compunguntur. Quod bene in convivio Pharisei signatum est, qui cum Dominum recepisset, cumque osculanti mulieri pedes ejus, in corde suo derogaret, audivit: *Intranti in domum tuam, osculum mihi non dedisti; hæc autem ex quo ingressa est, non cessavit osculari pedes meos* (Luc. vii, 44). Omnis qui jam eleemosynas facit, qui jam bonis operibus studet, quasi Christum in convivium recipit, Christum pascit, qui eum in membris suis sustentare non desinit; sed si nondum per amorem compungitur, adhuc ejus vestigia non osculatur. Præponitur ergo pastori mulier quæ osculatur, quia ^o præponitur exteriora sua danti, is qui interno mentis ardore in desiderio Domini compungitur. Bene autem dictum est: *Non cessavit osculari pedes meos*. Non enim sufficit in amorem Dei semel compungi et quiescere, sed compunctio esse debet et crebrescere: unde mulier ideo laudatur, quia osculari non destitit, id est

daturi sumus, laudatur tanquam a Gregorio prolatus in Cantorum expositione, quod observatione dignum. Ne vero fraudis oriatur suspicio, admoneo sententiam hæc ex integro reperiri in omnibus Mss. nostris, scilicet Turonensi S. Martini, Divionensi S. Benigni, Val. Cl., Theod., Rem. ac Rothomag.

^e In Theod. et Rem. solum legitur, *præponitur danti*.

compungi minime cessavit. Unde per prophetam dicitur: *Constituite diem solemnem in frequentationibus, usque ad cornu altaris* (Psal. cxvii, 27). Dies solemnus Domino est compunctio cordis nostri; sed tunc in frequentatione dies solemnus constituitur, cum ad lacrymas pro amore ejus assidue movetur. Cui velut si diceremus: *Quandiu ista actori sumus? Quandiu tribulationibus afficiemur? Illico terminum quousque fieri debeat subjunxit, dicens: Usque ad cornu altaris. Cornu quippe altaris est exaltatio sacrificii interioris, 405* ubi cum pervenerimus, jam nequaquam necesse est, ut solemnem diem Domino de nostra lamentatione faciamus. Anima ergo quæ jam per amorem compungi desiderat, quæ jam contemplari visionem sponsi sui appetit, dicat: *Osculetur me osculo oris sui.*

6. Vel certe osculum ejus oris, est ipsa perfectio pacis internæ, ad quam cum pervenerimus, nihil remanebit amplius quod quæramus. Unde et apte subjungitur. *Quia meliora sunt ubera ejus vino.* Vinum enim est scientia Dei, quam in ista vita positi accepimus; ubera autem sponsi tunc amplectimur, cum eum jam in æterna patria per amplexum præsentiae contemplamur. Dicat ergo: *Meliora sunt ubera tua vino.* Ac si dicat: *Magna est quidem scientia, quam de te mihi in hac vita contulisti; magnum est vinum notitiæ tuæ, quo me debrias; sed ubera tua sunt vino meliora, quia tunc per speciem et per sublimitatem contemplationis transcenditur quidquid de te modo per fidem scitur. Et odor unguentorum tuorum super omnia aromata;* dum virtute scientiæ, virtute castitatis, virtute misericordiæ, virtute humilitatis, virtute charitatis pollet. Si sanctorum vita odorem aromatum ex virtutibus non haberet, Paulus non diceret: *Christi bonus odor sumus Deo in omni loco* (II Cor. 1, 15). Sed longe excellentior est illa unctio Dei, ad quam quandoque ducendi sumus; longe excellentior est odor unguentorum Dei aromatibus virtutum nostrarum: Et si jam magna sunt quæ accepimus, valde tamen potiora sunt quæ de contemplatione Creatoris nostri accepturi sumus. Unde anhelet anima et dicat: *odor unguentorum tuorum super omnia aromata;* id est, bona illa quæ per contemplationem præparas, ista omnia virtutum munera quæ in hac vita tribuisti, transcendunt. Dicamus huic Ecclesiæ, dicamus huic animæ, sic amanti, sic æstuanti in amorem sponsi sui, unde tantum desiderium perceperit? Unde notitiam divinitatis ejus apprehenderit? Sed ecce unde exprimeret, dicit:

(Vers. 2.) *Unguentum effusum nomen tuum.*

7. Unguentum effusum, est divinitas incarnata. Si enim sit unguentum in vasculo, olet minus, si vero effunditur, odor effusi unguenti dilatatur. Nomen ergo Dei, unguentum effusum est, quia ab immensitate divinitatis suæ ad naturam nostram se exterius fudit, et ab eo quod est invisibilis, se visibilem reddidit: si enim non se effunderet, nequaquam nobis innotesceret. Effudit se unguentum, cum se Deum servavit, et

A hominem exhibuit. De qua effusione Paulus dicit: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens* (Philip. ii, 7). Quod Paulus dixit, *exinanivit;* hoc Salomon dixit, *effudit.* Quia ergo humano generi Dominus per humilitatem incarnationis innotuit, dicatur ei: *Unguentum effusum nomen tuum.* Sequitur:

(Vers. 2.) *Ideo adolescentulæ dilexerunt te.*

8. Quid hoc loco adolescentulas, nisi electorum animas per baptismum renovatas accipimus? Vita quippe peccati ad veterem hominem pertinet, vita justitiæ ad novum. Quia ergo unguentum foras effudit, in amore suo adolescentulas ardentis fecit; quia renovatas animas desiderio suo fragrantis exhibuit. Puerilis ætas amori necdum congruit; senilis ab amore desinit. Puer est, qui vitæ ardentis studium necdum cœpit; senex est, qui cœperat quidem, sed desiit. Quia ergo neque hi flagrant in Domino, qui necdum ceperunt, neque hi qui jam ceperant, sed frigerunt; postposita puerili vel senili ætate, adolescentulæ currere dicuntur, id est illæ animæ quæ in ipso fervoris amore sunt.

9. Quod tamen intelligere aliter possumus. Potest enim adolescentia ad infirmitatem referri. Juveniles quippe ætates sunt ordo angelorum, qui nulla debilitate victi sunt, nulla infirmitate superati. Dicatur ergo: *Unguentum effusum est nomen tuum, ideo adolescentulæ dilexerunt te;* id est, quia per incarnationem tuam, notitiam tuam exterius effudisti, idcirco infirmæ animæ naturam humanam diligere prævalent. Illæ quippe Virtutes summæ quasi ætatis juvenilis, etiam ibi te diligunt, ubi susus non es, quia et ibi te vident, ubi in statu divinitatis te continet. Qui ergo ab illis summis ordinibus, quasi a juvenilibus ætatibus etiam non susus videris, exterius propter homines funderis; ut etiam ab adolescentulis, id est ab infirmis mentibus diligaris. Sequitur:

(Vers. 3.) *Trahe me.*

10. Omnis qui trahitur, aut non valens, aut non volens, invitus trahitur. Sed qui dicit: *Trahe me,* habet aliquid quod vult, habet aliquid quod non vult [Forte legendum non valet]. Natura humana sequi Deum vult, sed infirmitatis consuetudine superata, sicut debet sequi non prævalet. Videt ergo aliud in se esse quo tendit, aliud in se esse quod non valet, et recte dicit: *Trahe me.* Quasi volentem, nec valentem se viderat Paulus, cum diceret: *Mente servio legi Dei, carne autem legi peccati* (Rom. vii, 25); et, *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ* (Ibid., 23). Quia ergo aliud est in nobis quod nos incitat, aliud quod gravat, dicamus: *Trahe me post te; curremus in odorem unguentorum tuorum.* In odorem unguentorum Dei currimus, cum donis ejus spiritualibus afflatis, in amorem visionis ejus inbiamus.

11. Sciendum vero est, quia in eo quod homines Deum sequuntur, aliquando ambulant, aliquando

^a Val. Cl., non potest.

currunt, aliquando fortiter currunt. Quasi post Deum ambulat, qui tepide sequitur; currit, qui frequenter sequitur; perfecte currit, qui perseveranter sequitur. Immobile enim erat cor ad sequendum Deum, et post eum ambulare nolebat, cum adventus Domini in mundo apparuit, et ab insensibili sua statione humanas mentes movit. Unde scriptum est: *Pedes ejus steterunt, et mola est terra* (Habac. in, 3, juxta LXX). Hic autem non motus, sed cursus dicitur, quia non sufficit ut sequamur, nisi etiam desiderando curramus. Quia vero neque currere sufficit, nisi etiam perfecte curratur, Paulus dicit: *Sic currite ut comprehendatis* (I Cor. ix, 24). Et nonnulli dum nimis currunt, in indiscretionem dilabuntur; plus enim quam necesse est sapiunt, et se jam ei quem sequebantur praeferunt, dum suas virtutes eligunt, et ejus quem sequebantur judicia postponunt. Unde bene cum diceretur, *curremus*, praemissum est, *post te*. Post Deum enim currunt, qui ejus judicia considerant, ejus voluntatem sibi praeferunt; et pervenire ad eum sub digna operatione, discretionem contendunt. Hinc propheta voluntatem Dei considerans ait: *Adhaesit anima mea post te* (Psal. Lxii, 9). Hinc Petro consilium danti dicitur: *Redi post me, Satanas; non enim sapis quae Dei sunt, sed quae hominum* (Matth. xvi, 23; Marc. viii, 13). Quia ergo perfectae animae summa cautela Dei judicia contuenter, et neque per torporem, neque per indiscretum fervorem praevenerunt praesument, bene dicitur: *Post te curremus in odorem unguentorum tuorum*. Tunc enim post te currimus, quando et amando sequimur, et timendo divina judicia non praevenerimus.

(Vers. 3.) *Introduxit me rex in cubiculum suum: consultabimus, et letabimur in te*.

12. Ecclesia Dei, quasi quaedam domus regis est; et ista domus habet portam, habet ascensum, habet triclinium, habet cubacula. Et omnis qui intra Ecclesiam fidem habet, jam portam istius ingressus est; quia, sicut porta reliqua domus aperit, ita fides reliquarum virtutum ostium aperit. Omnis qui intra Ecclesiam spem habet, jam ad ascensum domus venit; spes enim elevat cor, ut sublimia appetat, et terra deserat. Omnis qui in ista domo positus, charitatem habet, quasi in triclinium deambulat; lata enim est charitas, quae usque ad inimicorum dilectionem tenditur. Omnis qui in Ecclesia positus, jam sublimia rimatur, jam occulta judicia considerat, quasi in cubiculum intravit. De porta domus istius dicebat quidam: *Aperite mihi portas justitiae, et ingressus in eas confitebor Domino* (Psal. cxvii, 10). De ascensu spei dicebat: *Ascensus in ejus corde dispositi* (Psal. Lxxxiii, 6). De tricliniis laetis domus istius dicitur: *Latum mandatum tuum nimis* (Psal. cxviii, 96). In mandato lato specialiter charitas designatur. De cu-

diculo regis loquebatur, qui dicebat: *Secretum meum mihi* (Isa. xxiv, 16). Et alias: *Audisti utroque verbo, quae non sicut hominibus loqui* (II Cor. xii, 4). Primum ergo aditus domus istius, porta fidei; secundus proventus, ascensus spei; tertius, latitudo charitatis; quartus, jam perfectio charitatis ad cognitionem secretorum Dei. Quia Ecclesia sancta in membris suis perfectis, in sanctis ergo doctoribus, in eis qui jam pleni et radicati sunt in mysteriis Dei, quasi ad sublimia secreta pervenit, et adhuc in ista voce posita, jam illa penetrat. *Introduxit me rex in cubiculum suum*, ait: per prophetas enim, per apostolos, per doctores, qui in ista vita positi jam sublimia secreta istius vitae penetrabant, Ecclesia in cubiculum regis istius ingressa fuerat.

13. Et caute intueendum est, quia non dicit in cubiculum sponsi, sed in cubiculum regis. Nominando enim regem, reverentiam secretorum vult ostendere, quia quanto potens est cubiculum, tanto major est reverentia exhibenda in his ad quae intratur. Ne ergo dum cognoscit secreta Dei unusquisque, dum occulta judicia rimatur, dum ad sublimia contemplationis attollitur, extollatur et in superbiam distendatur, regis dicitur cubiculum intrare; id est, cui tanto major reverentia exhibenda est, quanto magis anima ad cognoscenda ejus secreta ducitur. Ut unusquisque proficiat, qui jam exaltatus per gratiam ad sublimia secreta pervenit, seipsum attendat, et ex ipso profectu amplius humilietur. Unde et Ezechiel, quoties ad sublimia contemplanda ducitur, istius hominis vocatur, ac si ei dicitur: *Attende quid es, et non extollaris de his ad quae attolleris. Sed paucorum est in Ecclesia, ista sublimia et occulta judicia Dei rimari et comprehendere. Tamen dum videmus fortes viros posse ad tantam sapientiam pervenire, ut contemplantur secreta Dei in cordibus suis, et nos parvuli habeamus fiduciam; quia quandoque ad veniam, quandoque ad ejus gratiam veniamus. Unde et ex verbis adolescentiarum subditur:*

(Vers. 3.) *Consultabimus et letabimur in te*.

14. Dum Ecclesia in his qui perfecti sunt, ingreditur cubiculum regis, adolescentulae spem sibi exultationis promittunt; quia dum fortes ad sublimia contemplanda perveniunt, infirmi spem de ventis peccatorum sumunt.

(Vers. 3.) *Introduxit me rex in cubiculum suum, consultabimus et letabimur in te, memores uberum tuorum super vinum. Recti diligunt te*.

15. Habet iste sponsus ubera, qui etiam rex propter reverentiam vocatur. Habet ubera, sanctos viros corde adherentes sibi. Ubra in arca pectoris fixa sunt, et interno nutrimento trahunt ad eos quos fortes nutriunt. Sancti ergo viri ubera sponsi caput; qui ex intimis trahunt, et exterius nutriunt. Ubra istius

^a Apud LXX. Interpr. legitur: *ad pedes ejus stetit et commota est terra*.

^b In Divion. absolvitur hic homilia prima. In Val-Cl. quoque, veluti finito primo libro, scribitur, *Introduxit*, majori littera variis coloribus ornata et depicta.

^c Ita Divion. et Val-Cl. in Rothom. legitur, qui intrat Ecclesiam, consentientibus Rhegi. et Theod.

^d Hic sequimur adhuc Divion. et Val-Cl., cum in aliis legatur, *omnia qui intrat Ecclesiam*.

^e Val-Cl., in arcano pectoris fixa sunt.

sunt apostoli, ubera illius sunt omnes prædicatores Ecclesie. Vinum, sicut superius diximus, fuit in prophetis, vinum fuit in lege; sed quia ampliora sunt data per apostolos mandata, quam data fuerant per prophetas, recte nunc dicitur: *Memores uberum tuorum super vinum*: quia qui ista possunt implere quæ in Novo Testamento mandata sunt, illam scientiam Legis sine dubio transcendunt.

16. Quod tamen et aliter intelligere possumus: *Memores uberum tuorum super vinum*. Sunt multi qui vinum quidem sapientie habent, sed cognitionem humilitatis non habent. Istos scientia inflat, quia charitas non ædificat. Sunt vero multi qui sic vinum scientie habent, ut sciant considerare dona doctrine, dona spiritualis gratie; dona enim spiritualis gratie, quasi quedam mamillæ sunt in pectore, quæ subtiliter occultis meatibus spiritualibus ministrant, et nutriunt. *Memores ergo uberum tuorum super vinum*: quia hi qui sectari sciunt dona gratie tux, ut sibi non tribuant quod sapiunt, sed de eadem sapientia quam acceperunt, non extolluntur; super illos qui de sapientia sua extolluntur, efferuntur. Plus est enim humiliter sapere quam sapere; neque enim vere sapere est, humiliter non sapere. *Memores ergo uberum tuorum super vinum*: quia scientes dona spiritualis gratie considerare, transcendunt eos qui scientiam quidem habent, sed cognitionem in memoriam donorum non habent. Aperte ergo dicere est: *Memores uberum tuorum super vinum*: quia fortior est humilitas quam scientia. Vinum enim, est scientia quæ inebriat, memoria uberum quæ debriat, quæ ad cognitionem donorum revocat. *Memores uberum tuorum super vinum*: quia vincit humilitas abundantiam scientie.

17. *Recti diligunt te*: Ac si diceret: Non recti adhuc timent, *Recti diligunt te*: omnis enim qui bona opera agit pro timore, etsi in opere rectus est, in desiderio rectus non est; vellet enim non esse quod timeret, et bona opera non faceret. Qui vero bona opera pro amore agit, et in opere et in desiderio rectus est, sed dulcedo amoris timentibus absconditur. Unde scriptum est: *Quam magna multitudo dulcedinis meæ, Domine, quam abscondisti timentibus te, et perfecisti eis qui sperant in te* (Psal. xxx, 20). Dulcedo enim Dei, timentibus Deum incognita est, amantibus ut nota. Qui ergo per amorem studuerit rectus esse, perfecta dilectio illius est, ut iudicem venientem non timeat, ut quidquid de æternis suppliciiis audierit, 409 non formidet. Unde et Paulus dum adventum iudicis expectaret, dum præmia vite æternæ quæret, dicit: *Quæ præparavit Deus non solum mihi, sed et omnibus qui diligunt adventum ejus* (II Tim. iv, 8). Præmia enim diligentibus a iudice præparantur æternâ, quia omnis qui se mala opera agere scit, iudicem venientem timet; qui vero de operibus suis præsumit, iudicis adventum quærit.

^a Desunt hæc in codd. Val.-Cl., Theod. ac Rhem. Sumpta sunt ex Rothomag.

^b Ita Rothom., Theod., etc. In Val. Cl. legitur:

A Parantur ergo præmia expectantibus adventum Dei, et diligentibus adventum ejus; quia non diligunt adventum iudicis, nisi de causa sua præsumentes. Omnis autem certitudo, ^b rectitudo certitudinis in dilectione est; et ideo recte dicitur: *Recti diligunt te*.

(Vers. 4, 5.) *Nigra sum, sed formosa, filia Jerusalem, sicut tabernacula Cedar, c sicut pellis Salomonis. Nolite me considerare quod fusca sim, quia decoloravit me sol.*

18. Scimus quia in primordiis Ecclesie, dum prædicata fuisset gratia Redemptoris nostri, alii crediderunt, alii non crediderunt; sed hi qui crediderunt, ab infidelibus despecti sunt, et quasi persecutionem passi, quasi in viam Gentium discessisse iudicati sunt. Unde Ecclesia in eisdem clamat adversus eos qui conversi non sunt: *Nigra sum, sed formosa,*

B *filia Jerusalem*. Nigra sum quidem vestro iudicio, sed formosa per illustrationem gratie. Quomodo nigra? *Sicut tabernacula Cedar*. Cedar interpretatur tenebræ; Cedar enim secundus fuit de genere Israhel, et Cedar tabernacula Esau fuerunt. Quomodo ergo nigra sicut tabernacula Cedar? quia in conspectu vestro ad similitudinem Gentium iudicata sum, id est ad similitudinem peccatorum. Quomodo formosa sicut pellis Salomonis? Fertur Salomon quando templum ædificavit, omnia illa vasa templi factis pellibus cooperuisse. Sed nimirum pelles Salomonis decore esse potuerunt in obsequium regis. Sed quia Salomon interpretatur pacificus, nos ipsum verum Salomonem intelligamus; quia omnes animæ adhærentes Deo, pelles Salomonis sunt, macerantes se ipsas et in obsequium regis pacis redeunt. Sum vero in iudicio sicut tabernacula Cedar, quæ quasi in viam Gentium discessisse iudicor; sed iuxta veritatem sicut pellis Salomonis sum, quia in obsequium regis adhæreo.

(Vers. 5.) *Nolite me considerare quod fusca sim, quia decoloravit me sol.*

19. Peccatricem attendebat, nam partem quæ Christo crederat. Sed dicat ista: *Nolite me considerare quod fusca sim, quia decoloravit me sol*. Sol ipse Dominus, ipse veniens decoloravit me. Præceptis suis ostendit, quia pulchra non fui in præceptis Legis. Sol quem arcibus tangit, ipsum decolorat; ita et Dominus veniens, quem per gratiam suam districtus tetigit, decoloravit; quia dum pias appropinquamus ad gratiam, pias nos esse peccatores agnoscimus. Videamus Paulum ex Judæa venientem decoloratum: *Quod si volentes in Christo justificari intenti sumus et ipsi peccatores* (Gal. ii, 17). Qui se in Christo peccatorem invenit, in sole se decoloratum invenit. Sed ecce pars ista quæ ex Judæa credidit, persecutionem ab infidelibus Judæis passa est, afflicta multis tribulationibus. Unde sequitur:

(Vers. 5.) *Filii matris meæ pugnaverunt adversum me.*

Omnis autem certitudo rectitudinis in dilectione.

^c Rothom. *sicut pelles, at infra cum cæteris habet, sicut pellis.*

20. Quia filii Synagoga qui in infidelitate perman- A serunt, bellum persecutionis contra Synagoga fideles gesserunt; sed dum persecutionem patitur ea pars, quae ex Judæis venit ad fidem, discessit ad 410 prædicationem Gentium, Unde et sequitur:

(Vers. 5.) *Posuerunt me custodem in vineis; vineam meam non custodivi.*

21. Quia dum me persequuntur hi qui in Judæa sunt, a in Ecclesiis me custodem fecerunt. Vineam meam non custodivi, quia Judæam deserui. Unde et Paulus dicit, unde et apostoli: *Vobis missum fuerat verbum Dei; sed quia indignos vos iudicastis, ecce imus ad Gentes* (Act. xiii, 46). Ac si dicat: Nos vineam nostram custodire volumus, sed quia nos ipsi respuistis, ad alienarum vinearum custodiam nos transmittitis. Itaque quae diximus de Synagoga ad fidem conversa, dicamus modo de Ecclesia ad fidem vocata: *Nigra sum, sed formosa, filiae Jerusalem.* Ecclesia ex Gentibus veniens considerat fidelium animas, quas invenit, quas et filias Jerusalem vocat. Jerusalem quippe visio pacis dicitur; considerat quid fecit, quid facta est; et confitetur præteritas culpas, ne superba sit; confitetur presentem vitam, ne ingrata sit, et dicit: *Nigra sum, sed formosa.* Nigra per meritum, formosa per gratiam; nigra per vitam præteritam, formosa per conversationem sequentem. Quomodo nigra sicut tabernacula Cedar? Cedar, tabernacula gentium fuerunt, tabernacula tenebrarum fuerunt. Et gentibus dictum est: *Fuistis aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino* (Ephes. v, 8). Quomodo formosa sicut pellis Salomonis? Macerati enim sumus per poenitentiam. Mortificata caro per poenitentiam, quasi pellis in obsequium regis adducitur. Omnes per poenitentiam seipso affligentes, membra Christi se faciunt. Membra ergo Christi per poenitentiam afflicta, pelles Salomonis sunt, quia mortificata caro sunt.

22. Sed ecce erant in Judæa fideles, qui dedignabantur ad fidem venire gentiles; unde et Petrum redarguit, quod Cornelium susceperat. Unde in Ecclesia Gentium subjungitur: *Nolite me considerare quod fusca sim.* Nolite despiciere gentilitatem meam infidelitatis, nolite despiciere peccata priora, nolite attendere quid fui. Quare? quia decoloravit me sol. Sol in eo decolorat, in quo arctius et districtius se imprimit. Deus quando districtum iudicium tenet, quasi districtiorem suam amplius exhibet; et decolorat dum amplius fulget, quia dum districtiorem subtilius exercet, districte adjudicat. Quasi enim radios suos suspendit sol, quando clementer opera nostra considerat; quasi districte virtutem suam exhibet, quando districte opera nostra pensat. Dicit ergo Ecclesia; inde sum fusca, unde peccatrix, quia me sol decoloravit; quia Creator meus dum me deserit, ego in errore lapsa sum.

^a Val. Cl., in Ecclesia.

^b Hic non magis, idem significare videtur ac minime.

23. Sed o tu sic afflicta, sic destituta, quid meruisti? quid ex dono consecuta es? *Filii matris meae pugnauerunt adversum me.* Filii matris sunt apostoli; mater enim omnium Jerusalem superna est. Ipsi pugnauerunt contra Ecclesiam, dum ab infidelitate ad fidem prædicationibus suis, quasi quibusdam lanceis confoderunt. Unde et Paulus quasi quidam puginator dicit: *Cogitationum consilia destruentes, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei* (II Cor. x, 5). Qui altitudinem destruit, utique puginator est. Isti ergo pugnatore, isti filii matris Jerusalem debellaverunt Ecclesiam ab errore suo, ut illum fundarent ad iustitiam. *Filii matris meae pugnauerunt contra me.* Et quid fecerunt pugnant? *Posuerunt me custodem in vineis.* Vineae Ecclesiae, sunt virtutes quae fructificant; quia dum depugnant in me vitia, quasi de mala mea me expugnant fructificatione, 411 et virtutum studia mihi dederunt; in vineis me custodem fecerunt, ut fructificationem afferrent. Post expugnationem specialiter dicat: *Vineam meam non custodiri.* Vineae Ecclesiae, antiqua consuetudo erroris est, quae dum custos ad virtutes ponitur, deseruit antiquam consuetudinem erroris sui.

24. Diximus de Synagoga ad fidem veniente; diximus de Gentilitate conversa; dicamus ergo generaliter de tota simul Ecclesia, et specialiter quid de unaquaque anima sentiendum est. Solent pravi auditores, doctores suos non considerare quod sunt, sed quod fuerunt. Sani ergo doctores ei confitentur quod fuerunt, et proferunt quod sunt; ut nec peccatores se abscondant, nec iterum dona velut ingrati denegent. Dicat ergo in istis Ecclesia: *Nigra sum, sed formosa.* Nigra per me, formosa per donum; nigra sum de præterito, formosa ex eo quod facta sum in futuris. Quomodo nigra, quomodo formosa? Nigra sicut tabernacula Cedar, formosa sicut pellis Salomonis. Et non est iustum ut aliquis ex præterita vita pensetur, ^b et non magis attendatur quod fuit, sed quod est. Unde subjungit: *Nolite me considerare quod fusca sim; quia decoloravit me sol.* Aliquando in Scriptura sacra, sol ponitur nimis æstus terrenorum desideriorum. Unde ergo fusca? *Quia decoloravit me sol,* et ardore amoris terreni apud sponsum decolorata sum, id est indecora apud regem facta.

(Vers. 5.) *Filii matris meae pugnauerunt adversum me.*

25. In omni creatura duae creaturae rationales sunt conditae, humana et angelica: cecidit angelus; persuasit homini c. Mater enim omnis creaturae, benignitas et potentia Dei. Nos ergo et Angeli, ex eo quod rationales conditi sumus, quasi quamdam societatem fraternitatis habemus. Sed quia angeli ab eadem potentia conditi sunt, a qua et nos, qui tamen cadentes angeli contra nos quotidie bellum gerunt;

^c Supple: ut caderet, angeli lapsi superbiam sequendo.

dicat : *Filii matris Ecclesie pugnauerunt contra me.* A Ecce dum pugnant isti spiritus rationales, isti spiritus filii matris dum pugnant contra animam, faciunt eam rebus terrenis incumbere, actionibus secularibus vacare, res transitorias querere. Unde et subiungit : *Posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodivi.* Vineæ enim sunt actiones terrenæ. Ac si dicat : in actibus terrenis custodem me posuerunt, et quæ vineam meam, id est animam meam non custodivi, vitam meam, mentem meam custodire neglexi; quia dum exterius in rerum terrenarum actione involuta sum, ab interna custodia elapsa sum. Plerique ex eo se considerant quod juxta ipsos est, non ex eo quod sunt. Juxta ipsos sunt dignitates, juxta ipsos sunt exteriora ministeria; et dum custodiunt quod juxta se habent, seipsos custodire negligunt. Dicat ergo : *Posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodivi;* id est, dum exteriori custodiæ in actibus sæculi deservio, interioris custodiæ sollicitudinem amisit. Sed ecce reducta anima ad gratiam Creatoris sui, jam amet, jam requirat ubi Redemptorem suum inueniat.

(Vers. 6.) *Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie.*

26. In meridie sol ferventior est. Omnis qui in fide fervet, in amore desiderii fervet. Iste sponsus qui subter hinnulus vocatur, in corde ipsorum pascit virtutum viriditatem; in corde ipsorum recumbit in meridie, in fervore charitatis. *Indica mihi, 412 quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie.* Quare sic querat ubi pascat, ubi cubet, reddit causam inquisitionis suæ.

(Vers. 6.) *Ne vagari incipiam post greges sodalium tuorum.*

27. Sodales Dei sunt amici familiares, sicut omnes qui bene vivunt; sed multi apparent sodales esse, et sodales non sunt. Multi enim doctores dum perversam doctrinam suaderent, sodales quidem videbantur, sed inimici exstiterunt. Dum adhuc doctor esset Arius, Sabellius, Montanus, quasi sodales videbantur; sed dum districte diffusi sunt, inimici apparuerunt. Et plerumque fideles animæ, dum inhærent verbo Dei, dum amant in doctoribus unde proficiant, cavere nesciunt perversorum verba doctorum, et ex ipsorum ore deficiunt. Quam multæ enim plebes istæ, quæ de sodalibus crediderunt, et dum eas persequuntur, per greges sodalium erraverunt! D Dicat ergo : *Indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie, ne vagari incipiam post greges sodalium tuorum.* Indica in quorum corda veraciter requiescas, ne incipiam vagari post greges eorum, qui sodales tibi videntur, id est qui familiares tui creduntur, et non sunt. Omnes sacerdotes, omnes doctores sodales Dei sunt, quantum ad speciem; quantum vero ad vitam, multi non sodales, sed adversarii sunt. Sed hæc ipsa quæ diximus de hæreticis magistris, possumus de

catholicis non bene agentibus dicere. Multi enim parvuli intra Ecclesiam fideles appetunt bene vivere, volunt vitam rectitudinis tenere, considerant vitam sacerdotum qui eis præpositi sunt; et dum sacerdotes ipsi non bene vivunt, dum hi qui præsent, non recte vivunt, hi qui subsequuntur in errorem dilabuntur. Unde et Ecclesia quasi in eis parvulis et fidelibus dicit : *Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie.* Vitam mihi veraciter servientium tibi indica, ut sciam ubi pascas; viriditatem virtutum, ut sciam ubi cubes in meridie, id est ubi quiescas in fervore charitatis; ne dum greges sodalium tuorum aspicio, ipsa vagari incipiam, nesciens cujus verbis me et doctrinis committam. Cautè enim debet omnis auditor, omnis infirmus, considerare cujus verbis se credere debeat, cujus magisterio uti debeat, cujus exempla sequi debeat. Et ecce verba sponsi redduntur ad sponsam.

(Vers. 7.) *Si ignoras te, o pulchra inter mulieres, egredere, et abi post vestigia gregum, et pasce hædos tuos juxta tabernacula pastorum.*

28. Omnis anima nihil debet amplius curare, quam ut seipsam sciat. Qui enim seipsum scit, cognoscit quia ad imaginem Dei factus est, non debet similitudinem jumentorum sequi, sive in luxuria, sive in appetitu præsentis dissolvi. De qua ignorantia alibi dicitur : *Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis (Psal. XLVIII, 13).* Vestigia gregum sunt actiones populorum, quæ quanto multæ sunt, tanto impeditæ, tanto perversæ. Dicatur ergo Ecclesiæ : *Si ignoras te, o pulchra inter mulieres, egredere, et abi post vestigia gregum, et pasce hædos tuos, juxta tabernacula pastorum.* O tu, quæ sæda per ignorantiam, per fidem pulchra facta es inter aliorum animas. Quod evidenter dicitur ad Ecclesiam electorum; si ignoras te, id est hoc ipsum, quod ad imaginem meam facta es, ignoras; egredere, id est foras. Si vero non cognoscis a quo facta es, egredere et abi; vade post vestigia gregum; sequere, non exempla mea, 413 sed exempla populorum, et pasce hædos tuos juxta tabernacula pastorum. Hædi nostri sunt motus carnales, hædi nostri sunt tentationes illicitæ. Abi post vestigia gregum, id est descende post vestigia populorum, et pasce hædos tuos, id est nutri motus carnales, non jam sensus spirituales, sed motus carnales. Abi juxta tabernacula pastorum, si agnos pascis in tabernaculo pastorum, pascere, id est in doctrinis magistrorum, in doctrinis Apostolorum, in doctrinis prophetarum. Si vero hædos pascis, juxta tabernacula pastorum pasce, ut fide voceris Christiana, et non operibus; quia intra videris esse per fidem, et non intra per opera. Quia ecce increpasti, ecce redarguisti (quid enim non dicis), quid tu benigne ea jam operatus es? Dic plane: Nam sequitur :

a Forte legendum, atque.

b Val. Cl., ad quid, a quo facta es.

(Vers. 8.) *Equitatus meo in curribus Pharaonis assimilavi te, amica mea.*

29. Omnes qui luxurie, qui superbie, qui avaritie, qui individie, qui fallacie deserviunt, adhuc sub curru Pharaonis sunt, id est sub regimine diaboli; omnis vero qui in humilitate, in castitate, in doctrina, in charitate fervet, jam equus effectus est Creatoris nostri, jam in curru Dei positus est, jam sessorem Deum habet. Unde cuidam cui Dominus presidebat, dicitur: *Durum est tibi adversus stimulum calcitrare* (Act. ix, 5). Ac si diceret: Mens equus es, jam contra me calcitrare non potes, jam tibi ego presideo. De istis equis alibi dicitur: *Misisti in mari equos tuos turbantes aquas multas* (Habac. iii, 15). Habet ergo currus Deus, quia animabus sanctis presidet, et per animas sanctas circumquaque percurrit. Unde scriptum est: *Currus Dei decem millia, multiplex millia letantium Dominus* (Psal. lxxvii, 18). Habet currus Pharo, qui tamen currus in mari rubro submersi sunt, quia multi perversi in baptismo mutati sunt. Dicat ergo Sponsus: *Equitatus meo in curribus Pharaonis assimilavi te, amica mea*; id est, dum adhuc tu esses in curribus Pharaonis, dum adhuc operibus daemonicis deservires: ego te equitatus meo assimilavi, quia attendi quid predestinatione in te fecerim, et equis meis te comparavi. Videt enim Deus adhuc multos luxurie, adhuc avaritie servientes, et tamen attendit in secreto iudicio quid jam de ipsis operatus est, quia habet equos Deus: sed multos videt adhuc equos esse Pharaonis. Et quia considerat occulto iudicio, occulta predestinatione ad bonum commutandos, similes istos attendit jam equis suis, quia videt^a illos ad currum summ ducturus, qui prius in curru Pharaonis deserviebant. Ubi consideranda sunt occulta iudicia, quia multi videntur per predicationem, per sapientiam, per castitatem, per largitatem, per longanimitatem equi Dei esse; et tamen occulto iudicio Dei, equis Pharaonis assimilantur: et multi videntur per avaritiam, per superbiam, per invidiam, per luxuriam equi Pharaonis esse; et tamen occulto Dei iudicio equis Dei assimilantur. Quia et istos videt de bonis ad mala verti, et istos videt de malis ad bona reduci. Sicut ergo^b per discretionem multi qui equi videntur Dei, equi sunt Pharaonis per reprobam vitam quae illos sequitur; ita per pietatem multi qui equi Pharaonis videntur, ejus electi per sanctam vitam quam in fine suo servaturi sunt, equis Dei assimilantur. Unde **ATA** blanditur Sponsus et dicit: *Equitatus meo in curribus Pharaonis assimilavi te, amica mea.* Id est, tu adhuc in curribus Pharaonis subdita deserviebas, sub vitis curtebas, sed ego attendi quid de te per pra-

destinationem feci. *Equitatus meo assimilavi te, id est electis meis similem te^c attendi.*

(Vers. 9.) *Pulchrae sunt genae tuae sicut tartaris: collum tuum sicut monilia.*

30. Turtur postquam parem suam perdidit semel, nunquam alteri se jungit, sed semper solitarie habitans in gemitu perseverat; quia quem diligebat non inveniens quaerit. Sic sancta quaeque anima dum a Sponso suo absens est, ab ejus amore non recedit, sed in ejus desiderium semper anhelat et gemit; et dum illum quem valde diligit, non invenit, quia ab omni alieno amore se retrahit, quasi in generum verecundia castitatem cordis ipso habitu et actu exteriori ostendit. Sequitur: *Collum tuum sicut monilia.* Per collum sponsae, praedatores sanctae Ecclesiae designantur.^d In monilibus gemmae in auro ponuntur. Per aurum quippe sapientia, per lapides opera exprimentur. Collum ergo sponsae sicut monilia existit; quia quilibet rectus Ecclesiae praedicator et sapientia interius se induit, et opera exteriori exercet, quae in sapientia videt. Cui et adhuc dicitur:

(Vers. 10.) *Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argentis.*

31. Murenulis monilia collo ligantur; quia et sapientia et religio a Scripturis sanctis praedicatoribus adjungitur; per murenulas enim sancta Scriptura intelligitur. Quae, bene aureae et argento vermiculatae dicuntur; quia et sapientia sancta Scriptura fulget, et sonora praedicatione per mundum auditur. Sicut enim per aurum sapientia, sic per argentum sancta praedicatione demonstratur. His verbis Sponsi sponsa respondet, et per corporeas rerum species amorem intimat, quo spiritualiter intus ardet, dicens:

(Vers. 11.) *Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum.*

32. Accubitum suum rex tunc intravit, quando Dominus noster Jesus Christus corporaliter caeli interiora penetravit. Quo ibi quiescente, nardus sponsae odorem suum dedit; quia virtus sanctae Ecclesiae suam famam bonitatis longe lateque sparsit. Ad caelos enim Dominus ascendit, et Spiritum sanctum suum super discipulos misit (Act. ii); quo impleti verba salutis mundo praedicarent, et per sancta opera boni odoris famam circumquaque diffunderent. Hunc quippe Spiritum in baptismo unaquaque fidelis anima recipit; ut per eum sibi ex virtutum confusione unguenta componat, et proximos exempli exhibitione quasi unguenti odore reficiat. Sequitur:

bus nostris exhibent.

^e In nullis Mss. invenimus quae in editis haec antecedunt, scilicet: *Murenae piceae est, qui captus vertit se in circumum, ad cujus exemplar fit inauris quae murenula dicitur; qua designatur praedicatione, quae auribus inhaeret, et eas penetrat. Murenulae....*

^f Praemittitur in excusis: *Nardus est herba aromatica, quae gustata frigus expellit, et calefacit membra; quae mss. nesciunt.*

^a Val. Cl., *illos currum suum ducturos.*

^b Val. Cl., *per indiscretionem Rothomag., per predestinationem.*

^c Hic absolvitur homilia secunda in codice Divisnensi.

^d In vulgatis additur, *monilibus praedatores comparantur, vel quia Ecclesiae sunt ornamentum, vel quia Ecclesiam muniunt, ut pectus monile; vel a rotunditate, id est perfectione. In mon. Quae nulla ex Mss. codici-*

(Vers. 12.) *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, A inter ubera mea commorabitur.*

33. Mortuorum corpora myrrha condiri solent, ne putrescant. Myrrham quippe corporibus ne putrescant adhibemus, dum membra nostra in Christi exemplum, per eorundem mortificationem a putredine luxuriæ restringimus; ne dum ea sine condimento dimiserimus, dissoluta putredine escam **415** vermibus æternis nostra corpora faciamus. Sed quid est quod dilectum suum sponsa non myrrham, sed fasciculum myrrhæ nominat, nisi quod dum sancta mens Christi vitam ex omni parte considerat, contra omnia vitia ex ejus imitatione repugnantes virtutes congregat; ex quibus sibi fasciculum aptat, quo carnis suæ putredinem sempiternam abstergat? Qui bene inter ubera commorari dicitur, quia in dilectione Dei et proximi habitatio Christi sancta ædificatur. Sancta quippe anima dum Deum sic diligit, ut proximum non contemnat, et proximi amorem sic exsequitur, ut divinum non minuat, procul dubio ubera in pectore sibi locat, quibus Christum amplectens ipsum nutriat. Quasi enim uberibus Christus nutritus roboratur, dum hac gemina dilectione, ut fortius inhæreat, delectatur. De quo et adhuc dicitur :

(Vers. 13.) *Botrus Cyprî dilectus meus mihi, in vineis Engaddi.*

34. Cyprus insula est, in qua uberiores vineæ quam alibi nascuntur. Per Cyprum ergo Ecclesia universalis designatur, quæ multas vineas nutrit, dum in multas Ecclesias divisa, vinum quod lactificat **C** cor hominis, gignit. ^a Engaddi interpretatur fons hædi. Hædus autem antiquitus pro peccatis immolabatur. Quid ergo per fontem hædi nisi baptismus Christi figuratur? In quo dum corpus intingitur, anima abluitur; et per illius fidem qui pro peccatoribus mortem pertulit, anima humana a peccatis omnibus mundari se credit. Cui mox dilectus respondet :

(Vers. 14.) *Ecce tu pulchra es, amica mea, ecce tu pulchra, oculi tui columbarum.*

35. Bis pulchram Sponsus sponsam suam vocat; quia cui dilectionem Dei et proximi donat, geminam pulchritudinem ei inserit, quæ delectatur, et quam laudat. Cujus oculi bene columbarum esse perhibentur; quia dum in temporalibus gemit, et **B** ad æterna ^b desiderio rapitur; in simplicitate sensus suos custodit, et carnales concupiscentias detestatur. Columba quippe in amore pro cantu gemit. Et bene sancta anima columbæ comparatur; quia dum reprobi quique in amore mundi *garriont* et letantur, mens electa in cœlesti desiderio atteritur; quia timet ne amittat quod diligit, *dona differat*. Possunt etiam per oculos columbarum, *Ecclesiarum prædi-*

^a Hic inseritur in aliis exeusis: *In Engaddi balsamum gignitur, quod cum oleo, pontificali benedictione chrisma efficitur, quo dona sancti Spiritus exprimentur. Engaddi, etc.* Quæ, utpote mss. ignota expunximus. Desumpta videntur ex Bedæ lib. II in Cant. et eundem vers. *Botrus*.

catores intelligi; qui simplicitatem quam prædicant, servant, et visibilia contemnent, ad æterna cum magnis gemitibus anhelant. Sequitur vox sponsæ dicentis :

(Vers. 15, 16.) *Ecce tu pulcher es, dilecte mi, et decorus: lectulus noster floridus, tigna domorum nostrarum cedrina, laquearia cypressina.*

36. Pulcher et decorus dilectus dicitur, quia in divinitate et humanitate ab omni amanti se mente sine macula reprehensionis aspiciatur. Quæ dum sponsa pleno desiderio sequitur, omnium mundi perturbationum obliviscitur; et dum in ejus pace quiescit, magis ad magis decoratur. Unde sequitur: *Lectulus noster floridus*. Quid lectulum sponsæ, nisi otii quietem intelligimus? Mens enim quæ sponsam suam Christum singulariter amat, in quantum potest, ab omnibus sollicitudinibus mundi vacat, virtutes quibus Sponso suo placeat, intus accumulat. **416** Quæ dum omnia quæ temporalia sunt contemnit, lectulum sibi cum Sponso in pace victoriæ facit, ubi quæ quietius pausat, eo amplius flores invenit quibus se decoram Sponso ostendat. Sequitur: *Tigna domorum nostrarum cedrina, laquearia nostra cypressina*. ^c Per domos, plures Ecclesias intelligimus, ^e per tigna cedrina prædicatores designantes, per laquearia cypressina ipsos populos figuramus. Tigna enim tectum sustentant, laquearia vero domum implent et ornant. Sic sic in sancta Ecclesia prædicatores boni *Scripturam divinam* in corde et ore portant, quam fidelibus ^e expandentes prædicant; ut dum Ecclesia ^e prædicatione cœlesti instruitur, munimen accipiat, quo ab imbribus tentationum protegatur. Cedrus autem et cypressus imputribilia ligna esse perhibentur. Quibus bene omnes electi figurantur; quia dum temporalia nullo desiderio sectantur, æterni sunt, eo quod mente in æterna figuntur. Respondet Sponsus et dicit :

CAPUT II.

(Cap. II. — Vers. 1.) *Ego flos campi, et lilium convallium.*

1. Bene florem Christus se nominat, qui dum spinas peccatorum exterminat, mentem sponsæ et pulchritudine suæ justitiæ exornat, et naribus cordis dum cœlesti desiderium applicat, interiora animæ quasi odore refocillat. Qui sequitur adhuc et dicit :

(Vers. 2.) *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.*

2. Bene sicut lilium inter spinas, sponsa inter filias esse perhibetur; quia cum multi sint in Ecclesia qui solis verbis Christum continentur, operibus vero nihil nisi humanas sollicitudines sectantur, dum sola illa anima in illi dignitate computatur, quæ a mortalitatis radice ad cœlestem pulchritudinem assurgit, et

^b Editi, *ad æterna desideria*.

^c Hoc loco octo linearum assumentum resecurimus, Mss. omnium consensu rejiciendum.

^d Hæc omnia ex Mss. revocavimus.

^e In vulgatis, contra Mss. *Adem, quasi totam expandentes*.

munditiæ candorem corde et corpore sibiipsi custodit, A et proximos quosque bonæ opinionis odore reficit. Sed quia Sponsus sponsam suam tanta laude dignam habuit, ipsa jam ex debito laudat, a quo laudari percipit, et dicit :

(Vers. 3.) *Sicut malus inter ligna sylvarum, sic dilectus meus inter filios.*

3. Ligna sylvestria esui hominum habiles fructus non gignunt; malus vero quod gignit, congrue et salubriter homines edunt. Merito ergo per malum Christus, per sylvestria vero ligna cæteri homines figurantur; quia in solo Christo cibum salutis quoties quærimus invenimus; in ejus verbis et exemplis animas nostras fructu suavi et salubri reficimus. Ipse est quippe lignum vitæ, ^a quod nobis tribuit. Ipse est qui dum nobis semetipsum inspirat, animam pascit. In cæteris vero si quid refocillationis invenimus, non quod illorum, sed quod Christi est, ab illis sumimus; quia quidquid in eis præter Deum est, mortiferum nobis procul dubio invenimus.

(Vers. 3.) *Sub umbra illius quem desiderabam, sedi; et fructus ejus dulcis gutturi meo.*

4. Umbra Christi protectio est Spiritus sancti. Spiritus quippe sanctus mentem quam replet, obumbrat; quia omnem tentationum fervorem temperat; et dum aura suæ inspirationis suaviter mentem tangit, quidquid noxii calor sustinebat expellit; et quam jam forsitan nimius vitiorum æstus **417** marcidam fecerat, umbra sancti Spiritus protegens recreat; ut dum in ejus inspiratione sedens pausat, vires colligat quibus ad æternam vitam robustius currat. Sequitur: *Et fructus ejus dulcis gutturi meo.* Arbor quippe fructifera ipse Christus in corde plantatus consistit; quam si mens nostra digne diligit, et instanter excollit, fructus nimirum interius pulchros et utiles gignit. Quos dum mens capiens avidè comedit, omnes mundi voluptates præ ejus dulcedine postponit. Dulce enim est valde sibi cœlestia cogitare, in æternitate oculum intimum ligere, ut aliquando in flebilis etiam mens accensa compungatur, et inter lacrymas sublevata, angelorum cibo, ipsa videlicet sapientia, quanto dulcius, tanto avidius pascatur. Unde est quod subditur:

(Vers. 4.) *Introduxit me Rex in cellam vinariam, ordinavit in me charitatem.*

5. Quid enim per cellam vinariam congruentius, quam ipsam arcanam æternitatis contemplationem accipimus? In hac æternitate angeli sancti vino sapientiæ inebriantur, dum ipsum Deum facie ad faciem videntes, omni voluptate spiritali satiantur. Hanc sancta mens (postpositis omnibus temporalibus) si a sponso introducatur intrat, in qua ex illis angelicis deliciis quantum sibi conceditur, gustat. Et quia adhuc in corpore corruptibili detinetur, se perfecte non

^a Excusi, *quam nobis tribuit.*

^b Sic legitur in omnibus Mss. Quam lectionem, etsi obscuriorem, præferendam duximus Editorum alteri; perquiri, eo quod perfectionem, dum in carne

satiat, tamen ex illo minimo quod cursim sumit, considerat quantum debeat amare quod amat. Potest tamen per cellam vinariam Scriptura divina figurari. Per hanc quippe in sponsa charitas ordinatur, quia in ejus doctrina manifeste discitur qualiter Deus et proximus ordinate diligantur. Hac charitate percussa sequitur et dicit:

(Vers. 5.) *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore languo.*

6. Per flores teneri quique et incipientes, per mala vero perfecti fideles designantur. Sponsa quippe quia amore languet, fulciri se floribus et stipari malis appetit, quia dum se æternitatis desiderio afficit, dum qualiter illic perveniat, tota anxietate perquiri, ^b sed perventionem dum in carne vivit, omnino non invenit, fatigata in desiderio suo requiescit, et in hoc solo gaudet, si circa se prospicit vel quibus ipsa, vel in quorum perfectione consolationem de languore suo perspicere possit. Quibus de sponso suo subsequenter hæc dicit:

(Vers. 6.) *Læva ejus sub capite meo et dextera illius amplexabitur me.*

7. Per lævam sponsi vita præsens, per dexteram vero vita æterna designatur. Per caput autem sponsæ, mens quæ animæ dominatur assumitur. Sed læva sponsi sub capite sponsæ esse dicitur, et dextera ejus amplexatur eam, quia vitam temporalem sub mente sua semper ponit, vitam vero æternam ut omni modo amplexetur concupiscit. Hæc quippe quæ videt, magnanimitè mente sublimi conculcat, officiis cœlestibus se occupat. Hæc ex necessitate tolerat, ad illa summo desiderio quasi brachio dextero sponsi astricta suspirat. In quæ cum aliquantulum intrat, delectabiliter quiescit, cujus quietis dilectione mundanos tumultus omnino fastidit. Sic quiescentem utique sponsus amplius diligit, et ab ejus excitatione improbos quosque repellit, dicens:

(Vers. 7.) *Adjuro vos, filiæ Jerusalem, per capreas, cervosque **418** camporum, ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam, ^c donec ipsa velit.*

8. Cervi et capræ munda animalia in lege esse prohibentur. Quid ergo per cervos et capreas, nisi fidem, spem et charitatem accipimus? Quas dum nobis mundas servamus, per easdem altos montes contemplationis ascendimus. Sancta autem anima sponsa Christi a cunctis mundi perturbationibus quiescere appetit, in sinu sponsi sopitis terrenis cupiditatibus dormire sancto otio concupiscit, ita ut etiam necessaria colloquia aliquando fastidiat, soliusque sponsi colloquutione quanto quietius, tanto serenius hilarescat. Sed hanc dormientem carnales qui sunt in Ecclesia, nonnunquam importune excitant, negotiis mundi eam implicare desiderant; quia ejus vitam inutilem existimant, dum ab eorum curis eam se abstinentem considerant. Hi tales satis congrue

vivit... requiescit. Et in hoc solo gaudet si circa se respicit; vel quibus ipsa proficiat, vel in quorum perfectione consolationem de languore suo recipere possit.

^c In Rothomag. et Val. Cl. *quoadusque ipsa velit.*

non filii, sed filiae nominantur, quia dum effeminatos mores nutriunt, virili dignitate amissa, quales interius habentur, exterius nomine femineo designantur. Hi dilectam suscitare sub adjurationis pondere prohibentur, ne videlicet mentem quæ ad vacandum Deo se accingit, et solis spiritalibus studiis inhærere concupiscit, importunis sollicitationibus inquietent, et tenebris curarum terrenarum oculum cordis ejus obnubilent. Et tamen non ei omnis cura proximi interdicitur, sed quando suscitari debeat, ejus voluntati relinquitur, quia profecto omni perfectæ animæ discernendum est, et quando cœlesti contemplatione studeat, et quando proximorum utilitatibus inserviat. Hanc vacandi Deo licentiam libentissime sponsa suscipit, statimque verbum sponsi amplectitur et dicit :

(Vers. 8.) *Vox dilecti mei : ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles.*

9. Ac si diceret : Hanc vocem dilecti mei sponsi esse recognosco, hanc ab ejus ore semper audire desidero, quia in hoc video quantum me diligat, cum me ab amplexibus ejus desiderabilibus impediri prohibeat. Ad hos amplexus qualiter pervenerit, subito narrat, dicens : *Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles.* Ad amplexus sponsæ suæ Christus venire disponens, humanitatem nostram dignanter assumpsit. Ad quod mysterium peragendum, quasi saliens in montibus venit, quia quædam opera inter homines ostendit, quæ valde sublimia et super homines esse perspicuus humanum genus admirari potuit, attingere non potuit. Quod enim de virgine natus est quod ad vagientem adorandum ire pastores angelus admonuit, magos stella perduxit ; quod pendens in cruce qua hora voluit spiritum emisit ; quod mortuus tertia die seipsum suscitavit, quod cœlum ingressus, Spiritum sanctum quibus sibi placuit donavit ; quod fidei suæ per piscatores et idiotas mundum subjugavit ; hæc faciens quasi in montibus ambulavit, quo eum nulla creatura assequi valuit. In his nimirum operibus colles transilivit, quia sanctos omnes, quantumcumque excreverint, potentia suæ operationis transcendit. De quo et sequitur :

(Vers. 9.) *Similis est dilectus meus capræ, hinnuloque cervorum.*

Similis capræ bene esse dicitur, quia ex Synagoga carnem traxit, quæ per capream ostenditur. **419** D Et quia ex antiquorum sanctorum stirpe progenitus est, quasi hinnulus cervorum recte esse perhibetur. Sequitur :

(Vers. 9.) *En ipse stat post parietem nostrum, aspiciens per fenestras, et prospiciens per cancellos.*

10. Quasi post parietem nostrum Christus incarnatus stetit, quia in humanitate assumpta divinitas latuit. Et quia ejus immensitatem si ostenderet, infirmitas humana ferre non posset, carnis obstaculum objecit, et quidquid magni inter homines operatus est, quasi post parietem latitans fecit. Per fenestras

A autem et cancellos qui aspicit partim videtur, partim vero se abscondit. Sic et Dominus Jesus Christus dum et miracula per divinitatis potentiam fecit, et abjecta per carnis infirmitatem pertulit, quasi per fenestram et cancellos prospexit, quia in alio latens, in alio quis esset apparuit. Incarnatus itaque Ecclesiæ suæ, vel unicuique perfectæ animæ loquitur, et ad æternam exhortatur patriam, dicens :

(Vers. 10.) *Surge, prospera, amica mea, columba mea, formosa mea, et veni.*

11. Propter fidem Christus sponsam suam amicam vocat, columbam propter simplicitatem, formosam propter operationem. Quia enim sine fide Deo placere non possumus, bene per fidem amici vocamur, quia dum fide cœlestia appetimus, abjectis terrenis Deo adhæremus. Columba vero bene anima propter simplicitatem dicitur, quia dum simplicem Deum cordis simplicitate perscrutatur, nequaquam mundi ineptam lætitiâ dissoluta sectatur, sed semper ad æterna festinans, columbæ gemitum diligendo imitatur. Propter operationem anima formosa recte appellatur, quia dum præteritæ vitæ peccata per bona opera redimit, quasi antiquam turpitudinem assumpta forma meliori ante sponsi oculos abscondit. Hanc itaque hortatur Sponsus ut surgat et veniat ; quia dignum est ut quicumque ad amorem Christi prope- rat, carnis torporem quantum potest abjiciat, et se ad æterna consequenda celeriter accingat. Sed quia ut ad cœlestia festinemus, per exhibitionem Novi Testamenti a Deo accepimus, ideo recte sequitur :

(Vers. 11.) *Jam enim hyems transiit, imber abiit et recessit.*

12. Quid per hyemem, nisi legis austeritas intelligendum est ? Quæ dum in carnalibus sacrificiis populum antiquum detinuit, ad appetenda spiritalia et cœlestia observatores suos non adjuvit. Possumus etiam per hyemem vitam præsentem intelligere, quæ dum nos assiduis tentationibus impetit, quasi imbribus importunis ad sequendum Christum torpere compellit. Sed jam sponsa surgat, quia hyems transiit, quoniam quanto magis dies ultimus instat, præsens vita recedit, et quo amplius tempus ad terminum ducitur, eo citius currendum est, ne electa anima oblati sibi muneribus æternis privetur. *Transiit enim dicitur, quia in proximo transitura esse non dubitatur.* Sequitur :

(Vers. 12.) *Flores apparuerunt in terra, tempus putationis advenit.*

13. Flores apparuisse in terra dicuntur, quia sanctæ animæ cum a corporibus recedunt, in cœlo recipiuntur. Et quia in hac vita quamvis hyems fuerit, a bono opere non torpuerunt, mox ut recesserunt, in terra viventium gloriose floruerunt. Bene ergo sequitur quod dicit : *Tempus putationis advenit, quia quo amplius in cœlo electorum numerus **420** congregatur, eo celerius reprobi ab Ecclesia tanquam sar-*

^a Val. Cl.; per fenestras et per cancellos. Rothom., per fenestras et cancellos.

menta inutilia amputantur, ut mundus citius finiatur. A
Sequitur :

(Vers. 12, 13.) *Vox turturis audita est in terra
nostra, ficus protulit grossos suos, vineæ florentes de-
derunt odorem suum.*

14. Quid per turturem, nisi Ecclesia; quid per
terram sponsi, nisi vita illa beata designatur? Sed
vox turturis in terra sponsi audita esse dicitur; quia
dum pro desiderio suo sancta Ecclesia deprecatur,
a Christo in cælo clementissime exauditur. De qua
recte subditur: *Ficus protulit grossos suos, vineæ flo-
rentes dederunt odorem suum.* Ficus quippe grossos
suos protulit, quia sancta Ecclesia martyres suos
ad æternam patriam præmisit. Post quos vineæ flo-
rentes odorem suum dederunt, quia per universum
mundum exempla bonorum operum excreverunt. B
Vineæ utique flores producant, cum singulæ Ec-
clesiæ animas prius infideles ad fidei novitatem
per baptismum educunt. Sed flores ipsi odorem
proferunt, cum credentes animæ exempla bona
per suavem opinionem sibi invicem et aliis asper-
gunt. Sed quia Christus utroque modo exhorta-
tionis nos trahit, ut videlicet et præceptis nos
admoneat, et exemplis sanctorum nos erigat, id-
circo sponsæ suæ prius ut surgeret admonendo præ-
cepit, et deinde exempla sanctorum ad cognitionem
adduxit, et post exemplorum exhibitionem iterum
se ad præcepti commotionem convertit, dicens:

(Vers. 13, 14.) *Surge, amica mea, saror mea, et ve-
ni, columba mea in foraminibus petræ, in caverna ma-
ceriæ.*

15. Surgit anima, cum a peccati perpetratoe se
erigit; venit, cum per bona opera desiderii sancti
passibus sanctis ad caelestia tendit. Sancta etenim
mens cum præteritæ vitæ turpitudinem conspicit,
cum peccata sua enumerat quæ fecit, mox secum
in conscientia erubescit, et quæcumque in mundo
dilexerat, ad odium sibi transferens flentibus se pu-
nit, et ipsa penitentia facta robustior, ab omni in-
quinatione etiam^a exiit, et ab omni torpore
negligentiæ se excutit, ut jam in infimis cogita-
tionibus non jaceat, sed ad appetenda invisibilia per
sancta desideria se extendat. Hæc itaque mens surgit
et renit, quia et a torporis infirmitate per com-
punctionem se erigit, et in sanctis studiis se exer-
cens, ad æterna pedibus amoris currit. Per foramina
autem petræ, vulnera manuum et pedum Christi in
cruce pendentis libenter intellexerim. Cavernam ve-
ro maceriæ, vulnus lateris quod lancea factum est,
eodem sensu dixerim. Et bene columba in foraminibus
petræ et in caverna maceriæ esse dicitur, quia
dum in crucis recordatione patientiam Christi imi-
tatur, dum ipsa vulnera propter exemplum ad
memoriam reducit, quasi columba in foraminibus,
sic simplex anima in vulneribus nutrimentum quo
convalescat, invenit. Possunt tamen per forami-
na petræ, incarnationis Christi sacramenta si-

gnari, et per coveream maceriæ, ipsa protectio an-
gelicæ custodiæ figurari. In qua custodia cum anima
ponitur, bene ei a sponso dicitur:

(Vers. 14.) *Ostende mihi faciem tuam, sonet vox
tua in auribus meis: vox enim tua dulcis, et facies
tua decora.*

16. Quid enim per faciem, nisi fidem qua a Deo
cognoscimur, accipimus? Et quid per vocem, nisi
prædicationem intelligimus? Sed præcipit sponsus ut
ei sponsa faciem suam ostendat, quia quicumque se fi-
dem dicit habere, necesse est ut in bonis operibus
se exerceat, ut in operibus exterioribus fides interior
innotescat. Sed et opera necesse est ut vox prædica-
tionis sequatur, quia quicumque in sanctis operibus se
dilatat, consequens est ut ad eandem faciendam proxi-
mos quosque exhortetur. Ideo sequitur: *Vox enim tua
dulcis et facies tua decora.* Tunc enim et vox placet,
et facies decoratur, quando et opera prædicationis se-
quitur, et rursus prædicationem bona opera comitan-
tur. Hujusmodi prædicatoribus consequenter dicitur:

(Vers. 15.) *Capite nobis^b vulpeculas, quæ demoliu-
nt vineas: nam vinea nostra floruit.*

17. Per vulpes hæretici, per vineas singulæ Ecclē-
siæ designantur. Sed vulpes vineas demoluntur; quia
per hæreticos Ecclesiæ a rectæ fidei viriditate exsic-
cantur. Quæ bene parvulæ dicuntur, quia quamvis
contra veritatem intus superbiant, exterius tamen
in verbis humilitatem per simulationem sectantur.
Quæ tunc a sanctis prædicatoribus capiuntur, quando
instante altercatione, sententis veritatis convincuntur.
Prædicatoribus quippe sancti aliquando canes per
similitudinem dicuntur: quia prædicationibus assi-
duis, quasi latratibus importunis, adversarios quos-
que a grege ovium arcerent vituntur. Isti canes vulpes
Christo capiunt; quia ducem suum dum fideliter di-
ligunt, pro ejus amore laborantes, tergiversantes
hæreticos ab involutionibus questionum, quasi a te-
nerebris caveis ad lucem veritatis educunt. Quare
vere vulpium demolitio timeatur, manifestatur cum
dicitur: *Nam vinea nostra floruit.* Vineæ quippe flo-
ruit, quia sancta Ecclesia per baptismum fides ad fi-
dei novam conversationem perduxit. Quibus timen-
dum est, ne ab hæreticis depraventur, quia dum qui-
que credentes in novitate Christi regenerantur,
quo quisque tenerior est, eo citius ad pravitatem se-
ducitur. Floribus omnino timendum est, ne pereant,
quia dum adhuc quisque ad perfectionem per exer-
citiū diuturnum non convalescit, facile si a dente
venenoso mordetur, ab hoc quod uactus fuerat, eva-
nescit. Perfecta enim quæque anima in quo se jam
diu exercuit, facile non amittit, quia quæ frequentius
palato intimo quam dulcis sit Dominum gustavit, eo
constantius sponsi rectitudinem tenet, et distorta
fastidit. Quæ prosequitur convenienter, et dicit:

(Vers. 16, 17.) *Dilectus meus mihi, et ego illi, quæ
pascitur inter lilia, donec aspiret dias, et inclinatur
umbra.*

^a In Excensis, etiam cogitationis exiit.

^b Sic legimus in omnibus Mss. ubi Editi habent,

vulpes parvulas, forte quia postea legitur: parvulæ dic-

16. Ac si diceret : Dilecti mei amicitiam constant ter teneo, quia ejus constantem benevolentiam erga me sentio. Quia dum ejus familiaritatem benignam habeo, darum mihi est quicquid ei adversum inimicos latentes audio. Et dum in ejus assiduitate qualis sit video, si quid erroris profertur adversarii, a veritate quam in ejus visione cognovi, non recedo. De qua bene sequitur : *Qui pascitur inter lilia, domos aspirat dies, et inclinatur umbrae.* Quid per lilia, nisi animae designantur? Quae dum castitatis candorem retinent, per bonae famae opinionem proximis quibusque suaviter olent. Inter lilia sponsus ergo pascitur, quia procul dulcis animarum castitate delectatur, quae et in se manduciam carnis conservant, et per nitidas cogitationes coram se placeant, et exempla proximis quasi edoceri **422** suscitatum donant. Dies vero tunc aspirabit, et umbrae inclinabuntur, quando vita aeterna apparebit, et praesens vita finietur. Quippe dies erit, hic vero ^b nox; quia hic in visione caligamus, ibi dies ipsa tota veritas mentibus elucebit. Ad hanc diem prorsus animae conantur ut perveniant: propter hanc, justitiam illibatam in quantum possunt conservant; et quia sine Christo nihil possunt, ejus auxilium invocant, ejus familiaritatem desiderant. Quarum dum mentem considerat, prope est benignus et adjuvat, et quo amplius proficiunt, eo familiaris semper amat, donec nihilis tenebris mundi, ad vitam aeternae lucem perfectas educat. Quam lucem quia valde desiderant, eamque cum Dominus ad judicium venerit, videndam esse putant, idcirco cum summo desiderio dicunt :

(Vers. 17.) *Revertare, similis esto, dilecte mi, capreae hinnuloque cervorum super montes Bethel.*

19. A nobis dilectus corporaliter tunc abiit, quando post resurrectionem in caelum ascendit. Tunc autem revertetur, quando in fine mundi resuscitatis corporibus hominum, omnibus in judicio manifestabitur. Qui vere similis caprae et hinnulo cervorum apparebit, quia in carne nostra veniens ad judicium, omnibus se monstrabit. Per capream enim, quae mundum est animal, Ecclesia designatur, quae dum in caelestibus mente habitat, quasi in montibus pascitur. Per cervos autem quid aliud quam patres antiqui designantur, ex quorum carne Christus natus, quasi hinnulus cervorum mundo est praesentatus? Bethel autem domus Dei interpretatur. Quae bene Ecclesia Dei dicitur, quia in ea Dominus habitat, dum per fidem corda nostra mundantur. Super montes ergo Bethel similis caprae et hinnuloque cervorum apparebit; quia in ea humanitatis forma ad judicium veniet, quam ab Ecclesia sumpsit, quando in hoc mundo ex patrum progenie quasi hinnulus ex cervis humilis natus fuit. Qui vere et similis caprae, et super montes Bethel apparebit, quia ex humanitatis

A forma similis Ecclesiae erit, et tamen super ipsos summos, qui quasi montes excellant, in Ecclesia sublimior eminebit. Qui dum venire moratur, quia cum semper sancta anima perquirere nititur, ideo sequitur :

CAPUT III.

(Cap. III. — Vers. 1.) *In lectulo meo per noctes quaerivi quem diligit anima mea : quaesivi illum, et non inveni.*

1. Lectulum sibi sancta anima per noctes facit, dum omnes perturbationes mundi fugiens, secretum comparat, in quo requiescit. In hoc lectulo quem diligit quaerit, quia dum ab omnibus sollicitudinibus mundi vacat, in ejus inquisitione quemodo ad illum perveniat, non quiescit. Notandum est autem quia per noctes quaerit, qui modo in hoc mundo vivit, et perfecte tenebras temporalitatis a se excutit. Quas quo graviores patitur, eo ferventius quaerit eum, quo invento, tenebras amplius non patitur. Sed quia quem quaerit, nunquam perfecte in hoc mundo invenit, ideo subjungit : *Quaesivi illum et non inveni.* Quia vero maxime desiderie aestuat, et quicquid tenet, ei non sufficit, donec dilectum inveniat, ideo constantiam inquisitionis subjungit, dicens :

423 (Vers. 2.) *Surgam, circumde civitatem : per vicos et plateas quaeram quem diligit anima mea : quaesivi illum, et non inveni.*

2. Quid per civitatem in hoc loco, nisi Ecclesiam; quid per vicos civitatis, nisi spirituales quosque accipimus? Qui dum ^d ad Ecclesiam toto corde gradientur, angustam viam tenent, qua ad vitam perducuntur. Per plateas autem, saeculares designantur, qui dum voluptates suas multas sequuntur, latas vias gradiuntur. Surgit ergo sponsa et civitatem circumde, quia perfecta anima quae visibilia fastidit, omnes sanctos qui sunt vel fuerunt in Ecclesia, mente conspiciat, si quid forte in eorum actibus reperit quod imitando, ad sponsi inventionem aliquando pervenire possit. Per vicos autem et per plateas quaerit, quia dum per bonorum imitationem ad dilecti familiares amplexus pervenire satagit, non solum in spiritalibus, sed et in ipsis etiam carnalibus aliquando invenit quod imitari digne possit. Sed postquam laborem geminatum insinuat, iterum difficultatem inventionis subdit, dicens : *Quaesivi illum, et non inveni.* Sed dum quaerit et non invenit, ipsa etiam quaeritur et invenitur, et ideo subditur :

(Vers. 3.) *Invenerunt me vigiles qui custodiant civitatem : Num quem diligit anima mea vidistis?*

3. Quid per vigiles, nisi doctores Ecclesiae designantur? Qui dum lucrando animabus et scriptis et dictis invigilant, ubi desiderii aliquantulum sentiunt, augmentare ad melius nunquam cessant. Hi sponsam quaerentem inveniunt, quia piam animam Christum

^a Addunt Vulgati, nisi munda anima, silentibus Mss.

^b Ita legitur in omnibus Mss. At in Excusis : *hic quippe nox est, ibi vero dies erit, quia hic in visione veritatis caligamus, ibi Deus ipse tota veritas mentibus elucebit.*

^c Vulgati, reluctantibus omnibus Mss., a se non

excudit. Lectio nostra, etsi prima fronte, veritate carere videatur, est tamen verior, juxta S. Gregorii mentem, anima enim quae omnes mundi perturbationes fugiens lectulum sibi facit, tenebras temporalitatis perfecte, quantum in ipsa est, a se excutit.

^d Excusi, qui dum ad caelestia.

invenire satagentem excipiunt, et ut citius inveniat, A sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, et thuris, et univrsi pulveris pigmentarii?

interceptis instruunt, exemplis accendunt. Quos illa interrogans, dicit: *Num quem diligit anima mea vidistis?* Bene eos sponsa interrogare dicitur, quia dum eorum scripta vel verba vigilanti animo perscrutatur, tanquam presentibus etiam absentibus animi intentione loquens, quid de Christo senserint, sciscitatur. Quia vero dum in eos intendit, nunquam sponsum invenit, consequenter subjungit:

(Vers. 4.) *Paululum cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea.*

4. Paululum vigiles transit, et dilectum invenit, quia dum eos puros homines esse cogitat, ad divinitatem mentem erigit, ibique sponsum suum supra homines Patri æqualem cognoscit. Quem tunc invenisse se dicit, cum sanctis laboribus adjuta, in ejus B divinitatis claritatem oculum fidei tanquam per speculum contemplando aliquantulum figit. Quod tantillum quanta aviditate mentis suscipiat, ostendit, dicens:

(Vers. 4.) *Tenui eum, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ, et in cubiculum genitricis meæ.*

5. Mater Ecclesiæ Synagoga existit; quia ex ipsa sanctos prædicatores habuit, a quibus verbum veritatis suscepit, per quod in fide regenerata fuit. Tenet ergo sponsum Ecclesia donec in domum matris eum introducat, quia usque in finem mundi ab ejus fide et amore non recedit, donec ad fidem Judæos adducat. Non quod postea recedat; quippe quem in exsilio diligit, in patria videns amplius amabit. Sed de illo tempore dici debuit, de quo a quibuslibet propter obsistentes tentationes dubitari potuit. In domum ergo matris dilectum introducet, quando in fine mundi Ecclesia per prædicationem 424 in plebem judaicam Christiana sacramenta immittet. In cubiculum autem quasi in secretiorem partem domus eum introducet, quia ex eadem plebe ita plurimos convertet, ut omnes mundi sarcinas abjiciant, et in intimis cogitationibus soli Deo placere concupiscant. Hujuscemodi homines cubiculum facient sponso, quia dum a se omnes sordes cupiditatis abjiciant, quasi secretum locum in mente in quo delectetur, component. A quorum inquietatione in eis delectabiliter pausans sponsus, improbos prohibet, dicens:

(Vers. 5.) *Adjuro vos, filiæ Jerusalem, per capreas cervosque camporum, ne suscitatis, neque evigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit.*

6. In hoc utique ostendit, quia ejusdem perfectionis quosdam de Synagoga post conversionem inveniet, cujus de Ecclesia quam plurimos, dum in eorum quiete similiter delectatur, ab eis a inquietatorem prohibet, sicut ab Ecclesia prohibuit. Introducta ergo ad fidem Synagoga, Ecclesiæ mentem per opera quæ videt, conspicit, et sublimitatem ejus valde admirans, dicit:

(Vers. 6.) *Quæ est ista quæ ascendit per desertum,*

7. In deserto itaque, in hoc mundo Ecclesia, sive sancta quæque anima vivit, dum a regno exsul inter bestias, dæmones videlicet, degit. Hic enim etsi non omnino a sponso deseritur, tamen dum in carne est, nondum ad certam ejus visionem admittitur, dum ab eo per exsilia et tentationes peregrinatur, quia dum adhuc cum eo non regnat, deseri ab eo sibi videtur. Ob hoc semper laborat ut ascendat, ut quem valde diligit, magis ac magis sentiat, quatenus quoniam perfecte eum in deserto non tenet, vel in ipso ejus desiderio se relictat, ut sic in via roborata, quandoque ad hoc quod diu concupivit, perveniat. Sant quippe nonnulli, qui dum omnia visibilia fastidiunt, mentem in cœlestia erigunt, et quia in infimis nihil quod eis dulcescat, conspiciunt, totum cor ad superna convertunt. Hi ab omnibus malis moribus se exuunt, censum mundi cum cupiditatibus contemnant, spe ad invisibilia tendunt, et quo ampliori desiderio illis inhaerent, eo magis ac magis moleste corruptionem ferunt quam habent. Hi nimirum per desertum ascendunt, quia dum in hoc mundo inter tentationes vivunt, quo amplius dum hic morantur deseri metuunt, eo quidem fortius ista deserunt, et ferventius ad illa gradiuntur, in quibus cum fuerint, nihil amplius quod eos amoveat, jam timebunt.

8. Bene autem sicut virgula fumi ascendere dicuntur, quia et odorem bonæ famæ, et subtilitatem mentis habere dicuntur. Non autem quarumlibet rerum fumus iste esse dicitur, sed ex aromatibus myrrhæ, et thuris, et univrsi pulveris pigmentarii existere declaratur. Myrrha quippe mortuorum corpora condiuntur ne putrescant, thura vero accenduntur ut redoleant. Per myrrham ergo carnis mortificatione signatur, per thura vero orationum munditia intelligitur. Sancta igitur anima dum carnem suam a putredine vitiorum mortificat, dum omnes mundi voluptates per continentiam abnegat, quasi myrrham morturo corpori adhibet, ut post judicium a corruptione æterna sanum permaneat. Cum vero se ad cœlestia majori desiderio accendit, 425 et a cordis cubiculo omnes superfluas cogitationes ferventer abjicit, quasi thuribulum cor suum coram Deo facit. In quo dum per dilectionem virtutes congregat, quasi carbones in thuribulo coaptat, in quo seipsam mens in conspectu Dei igne charitatis accendat. Dumque ferventes et mundas orationes ad Deum emittit, quasi fumum aromatum ex thuribulo educit, ut coram dilecto suavè redoleat, et proximos quosque ad ejus amorem per bona exempla concitare non desinat. Sed notandum quod non ait univrsi pigmenti, sed univrsi pulveris pigmentarii. Pigmenta quippe facimus, quando virtutes congregamus in corde. Quando vero ipsas nostras virtutes per singula quæque opera diligentius retractamus, ne quid in operibus nostris incultum remaneat, ne inter virtutes vitium lateat, tunc pro-

* Rothomag., inquietationem: Lectio priorum Editorum paululum est diversa.

cul dabo unguenta virtutum quasi in pulverem tundimus, ut eo mundiora sint opera nostra, quo subtilius ea ab omni subreptione vitiorum discernere non cessamus. Hujusmodi mentes dilecto suo delectabiles se per ejus gratiam faciunt, et dum ab omni mundano strepitu se dividunt, locum in quo sponsus requiescat, in seipsis componunt. De qua requie subditur :

(Vers. 7, 8.) *En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel, omnes tenentes gladios, et ad bella doctissimi, uniuscujusque ensis super femur suum propter timores nocturnos.*

9. Salomon quippe pacificus interpretatur. Quid ergo per Salomonem, nisi Christus intelligitur, de quo scriptum est : *Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum?* (Ephes. II, 14.) Salomoni ergo lectulum facimus, quando a mundi sollicitudinibus omnino cessamus, dum in solo desiderio Christi libenter pausamus, eique, ut nobiscum pauset, cor ab omni terrena cupiditate mundamus. Denarius autem numerus si per senarium multiplicetur, nimirum sexaginta complentur. Per denarium itaque Decalogum legis accipimus, per senarium autem totum hoc tempus intelligimus quod sex diebus operatoris volvi videmus. Per sexaginta igitur fortes omnes perfectos qui fuerunt ante nos in Ecclesia intelligimus; qui dum decem præcepta legis quo spiritalius, eo fortius in sex diebus compleverunt, quasi sexagenarium numerum perfecerunt. Hi lectulum Salomonis ambiunt, quia mentem sanctam in qua Christus pausat verbis et exemplis muniunt, quibus ab aditu mentis venientes hostes repellunt, dum ipsam mentem exemplis sustinent, scriptis erudiunt. Hi tenent gladios, et ad bella doctissimi existunt, quia dum verbum Dei opere complent, quod corde sciunt, magis ac magis semper docti hostem suum, dæmonem scilicet, sapientia et fortitudine vincunt. Per gladium enim, verbum Dei designatur, per manus autem quibus gladios tenent ipsa opera figurantur. De quibus bene subditur : *Uniuscujusque ensis super femur suum propter timores nocturnos.* Quid per ensem, nisi rigorem conversationis; et quid per femur, nisi carnis appetitum accipimus? Electi ergo quique, qui jam ad perfectionem vitæ proveci sunt, semper ensem super femur suum ferunt, quia rigore conversationis appetitum carnis assidue frangunt, ne hostis quem in nocte hujus mundi timent, repente veniens, mollem aditum inveniat, et per voluptatis molliem **426** eo facilius, quo voluptuosiores invenerit, ad graviora peccata perducat. De laude itaque Salomonis adhuc subditur :

(Vers. 9, 10.) *Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani. Columnas argenteas, reclinatorium aureum, ascensum purpureum; media charitate constravit, propter filias Jerusalem.*

10. Ligna Libani imputribilia esse asseruntur. Ferculum ergo fecit sibi rex Salomon de lignis Libani,

quia, secundum ^a præsentis suæ gratiam, Christus sanctam Ecclesiam de sanctis in æternum permanens construxit. *Columnas ejus fecit argenteas*, quia eidem Ecclesiæ prædicatores dedit, qui et ut eam exemplis sustentarent, magna justitiæ rectitudine roboravit, et ut prædicationibus erudirent, nitore eloquii, quasi splendore argenti, decoravit. *Reclinatorium aureum fecit*, quia dum in cordibus perfectorum resplenduit, eis divinitatis suæ potentiam per contemplationem ostendit. In qua contemplatione dum eis pulchritudinem cœlestium gaudiorum monstravit, quasi reclinatorium ex auro composuit, quia locum in quo se refocillantes requiescant apposuit. Quod reclinatorium bene aureum esse dicitur : *quia melior est sapientia cunctis opibus, et omnia quæ desiderantur ^b huic non valent comparari* (Prov. VIII, 11). Ad hoc reclinatorium multis laboribus pervenitur, multis tribulationibus ascenditur, ita ut, si necesse fuerit, etiam sanguis effundi permittatur. Ideo ascensus recte purpureus esse dicitur. Dum enim sancti quique martyres propter vitam æternam corpora sua ad supplicia tradiderunt, dum flagella, ^c equuleos, ignes, gladios et alia innumerabilia tormenta patienter pertulerunt, nonne ad reclinatorium istud, ad beatam scilicet vitam, per ascensum purpureum ascenderunt? Sed nos miseri quid agimus, qui in hoc ferculo columnæ argenteæ non sumus, quia sanctam Ecclesiam nec exemplis sustentamus, nec prædicatione docemus? In ea reclinatorium aureum non habemus, quia, terrenis cogitationibus involuti, ad splendorem sapientiæ per contemplationem non assurgimus. Ascensum purpureum nec etiam cognoscimus, quia, voluptatibus vacantes, labores et persecutiones pro æterna beatitudine ferre recusamus. Consolatur nos aliquantulum quod de hoc ferculo subditur : *Media charitate constravit, propter filias Jerusalem.* Quid enim per filias Jerusalem, cum non filios sed filias dixerit, intelligimus, nisi nos debiles, qui in Ecclesia non viri, sed feminae sumus, quia contra vitia fortiter non reluctamur, viriliter non resistimus, muliebriter subjacemus? Jerusalem enim visio pacis interpretatur, per quam Ecclesia, quæ est mater nostra, designatur, eo quod assidue pacem perpetuam contemplantur. Si ergo nos in ferculo Regis columnæ argenteæ non sumus, reclinatorium aureum non habemus, per ascensum purpureum ascendere non valeamus; saltem charitatem, quæ communis omnibus electis quasi in medio posita est, teneamus. Per hanc quippe rex Salomon nos in ferculo suo esse cognoscit, quia in eo cum columnis argenteis, cum reclinatorio aureo, cum ascensu purpureo, propter filias Jerusalem etiam media charitate constravit, quia cum Ecclesiæ membris ad eandem sponsæ beatitudinem pervenimus, si charitatem indefessam observamus. Sequitur :

427 (Vers. 11.) *Egredimini, filia Sion, et videte*

^a Val. Cl., *præsentis suæ gratiam*, quod minime probamus. Contradicitur quoque alii Mss.

^b Excusi, *ei non possunt comparari*.

^c Ita omnes Mss. et Edit. Paris. 1518. Aliæ habent *aculeos*. Erroris occasio fuit modus scribendi veterum amanuensium *eculeos*.

regem Salomonem in diademate, quo coronavit eum mater sua in die desponsationis illius, et in die lætitiæ cordis ejus.

11. Mater Christi beata Maria esse creditur, quæ coronavit eum diademate, quia humanitatem nostram ex ea ipse assumpsit, sicut in Evangelio recitatur (Matth. 1). Et hoc in die desponsationis ejus et in die lætitiæ cordis ejus factum esse dicitur, quia quando unigenitus Filius Dei divinitatem suam humanitati nostræ copulare voluit, quando per bonam voluntatem suam tempore opportuno Ecclesiam^a suam sibi assumere placuit, tunc eum charitatis exultatione carnem nostram ex matre Virginæ suscipere voluit. In qua eum delectibus pro tempore vivens, de redemptione nostræ vehementer exultavit. Sed cum diadema pro gloria assumatur, in humanitatis autem susceptione non gloria Verbi Dei, sed humilitas esse cognoscatur, quomodo humanitate nostræ quasi diademate coronatus fuisse dicitur? Sed cum ipsa ejus incarnatio vera gloria nostræ fuerit, quia membra ejus cumus propter communionem corporis, diadema membrorum bene capitis Scriptura prædixit. Hic itaque quia a sponsa laudatur, et ipse vicissim sponsam laudare dignatur, dicens:

CAPUT IV.

(Cap. IV.—Vers. 1.) *Quam pulchra es, amica mea, quam pulchra es et decora! Oculi tui columbarum, absque eo quod intrinsecus lateat.*

1. Quia hæc superius exposuimus (Cap. 2, n. 35), ut patuimus, nunc eadem repetere propter brevitatem servandam devitamus. Sed quia adjunctum est *Absque eo quod intrinsecus lateat*, breviter videndum est quomodo superioribus conjungatur. Pulchra est ergo sponsa, et oculi ejus columbarum, absque eo quod intrinsecus lateat, quia valde honestum est quidquid in exterioribus operatur, quod simpliciter inter homines conversatur, quod ea quæ videt temporaliter concupiscere dedignatur, et si quid tamen in hoc mundo placet, post concupiscentias suas ire detestatur. Sed vehementer pulchrius et honestius est quod cordis desiderium illibatum retinere conatur, quod æternæ beatitudinis claritatem in mente retinet, ætæta contemplantur, quod in his quæ interior videt suaviter requiescit et mundatur. Sequitur:

(Vers. 1.) *Capilli tui sicut grex caprarum, quæ ascenderunt de monte Galaad.*

2. Si per oculos prædicatores Ecclesiæ designantur, quia cæteris viam ostendit, bene per capillos populi significantur, quia eidem Ecclesiæ ornatum tribuunt. Capilli ergo sponsæ sicut grex caprarum esse dicuntur, quia populi Ecclesiæ dum, præcepta legis ruminantes, celestia fide contemplantur, munda sunt animalia, et in ætate pascentur. Galaad autem acervus testimonii interpretatur. Quid autem per acervum testimonii, nisi multitudinem martyrum intelligimus? Qui dum fidem Christi insuperabiliter tenuerunt, eos

A testimonium veritatis etiam per mortem suam perhibuisse scimus. Grex itaque iste caprarum de monte Galaad ascendit, quia populus Ecclesiæ eo magis fide se ad æterna suspendit, quo fortius sanctos martyres eidem fidei testimonium perhibuisse scivit. Sequitur:

(Vers. 2.) *Dentes tui sicut^b greges tonsarum, quæ ascendent de lavacro, omnes gemellis scilicet, et sterilis non est inter illas.*

3. Sicut per oculos prædicatores intelliguntur, quia per eos Ecclesia illuminatur, similiter et dentes ejusdem possunt dici, quia per eos infideles consumuntur, et parvuli nutriuntur. Dentes quippe bene sancti prædicatores vocantur, quia dum sanctam Scripturam exponendo minoribus fratribus elucidant, quasi panem parvulis, tanquam matres filiis commasticant, quo infirmi ad fortiora convalescant. Hi nimirum bene sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de lavacro, esse dicuntur, quia dum se a peccatis omnibus in baptismo ablutos esse recordantur, libenter onera mundi deponunt, et ad celestia consequenda et prædicanda quo liberius, eo facilius gradiantur. De quibus subditur: *Omnes gemellis scilicet, et sterilis non est inter illas.* Gemellos fetus omnes sancti prædicatores habent, quia dum in duobus præceptis charitatis cæteros homines supereminet, geminam dilectionem prædicant, et in ea duos populos, judæum et gentilem signere non cessant. Inter quos nullus est sterilis, quia profecto prædicator non est dicendus, si filios spirituales signere contemnit. De quibus adhuc subditur:

(Vers. 3.) *Sicut vitta coccinea labia tua, et eloquium tuum dulce.*

4. Idem prædicatores labia Ecclesiæ dicuntur, quia nimirum per eos populis præcepta vitæ loquitur. Qui bene sicut vitta dicuntur, quia dum fluxas cogitationes in cordibus hominum suis prædicationibus restringunt, quasi sparsos crines ne immoderate diffluant reprimunt. Sed quid est quod non tantum vitæ, sed coccineæ comparatur, nisi quia per coccum flamma charitatis intelligitur, qua illi ardent, et per eos alii accenduntur? Per quos eloquium sanctæ Ecclesiæ dulcoratur, quia dum quæ dicunt faciunt, prædicationes suas hominibus quasi sapidas escas apponunt. Sequitur:

(Vers. 3.) *Sicut fragmen mali punici, ita genus tuæ, absque eo quod intrinsecus lateat.*

5. Quid per genus Ecclesiæ, nisi eandem ipsos prædicatores intelligimus, qui dum in populis et eis prædicant eminent, quasi in facie Ecclesiæ manifesti apparent? Per malum autem punicum ipsa Ecclesia designatur, quia dum multos populos in unitate fidei nutrit, quasi multa grana sub uno cortice stringit. Fragmen ergo mali punici sancti prædicatores existunt, quia dum se ut grana in divino servitio cæteris fortius affligunt, dum omnia mundana contemnant,

^a Placuit recentioribus Edit. explicationis gratia inserere sponsum suam. Lectio nostra est Mss. et Edit.

vet. Paris.

^b Rothom. et Rhemens., greges tonsarum.

dum ^a voluptates suas abnegant, et vitia sua omnino mortificant, ^b et ceteros extollunt, et dum per exempla sua ceteros nutriunt, quasi fracti et aperti se cibos offerunt. Sed quamvis magna sint quæ extrinsecus apparent, majora tamen in occulto retinent, quæ divini oculi soli vident. Ideo subjunctum est: *Abique se quas intrinsecus latet. Sequitur:*

(Vers. 4.) *Sicut turris David collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis, mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.*

6. Collum quippe extendimus, quando longius prospicere volumus. Propter aliud ergo sancti prædicatores oculi, propter aliud dentes, propter aliud autem genæ, et collum propter aliud convenienter vocantur. Bene igitur sicut turris David collum **429** sanctæ Ecclesiæ dicitur, quia sancti prædicatores procul venientes hostes sanctæ Ecclesiæ specularunt, et fortiter resistunt, si quid in Ecclesia ledere conantur, et, libere terræ despicientes, cælestia contemplantur. Collum ergo propter hostium speculationem, turris vero dicitur propter fortitudinem, et propter excelsam cælestium gaudiorum contemplationem. Quæ turris recte David esse dicitur, quia David manu fortis interpretatur; per quod Christus significatur, cujus est quidquid forte et excelsum operatur. De qua subditur: *Quæ ædificata est cum propugnaculis; mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.* Cum propugnaculis turris David ædificata dicitur, quia sancti prædicatores contra adversarios homines, si necesse sit, miraculis armantur. Contra vitia autem se clypeis muniant, quia ne spiritalibus hostibus succumbant, virtutibus se defendant. In quibus omnis armatura fortium pendent, quia quisquis hostium cuneis fortiter resistere vult, in eis exempla videt, quibus ^c armatas hostes strenue valet superare. Mille autem hic pro perfectione ponitur, quia in millenario numero omnes numeri perfecti complentur. Sequitur:

(Vers. 5, 6.) *Duo ubera tua sicut duo hinnati capree gemelli, qui pascuntur in lilis donec aspiret dies, et inclinentur umbræ.*

7. Per duo ubera duo prædicatorum ordines, unus in circumcissione, alias in præputio, designantur. Qui bene sicut duo hinnati capree dicuntur, quia et filii Synagoga existunt, et in montibus contemplationum pascuntur. Gemelli vero ideo dicti sunt, quia concorditer prædicant, et concorditer septunt. In lilis vero pascuntur donec aspiret dies, et inclinentur umbræ, quia munditiam infatigabiliter sectantur, donec in die iudicii præmia recipiant, quæ in laboribus noctis assidue contemplantur. Sequitur sponsus, dicens:

(Vers. 6.) *Vadam ^d ad montem myrrhæ, et ad collem thuris.*

8. Quid per montem myrrhæ, nisi fortem altitu-

dinem mortificationis in opere, et quid per collem thuris intelligimus, nisi altam humilitatem in oratione? Ad montem ergo myrrhæ et ad collem thuris sponsus vadit, quia eos familiariter visitat quos per mortificationem vitiorum ad alta proficere et per mundas et humiles orationes suaviter recolere perspicit. His quippe virtutibus sancta Ecclesia vel unaquæque anima munda efficitur, quia dum per voluptatum mortificationem vitii relucatur, et per sanctas orationes frequenter lacrymis abluitur, sordes lavat ut sponso placeat, cui pulchra apparere conatur. Cujus conatum ad effectum sponsus per gratiam suam ducit, opusque suum in sponsa benigne laudat et dicit:

(Vers. 7.) *Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te.*

9. Cum scriptum sit: *Nemo vivit sine peccato, nec infans cujus vita est unius diei super terram* (Job. xxiv, 4, sec. Septuag.), quid est quod sponsa tota pulchra esse dicitur, in qua macula non habetur? Alibi quippe scriptum est: *Stellæ non sunt mundæ in conspectu ejus* (Job. xxv, 5). Et alibi: *In multis offendimus omnes* (Jac. iii, 2). Et Joannes apostolus ait: *Si dixerimus quia non peccamus, mentimur, et veritatem non facimus* (Ibid. 6.) Sed dum **430** sancta anima a peccatis quotidianis se per penitentiam mundat, dum quotidie peccata minuta cum lacrymis abluat, et a majoribus se observat, quamvis frequenter peccet, per assiduam tamen penitentiam munditiam suam assidue servat. Hinc enim alibi præcipitur: *Semper sint vestimenta tua candida* (Eccli. ix, 8). Et illud: *Justus autem ex fide vivit* (Rom. i, 17). Quamvis enim mox ut peccat a justitia deviat, tamen dum semper credit in eum qui justificat impium, et assidue sub ejus fide peccata sua deslet, per assiduas ablationes justitiam suam retinet. Se igitur ita mundanti sponsæ consequenter dicitur:

(Vers. 8.) *Veni de Libano, sponsa mea, veni de Libano, veni; coronaberis de capite Amanæ, de vertice Sanir et Hermon, de cubilibus leanum, de montibus pardorum.*

10. Libanus quippe dealbatio interpretatur. Quid ergo per Libanum nisi baptisma intelligitur, in quo sancta Ecclesia aqua abluitur, et a peccatorum nigredine per Spiritum sanctum quem recipit et per Christi fidem dealbatur? Unde scriptum est: *Asperges me, Domine, hyssopo, et mundabor* (Psal. l, 9). De Libano ergo sancta Ecclesia ad coronam venit, quia in Christi baptismo fidem percipit, sub qua cum Christi gratia meretur ut premium recipere possit. Sed quid est quod ter dicitur *Veni*, nisi quia in fide et in spe et in charitate quidquid operatur subsistit, ut his tribus munita virtutibus robur habeat, per quod in via non lassescat? De fide enim dicitur: *Fide*

^a Editi, voluntates suas abnegant.

^b Ibid., post mortificant, additur dum scipsos humiliant. Quæ absunt a Mss.

^c Excusi, quibus armatus.

^d Rothom., Turon., Rhem. et Theod., *Vadam mihi ad montem myrrhæ*. De hoc loquendi modo jam dictum cap. 4 lib. 1 Dial., col. 173, not.

^e Excusi, quia peccatum non habemus.

mundans corda eorum (Act. xv, 9). Et iterum : *Sine A* *fide impossibile est placere Deo* (Hebr. xi, 6). De spe autem dicitur : *Non confundentur omnes qui sperant in te, Domine. Quis enim in te speravit, et derelictus est?* (Eccli. ii, 14, 12.) De charitate autem dicitur : *Charitas operit multitudinem peccatorum* (I Pet. iv, 8). Et iterum : *Si distribuero omnes facultates meas in cibos pauperum, et si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil sum* (I Cor. xiii, 3). Et Joannes apostolus : *Deus charitas est* (Joan. iv, 16). Potest tamen et aliter intelligi quod ter dicitur *Veni*. Venit enim sponsa sancta ad Christum, dum in hoc mundo vivens, bona quæ potest operatur. Venit quando in hora mortis anima, ipsa videlicet sponsa, a carne exiit. Venit tertio quando in die iudicii ultimi carnem resumit, et cum Christo thalamum cœlestem ingreditur. Ibi quippe omnium laborum suorum præmia consequitur; ibi, jam omnino prostratis et exclusis hostibus, gloriose coronatur. Ideo et hic per promissionem ei dicitur : *Coronaberis de capite Amanæ, de vertice Sanir et Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum.*

11. Quid per Amanæ, Sanir, et Hermon, nomina videlicet montium, nisi potentes hujus sæculi intelliguntur? Qui quanto ditiores, tanto excelsiores et firmiores apud infirmos esse videntur. Sed de his montibus sancta Ecclesia coronatur, quia dum regnum prædicat æternum, dum exemplo suo omnia quæ mundi sunt vilia esse demonstrat, ipsos etiam potentes ad pœnitentiam inclinat, et sibi ipsi pro eorum ^a inquisitione coronam in cœlestibus parat. Sic quippe fit ut humiles superbos prosternant, et ^b infirmi excelsos inclinent. Ideo scriptum est : *Omnis vallis implebitur, et omnis mons et collis humiliabitur* (Isa. xl, 4). Sed quid est quod non solum de montibus, sed etiam de capitibus montium coronanda **431** esse dicitur, nisi, quod impletum videmus, quia jam ipse excelsiores personæ in Christum credunt, et ejus præceptis per Ecclesiæ prædicationem obediunt? Reges enim et imperatores Christo serviunt, coronas deponunt; et per pœnitentiam in Ecclesia veniam petunt. Si itaque per capita montium summas personas intelligimus, bene per cubilia leonum et montes pardorum principes quique et ministri designantur, qui crudelitati inserviunt, et dolositatibus suis quos vi non possunt lædere decipiunt. Pardi quippe maculas in cute semper portant, per quos qui alii ^D quam hypocritæ vel discordes significantur? In illis quippe qui credulitatem sectantur dæmones tanquam leones cubant. In illis vero quasi pardi montes ædificant, quos dum vitiis suis aliquas virtutes admiscere consentiunt, pro omnibus bonis suis laudis gloriam affectare compellunt. Hi itaque vere pardorum varietatem imitantur, quia dum cum virtutibus etiam vitia sectantur, quasi in vario corio coloris dissimilitudine dividuntur. Sed de cubilibus leonum,

^a Mutarunt Editores vocem hanc in *acquisitione*, quæ sane convenire magis videtur. Prior tamen est in omnibus nostris Mss.

et de montibus pardorum Ecclesia coronatur, quia dum per ejus prædicationem et crudeles ad pietatem et hypocritæ ad vitæ humilis unitatem convertuntur, pro his omnibus præmium percipiet quod meretur. Cui iterum dicitur :

(Vers. 9.) *Vulnerasti cor meum, soror mea sponsa, vulnerasti cor meum in uno oculorum tuorum, et in uno crine colli tui.*

12. Per oculos sponsæ sanctæ Ecclesiæ prædicatores, sicut dictum est, designantur; per crines vero populi multitudo figuratur; per collum autem sancti capitis et corporis conjunctio demonstratur, quæ fides Ecclesiæ intelligitur. Per hanc enim caput et corpus conjungitur, dum Christo quisque eo tenacius inhæret, quo fidelior in bona conversatione habetur. In uno ergo oculorum et in uno crine colli sponsæ sponsus vulneratur, quia profecto usque ad mortem crucis afficitur, ut unitas prædicatorum et plebis in Ecclesia confirmetur. De cujus dilectione erga sponsam iterum subdit sponsus.

(Vers. 10.) *Quam pulchræ sunt mammæ tuæ, soror mea sponsa?*

13. Quid per mammæ convenientius in hoc loco quam ipsa dilectio Dei et proximi, de qua superius diximus, intelligitur? Per quas mens sancta omnes sensus suos in dilectione nutrit, dum Deo suo charitatis tenacitate conglutinatur, et proximis si quid utilitatis habet, quando licet, libenter impendit. Has mammæ sponsæ quantum sponsus diligat, in repetitione laudis aperte manifestat, dicens :

(Vers. 10.) *Pulchriora sunt ubera tua vino, et odor unguentorum tuorum super omnia aromata.*

14. Quod superius de sponsi uberibus diximus, hoc et hic cum de sponsa loquitur intelligi posse æstimamus. *Et odor unguentorum tuorum super omnia aromata.* Per unguenta quippe ipsæ virtutes quæ ex charitate oriuntur intelliguntur. Habent quippe etiam reprobi aliquando aromata quibus redolent, quia virtutes quasdam possident, et bona opera perpetrant; sed quia sine charitate vivunt, in conspectu Dei nulla quæ faciunt placent. Unde in iudicio cum dicent : *Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus* (Matt. vii, 22) ? respondebitur eis : *Nunquam novi vos, discedite a me, omnes operarii iniquitatis.* Bene ergo unguenta Ecclesiæ super omnia aromata redolere dicuntur, **432** quia etsi opera reproborum aliquando hominibus placent, hæc quæ sancta Ecclesia ex charitate conficit, in divinis naribus sine cessatione redolent. Sequitur :

(Vers. 11.) *Favus distillans labia tua, sponsa; mel et lac sub lingua tua, et odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris.*

15. Prædicatores Ecclesiæ bene labia sponsæ esse dicuntur, quia per eos populis loquitur, et per eos ad fidem parvuli quique erudiuntur, dum per eos occulta divinæ Scripturæ quasi cordis latentia mani-

^b Mss. et vet. Ed. Paris. ita habent; at in aliis Excusis legitur *infimi*.

festantur. In favo autem mel latet, et cera videtur. **A** Recte ergo labia sponsæ favus vocantur, quia dum in carnis fragilitate sapientia magna habetur, quasi mel in cera absconditur. Quando vero electus quisque prædicat, quando cœlestia gaudia nescientibus revelat, tunc favus distillat, quia quanta dulcedo sapientiae in corde lateat, per oris fragilitatem audientibus manifestat. Unde scriptum est : *Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus (I Cor. iv, 7)*. Ideo subditur : *Mel et lac sub lingua tua*. Nimirum falsi prædicatores mel in lingua portant, quod sub lingua non habent, quia cœlestia gaudia aliquando prædicant tanquam veri sint, cum ipsa terrestria bona totis desideriis appetant. Sancta vero mens mel in lingua præterdit, quia sapientiae dulcedinem loquendo ostendit, quam veraciter prædicans, audientes tanquam mellis dulcedine reficit. Lac gerit, quia congruenti sibi doctrina parvulos quosque in Ecclesia nutrit. Sub lingua autem hæc omnia sibiipsi reservat, quia internam dulcedinem assidue secum portat. Dum enim terrena abjicit, dum vitiorum amaritudinem respuit, in interioribus sensibus sapientiae dulcedine se pascit, quia robur colligit, ut ad æterna gradiens, in labore vite lassescere non possit.

16. Cui bene dicitur : *Et odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris*. Quid per vestimenta hæc, nisi sancta opera designantur, quibus præcedentium malorum turpitudine operitur, ne videatur? Hinc enim scriptum est : *Beatus qui vigilat, et custodit vestimenta sua ne nudus ambulet, et videatur turpitudine ejus (Apoc. xvi, 15)*. Thus vero per significationem pro oratione ponitur, sicut scriptum est : *Ascendit oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo (Psal. cxi, 2)*. Sancta itaque anima in hoc mundo, quanta potest, bona opera operatur, et bene operans desiderio et intentione sancta ad æterna se extendit; nihilque boni agit, nisi ea intentione, ut ad cœlestia quæ diligit quandoque pervenire possit. Bene igitur odor vestimentorum ejus sicut thuris esse perhibetur, quia in omnibus operibus suis orat, dum perveniendi intentione, ea quæ potest bona operatur. Sequitur :

(Vers. 12.) *Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus.*

17. Hortus sancta Ecclesia existit, quia dum populos multos in fide gignit, quasi flores pulchros bona terra emittit. Qui hortus conclusus bene esse dicitur, quia charitatis vallo circumquaque munitur, ne intra numerum electorum reprobis aliquis ingrediatur. Unaquæque anima sancta etiam hortus conclusus esse intelligitur, quia dum bona sua intentione vite æternæ abscondit, dum humanas laudes omnino contemnit, ipsa bona intentione se circumsepit, ne ad interiora rapienda hostis antiquus irrumperet possit. Fons etiam dicitur, quia dum cœlestia assidue cogitat, dum scientiam Scripturarum **433** semper

in ventrem memoriæ congregat, quasi aquas viventes sancta mens in se gignere non cessat, quas sitiens proximis præbere ut reficiantur valeat. Unde scriptum est dicente Domino : *Qui biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum; sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam (Joan. iv, 13)*. Et alibi : *Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina aquæ vivæ fluent de ventre ejus (Joan. vii, 38)*. Sed cur dicitur fons ille signatus, nisi quia sensus spiritualis mentibus indignis absconditur? Infideli enim homini a Domino dicitur : *Spiritus ubi vult spirat, et vocem ejus audis, et nescis unde veniat, aut quo vadat (Joan. iii, 8)*. Et iterum scriptum est : *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine (Psal. iv, 7)*. Quod enim ibi lumen signatum hoc hic procul dubio fons signatus esse perhibetur. Sanctus enim Spiritus mentem quam replet, et illuminans irrorat, et irrorans illuminat : ut et de luce ejus videat quid appetat, et de rore ejus se refrigeret, ne lassescat. Sequitur :

(Vers. 13.) *Emissiones tuæ paradisi malorum punitorum cum pomorum fructibus.*

18. Quid emittit sancta Ecclesia, nisi cum sanctis operibus sancta verba, quibus filios gignit et nutrit? Quorum dum alios usque ad martyrium perducit, alios in sancta conversatione erudit; hos sanguine martyrii rubentes ad æternam patriam transmittit, illos vero in sanctis operibus viventes, proximis in exemplum sanctitatis tradit, quid aliud quam mala punica et pomorum fructus emittit? Mala enim punica sub rubeo cortice multitudinem granorum continent; fructus vero pomorum in se refectionis dulcedinem habent. Sic sic martyres dum sub igne tribulationis laborant, dum pro Christo sanguinem exterius fundere non dubitant, multitudinem virtutum interius sibi congregant in mente. Sancti etiam quique qui in pace Ecclesiæ vivunt, fructus pomorum gerunt; quia dum sancta opera faciunt, proximis exempla tribuunt, quorum exhibitione se qui volunt reficiunt. Quotquot enim sunt in Ecclesia sancti, sive igne passionis ardeant, sive in pace Ecclesiæ quiescentes succrescant, sanctarum virtutum odorem tanquam paradisi suavitatis et deliciarum construere in se, dum vivunt, non cessant. Cujus paradisi ubertatem Scriptura demonstrat, dum sub voce sponsi per arbustorum nomina, quasque virtutes designat, dicens :

(Vers. 14.) *Cypri cum nardo, nardus et crocus, fistula et cinnamomum cum universis lignis Libani, myrrha et aloe cum omnibus primis unguentis.*

19. Quid enim per has diversas aromatum species designatur, nisi sanctarum virtutum odor et profectus, qui in sanctis habetur? Ex his quippe speciebus regalia unguenta conficiuntur, ex his corporum sanitates inveniuntur. Bene igitur virtutes animarum designant, quibus congregatis et confectis, et bonus

additamenti nulla exstant vestigia in Mss. aut in vet. Ed. Paris.

^b Val. Cl. et Rothom. honor.

^a In recent. Ed. inseritur : *Quia dum virtutes nutrit, flores gignit; et dum virtutum exhilaratione se reficit, fructus quos genuerat eadem custodit. Conclusus enim hortus esse dicitur, quia dum bona. Hujus*

odor opinionis egreditur, et ægris animabus compe-
tens sanitas reparatur. Sed adhuc laus Ecclesiæ a
sponso repetitur, cum subditur :

(Vers. 15.) *Fons hortorum, puteus aquarum viventi-
um, quæ fluunt impetu de Libano.*

20. Recte in emissionibus, fons hortorum et pu-
teus aquarum viventium describitur. Quid enim per
fontem et puteum, nisi sancta Scriptura designat-
ur? **434** quæ sic aquam sapientiæ generat, et ut
potantes semper reficiat, et tamen manare non de-
sistat. Quæ bene hortorum esse perhibetur; quia illo-
rum specialiter est sancta Scriptura, in quorum
montibus virtutem semina oriuntur. Sed querendum
nobis est, quare fons et puteus utrumque simul
Scriptura dicatur, cum fons in superficie appareat,
puteus vero in imis latens, omnes se querentes
majori labore exerceat. Sed sciendum est, quod
divina Scriptura in quibusdam manifesta existens,
in quibusdam vero locis obscuram se præbens, et
aliquando leviter sicut invenitur, tanquam fons
potatur, et aliquando magna inquisitione ^a eget, ut
inventa sumatur. Quod vero sanctæ Scripturæ intel-
lectus per aquam designetur, ostenditur alibi cum
divina voce de reprobis dicitur: *Mittam eis sitim
aquæ, et famem panis* (Amos VIII, 11). Et per
Isaiam dicitur: *Auferet Dominus ab Jerusalem et
Juda omne robur panis et omne robur aquæ* (Isai.
III, 1). Ubi notandum, quod robur panis prius, et
postea robur aquæ aufertur. Dum enim gravia dicta
Scripturæ non perquiruntur ut mandantur, paulatim
a scientia decidit mens, ut aliquando levia etiam
intellectu non capiuntur. Sed aquæ istæ bene de
Libano fluere enim impetu dicuntur: Libanus enim,
ut dictum est, dealbatio interpretatur. In baptismo
quippe dealbamur, dum amissa nigredine peccato-
rum, ad munditiam novæ vitæ reformamur. De
Libano ergo aquæ ^b putei cum impetu fluunt: quia
in baptismo electi quique donum Spiritus sancti acci-
piunt quo illuminati Scripturæ sacræ sensum intelli-
gunt. Quæ Scripturæ sacræ scientia tanto fluit im-
petu, ut electos dum tangit, ab hujus vitæ amore
submoveat, et ad æterna gaudia vi impetus sui
quosque adherentes trajiciat. Hinc est enim quod
in psalmo scriptum est: *Fluminis impetus lætificat
civitatem Dei* (Psal. XLV, 5). Impetus enim fluminis
civitatem Dei lætificat, eam per donum sancti Spiritus
fortiter inundans Scripturæ sapientia sanctam
Ecclesiam, vel cujuslibet capientis mentem, infusione
sua exhilarat. Ad cujus Spiritus adventum malignus
spiritus inerepat, cum hic in subsequentibus di-
citur:

(Vers. 16.) *Surge Aquilo, et veni Auster: perfla
hortum meum, ^c et fluent aromata illius.*

21. Quid enim per Aquilonem qui in frigore con-
stringit, et torpens facit, nisi immandus spiritus

^a In excusis, si excipias vel. Ed. Paris. additur,
tanquam puteus, post eget. Glossema est quo carent
Mss.

^b In vulgatis omissum, *cum impetu.*

^c In Rothom. et Val. Cl., *et fluent aromata, quod*

designatur, qui reprobos omnes dum possidet, a
bono opere torpere facit? Per Austrum vero, cali-
dum scilicet ventum, Spiritus sanctæ figuratur:
qui dum mentes electorum tangit, ab omni torpore
relaxat, et ferventes facit, ^d ut bona quæque deside-
ranter operentur. Hinc enim dicitur: *Converte, Do-
mine, captivitatem nostram, sicut torrens in Austro*
(Psal. CXXV, 4). Surgat ergo Aquilo, et veniat Auster,
et perfleat hortum Sponsi, et fluant aromata illius;
ut videlicet spiritus malignus ab Ecclesia vel ab una-
quaque anima discedat, et Spiritus sanctus adveniat.
Qui veniens charitatis ignem cogitationibus infundat,
et a torpore negligentia dum se infuderit, solvat.
Quod dum agit, aromata fluunt; quia dum adve-
niente sancto Spiritu, cor quod prius torperat, ad
opera se excitat, mox sanctæ operationis opiniones
per proximos quosque suaviter discurrunt, ut quique
audientes ad eadem se accendant, et Austro flante,
id est Spiritu sancto se infundente, virtutum odo-
res **435** emittant, ut ubique sanctus hortus flo-
reat, et post florem fructus redolentes et reficientes
producat. In quem hortum sponsa dilectum invitat,
cum subdit:

CAPUT V.

(Cap. V. — Vers. 1.) *Veniat dilectus meus in
hortum suum, ^e ut comedat fructum pomorum suorum.*

1. In hortum dilectus venit et fructum comedit,
quando Christus mentes visitat, et bonorum ope-
rum delectatione se satiat. Unde et idem subjiciens
dicit:

(Vers. 1.) *Veni in hortum meum, soror mea
sponsa, messui myrrham meam cum aromatibus meis:
comedi favum cum melle meo, bibi vinum meum cum
lacte meo.*

2. Myrrham dilectus cum aromatibus metit, quan-
do Christus mortificatione vitæ ad perfectionem per-
ducta, electum suum ab hac vita succidens, ad
cœlestis horreum cum sancta opinione inducit. Fa-
vum cum melle comedit, quando desiderium sancti-
tatis in sanctis operibus latens perficit, et ad sanctorum
convivium sanctam animam sua delectatione
impingendam transigit. Vinum vero suum cum lacte
bibit, quando et perfectione quorundam se reficit,
et innocentiam aliorum cum pietate diligens, utros-
que ad æternum convivium ingerit. Ad quorum
exemplum quosque remanentes invitat, eam sub-
jungit:

(Vers. 1.) *Comedite, amici mei, bibite et inebriamini
charissimi.*

3. Notandum in primis est, quia qui comedunt,
amici; qui vero bibunt et inebriantur, charissimi
esse perhibentur. In quibus verbis *inebriantur*,
quia in hoc loco comedere bonum est; sed bibere et
inebriari amplius bonum est. Sunt nimirum quidam
in sancta Ecclesia, qui sic præcepta divini audient,

etiam in Vulgata legitur, habeturque paulo infra:
surgat ergo Aquilo.... et fluant, etc.

^d Sic restitutum ex Mss. In editis legitur, *ut bona
quæ desiderant operentur.*

^e In excusis, *et comedat.*

ut coelestia plus quam terrena amare discant, pro eorum desiderio multa pauperibus tribuant, a pravis operibus se custodiant, nulla alieni violenter rapiant, Ecclesiam predicationem libenter audiant, in fide se instruant, quam et operibus sanctis exerceant; et tamen uxores habeant, pignora nutriant, res suas diligant, quatenus his omnibus Christum præponant. Hi profecto comedant, et amicitia sunt; quia sanctam Scripturam audientes, talem sibi perfectionem assumunt; ut cum ad summam perfectionis adhuc non assurgant, tamen secundum modum suum perfecti, in præceptis divinis sine crimine vivant. Quod dum beati Joannis parentes, Zacharias videlicet et Elisabetha (Luc. 1), conservare studebant, per revelationem angelicam in senectute suo filium accipere meruerunt, quo major inter natos matris non surrexit, et ipsam Salvatorem mundi digito ostendere et baptizare meruit (Matth. 21). De cujus parentibus dicitur: *Erant autem justi ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis et justificationibus Domini sine querela (Luc. 1, 6)*. Sunt vero alii qui tanta aviditate divinam Scripturam audiant, vel legunt, ut propterea cunctis terrenis operibus abdicatis sola coelestia ambiant, parentes, uxores, domos, filios etiam et omnia transitoria abiciant; solummodo Christum sequi et amplecti concupiscant. Ejus desiderio se affligunt Jejunis, afficiunt lacrymis, exercent meditationibus divinis, sola quæ sunt æterna cogitant, contemplationibus vacant, ad hoc laborantes, ut ea quæ retro sunt obliviscentes, in anteriora magis ac magis se **436** extendant (Philip. 11). Quid profecto isti, quid aliud agunt, nisi bibentes inebriantur: ut dum omnium terrenorum per desiderium obliviscantur, jure a sponso coelesti non tantum amici, sed et charissimi vocari mereantur? De quibus idem sponsus sequitur et dicit:

(Vers. 2.) *Ego dormio et cor meum vigilat.*

4. Hujusmodi quippe electi cor sponsi bene vocari possunt, qui quo amplius exteriora quæ sunt in mundo, fugiunt; eo secretius ea quæ sunt interiora sponsi cognoscant. De quibus præcui dubio idem sponsus alibi dicit: *Qui diligit me, diligitur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum (Joan. xiv, 21)*. Dormit ergo sponsus, et cor ejus vigilat: quia dum Christus jam glorificatus, in beatitudine quiescit, quicumque eum perfecte diligit, ut ad ipsam perveniat allaborat. De qua vigilantia sponsa superius dixit: *Cum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum (Cant. 1, 11)*. Quod enim illud quiescere dormire dicatur, id manifestat quod alibi legitur: *In pace in idipsam dormiam et requiescam (Psal. iv, 9)*. Quod tamen ipsum et ipsa sponsa de se dicere potest. Dicit ergo: *Ego dormio, et cor meum vigilat*. Ac si aperte mens sancta loqueretur, dicens: *Dum a mundanis tumultibus exterioribus dormio,*

A interiori cogitatione quæ sint coelestia vigilans penso. Sancti etenim viri dum terrene curia despicunt, dum tumultus mundi omnino fugiunt, dum otium in via Dei asservant, nequaquam ut torpore vacent, ea dimittunt; sed inertes laborantes, quæ sint illa ad quæ facti sunt, in corde aspicere contendunt. Neque enim ut torpeant dormiant, sed ut liberius æterna contemplantur, a transitoriiis rebus quiescunt. Quos tamen aliquando sponsus ad perfectum proximorum excitat, et et eis cum quibus vivunt proficiant, ab otio quod diligit, revocat. Cujus vocem audiens, etiam cum dormit, sponsa dicit:

(Vers. 2.) *Vox dilecti mei pulsantis.*

Quid etiam pulsans dicat, subjungit:

(Vers. 2.) *Aperi mihi a soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea.*

Causam etiam clamoris amectit, dicens:

(Vers. 2.) *Quia caput meum plenum est rore, et cincinni mei guttis noctium.*

5. Dum sponsa dormit, dilectus ut aperiatur ei pulsat; quia dum sancta mens sibi ipsi per otium intendit, Christus multa peccatorum opera in hoc mundo tolerat; quæ nisi spirituales viri ad doctrinam se accingant, nunquam per seipsos carnales vel agnoscent, vel corrigere curant. Vult ergo sponsus ut aliquando otium dimittatur, et ad edificationem proximorum spirituales quique sollicitentur; quia dum perfecti virtuti sibi soli per interioram quietem intendunt, dolet sponsus quod sæculares ad peiora magis ac magis corruunt, dum eum propter silentium spiritualium semper minus ac minus cognoscunt; quod ipse manifestat cum dicit: *Quia caput meum plenum est rore, et cincinni mei guttis noctium*. Quid per caput sponsi, nisi Deus, et quid per rorem in hoc loco, ubi lamentando dicitur, nisi frigus mentium accipitur? Scriptum est enim: *Caput Christi Deus (I Cor. xi, 3)*. Et de frigore enjuslibet carnalis mentis iterum scriptum est: *Sicut frigidam facit cisterna aquam, sic frigidam facit malitiam sanam (Jerem. vi, 7)*. Caput ergo Christi plenum est rore, quia multi in Ecclesia positi et Deum eum credunt, et tamen frigidi persistentes, ad ardorem charitatis non accenduntur. **437** Per cincinnos autem ejusdem, populos intelligimus, quos in fide divinitatis, quasi in capite Christi pendentes et opprimentes scimus. Sed cincinni pleni esse dicuntur guttis noctium; quia dum in tempore hujus tenebræ temporalitatis se suspendunt, magis ac magis sufflationibus iniquitatum fluunt. Ad hos accendendos sponsa excitatur, dum spiritibus quibuslibet pro edificatione plurimorum, ab otio ad prædicationem Ecclesie vocatur. Sed quoniam motus ne se ad prædicationem venerit, sollicitudinibus mundi occupari necesse sit; neque dum per occasionem edificationis plurimorum, temporalibus se inclinaverit, quietem amittat, et etiam

^a In edit., sponsa mea, quod Mss. et sacro textui contrarium.

^b Vet. Ed. Paris., cui favent omnes Mss. nostri, per cincinnos autem eosdem populos. Alia tamen lectio potior videtur.

^c Eadem vet. Ed. Paris. cum omnibus Mss. ita habet, ubi in aliis excusis legitur in torpore. Paulo post Rothomag. pro, stillationibus habet, titillationibus.

^d In vulgatis præter vet. Ed. Paris., eamque.

que sordibus peccatorum inficiat, ideo clamanti A sponso respondet, dicens:

(Vers. 3.) *Exspoliavi me tunica mea, quomodo iterum induar illa? Lavi pedes meos, quomodo iterum inquinabo illos?*

6. Tunica sua sponsa se expoliavit, quia omnia exteriora, a quibus onerabatur, abjecit. De qua tunica dicitur: *Nunc autem qui habet tunicam, vendat eam, et emat gladium (Luc. xxii, 36)*. Gladium quippe vendita tunica emit, qui pro æternis temporalia abdicat: et in sancta conversatione vivens, verbum prædicationis acquirit. De quo dicitur: *Et gladium spiritus, quod est verbum Dei (Ephes. vi, 17)*. Pedes autem suos sponsa lavit; quia dum in sancto otio sancta anima vivit, opera sua studiose ad memoriam reducit: et quidquid in eis sordidum examinando deprehendit, lacrymis quotidianis et gemitibus plangit. Pedes itaque lavit, quia præterita opera, quibus per hunc mundum dissolute ambulaverat, planxit. Pedes lavit, quia peccata ablucens lacrymis, munda in conspectu dilecti sui apparere concupivit. Hos pedes iterum inquinare metuit; quia valde sollicita est, ne si in prælotione ponatur, per terrena ambulans, iterum suscipiat quod dimisit. Idcirco ab otio invita recedit; quia dum a maris fluctibus aliena est, quasi in litore posita securius vivit. Sed dilectus non leviter mortem proximorum tolerat. Ideoque propius accedens, per seipsum eam excitare non dubitat, dum dicitur:

(Vers. 4.) *Dilectus meus misit manum suam per foramen, et venter meus intremuit ad tactum illius.* C

7. Manum dilectus ad sponsam mittit per foramen ut surgat, quando per subtilem intellectum quanta sit operationis divinæ virtus, ei inspirando manifestat: quod videlicet et inter pericula salvare possit; quod etiam in pace nisi per eum salvus sit nemo; quod in tumultu certaminis sperantes in se non derelinquit. Ad cujus tactum venter sponsæ intremiscit: quia sancta anima quo amplius divinam potentiam per interiorum visitationem præsentialiter sentit, eo districtius judicat quidquid in se carnale deprehendit. Quo enim majori charitate in eum ardet, quem mente concupiscit, eo timidius se ei subjicit, et amplius veretur ne sponsus in ea aliquid inveniat, propter quod eam a se dimittere velit. Idcirco sponso obediens ad laborem se præparat; ut sicut in quiete familiaris sponso, sic et in labore devote serviens appareat. Ideo subdit, dicens:

(Vers. 5.) *Surrexi ut aperirem dilecto meo.*

8. Tacta surgit ut aperiat: quia dum spiritum dilectionis amplius solito accipit, mox de ædificatione proximi **438** cogitat; et prædicando agit, ut apertis cordibus Sponsus ad inhabitandos proximos veniens aditum intrandi inveniat. Quæ etiam cum prædicatione exempla operum auditoribus demonstrat, dicens:

(Vers. 5.) *Manus meæ stillaverunt myrrham, et digiti mei pleni myrrha probatissima.*

9. Quid per manus, nisi operationes: quid per myrrham, nisi mortificatio carnis accipitur? ^b Manus ergo sponsæ prædicantis myrrham stillant; quia quicumque aliis prædicant, necesse est si multis proficere velint, ut in omni opere suo carnalem vitam mortificare contendant. Sed ut hoc cum magna discretionem fiat, manifestat cum subjungit, dicens: *Digitis mei pleni sunt myrrha probatissima*. Sicut enim ab una manu plures digiti dividuntur, sic in una sancta conversatione per discretionem diversæ virtutes inveniuntur. Alia enim est virtus largitatis, alia virtus parcitatis. Aliud opus humilitatis, aliud liberæ increpationis. Aliud vero agimus quando nos sub silentio continemus propter ædificationem propriam; aliud quando proximis loquimur propter utilitatem suam. Sed digiti myrrha probatissima pleni esse perhibentur; quia in omni quod agit, semper necesse est ut mortificatio carnalitatatis teneatur. Quæ tunc probatissima esse jure dicitur, quando in omni suggestione quæ ab hoste ingeritur, sine cessatione voluptas carnalis cavetur ne suscipiatur. Quod quando fit, omnis duritia mentis dissolvitur, et ut Sponsus intret ad cor, aditus præparatur. Hinc est quod sequitur:

(Vers. 6.) *Pessulum ostii mei aperti dilecto meo: at ille declinaverat atque transierat.*

10. Pessulum ostio faciamus, quando per voluptates carnis, aditum cordis contra sponsum obseramus. Pessulum vero aperimus, quando remotis voluptatibus fluxis, cor nostrum in amorem Christi, quod prius durum fuerat, solvimus, et Sponso pulsanti ad ostium, introitum liberum facimus. Quod dum in hac carne vivimus, quia repente fieri non potest, restat ut magis ac magis quotidie faciamus. Nemo enim, sicut scriptum est, repente fit summus. Aliquando enim dum in hac corruptione positi Dominum nostrum quærimus, magis nobis elongari quam appropriare videtur. Ideoque sequitur: *At ille declinaverat atque transierat*. Modo Sponsus dilectam tangit, modo declinat: quia quando nos torpentes conspicit, ad amorem incitat: quando vero laborantibus nobis posse apprehendi videtur, tunc ne apprehendatur transit et declinat. Quod maxima in nobis ejus gratia agit, ut videlicet nec in torpore nostro jacentes, omnino eum amittamus, nec de plena ejus, ut nobis videtur, apprehensione superbiamus. Qui mox tamen ut recesserit, redit: et ne diutius anima sancta a dilecto suo alienetur, verbo inspirationis suæ desideranti animæ se infundit, et eam liquefacit. Unde exsultat sponsa, dicens:

(Vers. 6.) *Anima mea liquefacta est, ut dilectus locutus est.*

11. Ad verbum Sponsi liquefactam se dicit, quia dum Christus se per spiritum suum animæ desideranti infundit, omnem duritiam cordis mox dissolvit:

^a Vulgati omnes, quibus honorabatur et onerabatur.
^b Ita cum omnibus Mss. vet. Ed. Paris. Recentiores

Ed. mutarunt prædicantis in prædicationis.

et aliquando mentem in tantas lacrymas liquefacit, ut **A** vix capere possit hoc quod se capere intra se exultat : et intus miretur quid fuerit, et quid **439** factam subito seipsam videat. Quem liquorem dum sentit, perfectius apprehendere concupiscit; et aliquando dum hoc ipsum cogitat, hoc quod modo sentiebat, jam non sentit. Unde sollicitatur ad quærendum, ut hoc idem inveniatur; sed aliquando quoque etiam diu fatigetur, non invenit, quod modo tam præsens tenebat. Ideo sequitur :

(Vers. 6.) *Quæsi, et non inveni illum : vocavi, et non respondit mihi.*

12. Quærit sponsa dilectum, sed non invenit; quia a Deo inspirata mens assidue suavitate illa intima perfrui concupiscit, sed corruptio prohibet, quam in hac vita gerit. Vocat ergo et non respondetur ei : quia **B** et orationibus et operationibus suis dulcedine illius præsentiae satiari appetit, sed ad votum suum hoc quod invocatur, non occurrit. Restat ergo ut in se revertens se cognoscat, et per Scripturas sanctas dilectum suum magis illo gustu adjuta perquirat. Et hoc est quod sequitur :

(Vers. 7.) *Invenerunt me custodes, qui custodiunt civitatem, percusserunt me, et vulneraverunt me : tulerunt pallium meum custodes murorum.*

13. Dum inquisitione dilecti sponsa sollicitatur, in custodes civitatis incidit : qui dum sancta mens desiderio Sponsi sui Christi se affligit, prædicatorum verba in Scripturis divinis suscipit, et eis quandiu a Christo ^a exultat, ejusdem quem quærebat ^b amori intendit. In quibus quid exercitationis inveniatur, subjungit : *Percusserunt me, et vulneraverunt me : tulerunt pallium meum custodes murorum.* Custodes percutiunt sponsam et vulnerant; quia prædicatores sancti dum cœlestia loquuntur, amantem animam afficiunt, et majori amore sagittant. Pallium tollunt; quia si quid pompæ sæcularis residuum erat in corde, exhortationibus suis ab animo auferunt. Pallium tollunt; quia aliquando ante verba prædicatorum nos non cognoscebamus, ipsique omne quod interius latebat dum loquuntur, detegunt. Quod dum sit, amplius diligendi sunt : et ut pro nobis dilecto loquantur, devotius exorandi. Quod agit sponsa dum subjungit :

(Vers. 8.) *Adjuro vos, filia Jerusalem, si inveneritis dilectum meum, ut nuntietis ei quia amore langueo.*

14. Dum enim sanctis viris cogitationes nostras reseramus, dum eis sive viventibus nobiscum, sive **D** jam vitam æternam ingressis desiderium nostrum expandimus, et per Deum oramus, ut Domino Christo pro nobis orando offerant desiderium quo afficimur, quid aliud agimus, quam filias Jerusalem adjuramus, ut dilecto, cui nobis proximiores sunt, nuntient quia amore langueamus? Sed et ipsi Sancti, si adhuc nobiscum sunt, et oratores suos orant, et qui ut nuntient, orantur, præ humilitate tanquam ignari interrogant, dicentes :

^a Rothomag. quem sequitur Edit. Gilot., *exultat.*

^b Nonnulli Ed., *amore incendit.*; ceteri *amore incendii.*

(Vers. 9.) *Qualis est dilectus tuus ex dilecto, o pulcherrima mulierum?*

Sed quia quo ardentius diligunt, eo dulcius verba de eo repetunt, idem ipsum iterum dicunt :

(Vers. 9.) *Qualis est dilectus tuus ex dilecto : quia sic adjurasti nos?*

Dilectus ex dilecto Sponsus dicitur : ut videlicet per repetitionem dilectionis, maximus amor loquentis ostendatur. Vel dilectus ex dilecto bene Christus vocatur; quia si Filium diligimus, et Patrem ex quo est, consequenter amamus. Respondet sponsa subeundo, dicens :

440 (Vers. 10.) *Dilectus meus candidus est et rubicundus, electus ex millibus.*

15. Candidus et rubicundus Christus esse perhibetur; quia nullum omnino peccatum faciens, justitiæ pulchritudinem ex integro tenuit, et tamen tanquam peccator esset, ad mortis passionem accessit. Cui per prophetam dicitur : *Quare ergo rubrum est indumentum tuum? (Isai. LXIII, 2.)* Electus vero est millibus, quia ex totius generis humani massa, nullus sine peccato reperitur : ipse vero non solum sine peccato fuit, sed etiam peccatores sua justitia et sanguine redemit. Sequitur :

(Vers. 11.) *Caput ejus aurum optimum : comæ ejus sicut elatæ palmarum, nigrae sicut corvus.*

16. Caput Christi Deus. Quod caput bene aurum dicitur; quia ad comparisonem Creatoris omnis creatura res vilissima perpenditur (*I Cor. xi*). *Comæ ejus sicut elatæ palmarum, nigrae sicut corvus.* Quid per comas Christi, nisi fideles quosque intelligimus? Qui dum fidem Trinitatis in mente custodiunt, et Deo adhærentes, quod credunt faciunt, quasi in capite pendentes honorem portanti conferunt. Palma autem in altum ascendendo valde proficit, et victoriam significatione sua præterdit. Comæ ergo sicut elatæ palmarum sunt : quia electi quique dum semper ad alta virtutum se efferunt, per Dei gratiam quandoque ad victoriam se perducunt. Nigræ autem sicut corvus existunt : quia quamvis virtutibus se erigant, semper tamen peccatores se esse cognoscunt. Sequitur :

(Vers. 12.) *Oculi ejus sicut columbæ super rivulos aquarum, quæ lacte sunt lotæ, et resident iuxta fluentia plenissima.*

17. ^c Oculi sponsi sicut columbæ sunt, quia prædicatores Christi qui viam nobis ostendunt, in simplicitate vivunt. Super rivulos autem aquarum esse perhibentur, quia semper in refectione divinarum Scripturarum conversantur. Lacte vero sunt lotæ : quia gratia creatricis sapientiæ tanquam lacte matris, a peccatis per baptismum sunt mundatæ. Quid autem per fluentia plenissima, juxta quæ resident, intelligimus, nisi sacræ Scripturæ profunda et arcana dicta, quæ discerpimus, quibus nos reficimus, dum ea legendo vel audiendo haurimus? Ad hoc etiam columbæ juxta fluentia residere solent, ut volantium

^c In nonnullis Mss. et omnibus excusis, *oculi sponsæ*; errore manifesto.

avium umbram in aqua videant, super quam se projicientes, ungues rapientium sic effugiant. Sic sancti viri in Scriptura sancta fraudes demonum perspicunt, et ex descriptione quam vident, quasi ex umbra hostem cognoscunt. Dumque se consiliis Scripturæ ex toto addicunt, ut videlicet nihil agant nisi quod ex responso Scripturarum audiunt, quasi in aquam se projicientes, hosti illudunt. Quæ fluente plenissima dicuntur: quia de quibuscumque scrupulis in Scripturis consilium quæritur sine minoratione de omnibus ad plenum invenitur.

(Vers. 13.) *Genæ illius sicut areolæ aromatum, consita a pigmentariis.*

18. Si per oculos prædicatores designantur, bene per genas ipsi in Ecclesia figurantur, qui in Ecclesia martyrio vitam finisse perhibentur. Dum enim pro fide Christi sanguinem suum fundere non dubitant, quasi genæ in facie Sponsi rubent. Per eos quippe pulchritudo fidei christianæ publicatur: quia ad quantum fidei præmium tendant, ostendunt, dum pro ea moriuntur. ^a Quæ bene sicut **441** areolæ aromatum esse dicuntur: quia dum in constantia fidei, martyrio electi exercentur, per cultum virtutum sanctæ opinionis fama, ^b quasi odore aromatum dilatantur. Sed areolæ aromatum a pigmentariis conseruntur; quia martyres sancti et a præcedentibus prædicatoribus ad confessionem roborantur, et a subsequenteribus ad imitationis exemplum populis adducuntur. Ab illis qui præcesserunt, pigmenta virtutum coluntur: ab his vero qui sequuntur, pigmenta exemplorum sumuntur. Unde et sequitur:

(Vers. 13.) *Labia ejus lilia stillantia myrrham primam.*

19. Quid enim per labia Sponsi, nisi ipsos quos dicimus prædicatores Christi, intelligimus? Qui dum mortis martyrum populis prædicant, quasi myrrham mortificandis carnibus ad condimentum distillant. Quæ myrrha bene prima esse dicitur: quia nullus sic mortificatur, quomodo ille qui pro Christo martyris fitur. Primam enim dixit non pro tempore, sed pro dignitate. Quid est quod labia Sponsi lilia esse dicuntur, nisi quod illi per quos Christus loquitur, necesse est ut mundi sint, et per eos bonus odor aspergatur? De quibus erat apostolus Paulus, qui dicebat: *Bonus odor sumus Deo in omni loco, et in his qui pereunt, et in his qui salvi fiunt* (II Cor. 1, 15). Sed notandum est, quoniam quidquid in Ecclesia justitiæ et fortitudinis habetur, ab ipso Christo per exempla operum illius trahitur. Ideo sequitur:

(Vers. 14.) *Manus illius tornatiles, aureæ, plene hyacinthis.*

20. Quid enim per manus Christi designatur, nisi opera sancta quæ in mundo gessit, et quæ nobis imitanda proponantur? Ipse enim ait: *Qui me diligit, me sequatur* (Forse Joan. xii, 26). Et Apostolus: *Qui dicit se in Christo manere, sicut ille ambulavit, et ipse ambulare debet* (I Joan. 3, 6). Manus vero tornatiles

^a In Val. Cl. Rhem. et Theod., qui (scilicet martyres) bene sicut.

^b Val. Cl., quasi odor.

^c In aliis Edit. excepta vet. Paris. post disponeba-

esse perhibentur; quia sancta opera ejus sine impositione iniquitatis ex omni parte in justitia gradiebantur. Quod enim tornatur, in rotunditate sui sine obstaculo volvitur. Sic Christi opera in rectitudinis rotunditateolvebantur; quia nulla culpa ei adhaerebat; quia minus justitia ejus in rotundum duceretur. Aureæ etiam manus esse dicuntur; quia quidquid exterius inter homines operabatur, interius in divinitatis pulchritudine disponebatur. ^c Manus quoque Sponsi plene hyacinthis esse dicuntur: quia quicumque illius opera pio corde imitantur, felicitatis æternæ muneribus in retributione ditantur. Unde et idem Redemptor ait: *Qui mihi ministrat, me sequatur; et ubi ego sum, illic et minister meus erit* (Joan. xii, 26). Sequitur:

(Vers. 14.) *Venter ejus eburneus, distinctus sapphiris.*

21. Quid per ventrem, nisi mortalitas? Et quid per ebur, nisi incorruptio designatur? Ebur quippe valde durabile os habetur, et in ornamenta regum assumitur. Venter ergo Christi recte eburneus esse dicitur; quia mortalitas Christi ad immortalitatem perducitur, dum per resurrectionem ad gloriam Patris sui, regis videlicet æterni, in vita æterna collocatur. De quo dicitur: *Christus resurgens ex mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur* (Rom. vi, 9). Qui vere in ornamento regum assumitur; quia quisquis carnis suæ rex et dominus esse probatur, ipsius Christi mortalitate et resurrectione, amore cognitionis et spe immortalitatis ornatur. Unde alibi dicitur: *Qui gloriatur, in Domino gloriatur* (I Cor. 1, 31). **442** Sed venter distinctus sapphiris esse perhibetur; quia in nostra corruptione quam portavit, celestia opera per miracula quæ faciebat, passionibus nostris inseruit. Sapphiris enim qui aerium colorem portat, bene celestia facta quæ in miraculis ostendebantur, designat. Venter vero Christi sapphiris distinguitur; quia dum inter passionis carnis divine miracula operabatur, quasi incorruptione corruptio variabatur. Quæ dispensatione apostoli in fide eruditæ sunt, et ad passiones tolerandas robusti existerent. Ideo sequitur:

(Vers. 15.) *Crura illius columnæ marmoreæ, quæ fundatæ sunt super bases aureas.*

22. Per crura enim apostolos intelligimus, per quos universum mundum circumvit, et fidem eis prædicantibus, populis audientibus sparsit. Quibus ipse in Evangelio ait: *Ite in orbem universum, et prædicata Evangelium omni creaturæ* (Marc. xvi, 15). Sed crura columnæ marmoreæ esse perhibentur, quia Ecclesiam inflexibiliter sustinent, dum contra omnes adversarios eorum prædicationibus et exemplis roborantur. Super bases autem aureas columnæ fundatæ sunt; quia a prophetarum dictis, ut fortes existarent, fidem integram acceperunt. Unde ipse princeps apostolorum ait: *Habemus firmiorem propheticum* *tur, additur: quid vero per hyacinthum, qui valde pretiosus lapis est, nisi munus retributionis æternæ designatur? Manus ergo sponsi, etc. Hæc nullis in Mas. exstant.*

sermonem, cui bene facitis intendentes tanquam lucernæ ardenti in caliginoso loco (II Pet. 1, 19). Ideo enim aureæ dicuntur, quia luce sapientiæ resplendere sciuntur. Sequitur :

(Vers. 15.) *Species ejus ut Libani, electus ut cedri.*

23. Libanus quippe mons est in quo sublimes valde et odorifera arbores habentur. Interpretatur autem Libanus dealbatio sive candidatio. Et de Christo dicit apostolus Paulus : *Ipsæ factus est nobis a Deo sapientia et sanctificatio et justitia* (I Cor. 1, 30). Bene ergo species ejus ut Libani existit; quia per eum credentes dealbantur; ei si adhereremus radicibus, sublimes efficiuntur. A cujus gratia etiam bona opinionis odorem, si quem habemus, accipimus. Electus etiam ut cedri esse dicitur; quia de eo Pater loquitur : *Eccc puer meus quem elegi, dilectus meus, B complacuit sibi in illo anima mea* (Isai. XLII, 1). Cedrus autem excelsa est valde arbor et odora et impatibilis. Christus autem excelsior cedris existit; quia quantum homo sit, tamen Deus esse non desinit. De quo per Isaiam dicitur : *Et sublimis erit valde* (Isai. LII, 14). Odorus etiam super omnes est Christus, quia ipse de seipso ait : *Ego flos campi, et litium convallium* (Cant. II, 1). Et per sponsam ei dicitur : *Cursurus in odorem unguentorum tuorum* (Cant. 1, 3). De quo hic bene sequitur :

(Vers. 16.) *Guttur illius suavissimum, et totus desiderabilis.*

24. Per guttur quippe voces transferuntur, et sapes in ventrem hauriuntur. Quid ergo per guttur Sponsi, nisi Testamentum Christi intelligitur, per quod Christus nobis loquitur, et in quo quam suavis sit Dominus, a fidelibus gustatur? Totus ergo desiderabilis esse dicitur; quia per hoc quod de eo bona omnia anima sancta audit, magis ac magis semper eum videre concupiscit. Cujus tot bonis enarratis consequenter concludit, et dicit :

(Vers. 15.) *Talis est dilectus meus, et ipse est amicus meus, filia Jerusalem.*

25. Sed enumeratis tot laudibus, ostensis tot muneribus, quis audiens non concupiscit, quis intendens non inardescit? Fidelis quippe anima quæque, quo dulciora et ampliora de Redemptore suo audit, 443 eo ardentius inhiat, et manifestiora de eo cognoscere appetit, dicens :

(Vers. 17.) *Quo abiit dilectus tuus, o pulcherrima mulierum? Quo declinavit dilectus tuus, et quaeremus eum tecum?*

Cum enim proximus proximo de Christo loquitur, cum alter ab altero qualiter invenitur sciscitatur, quid aliud quam quomodo quaeri debeat perscrutatur? Quamvis hoc de Synagoga intelligi valeat, ut aliquando conversa Ecclesiam interroget, cui proximus Ecclesia respondet.

CAPUT VI.

(Cap. VI.—Vers. 1.) *Dilectus meus^a descendit in*

A hortum suum ad areolam aromatum, ut pascatur in hertis, et lilia colligat

1. Dilectus in hortum suum ad areolam aromatum descendit; quia Ecclesiam visitans, ad eos majori gratia venit, quos sanctis operibus et virtutum exemplis bonæ famæ odorem ex se proximali emittere cognoscit. In hertis pascitur, cum multarum animarum virtutibus delectatur. Lilia colligit, quando perfectos quosque ab hac vita succidit. Sed quia sancta Ecclesia in filiis suis fide Christo ita conjungitur, spe suspenditur, charitate congruatur, ut nihil extra Christum diligit, et eum sibi familiariter fide et amore inseparabilem tenet, ideo subjungit :

(Vers. 2.) *Ego dilecto meo, et dilectus meus mihi, qui pascitur^b in illis.*

2. Notandum quippe, quod Synagoga per predicationem Ecclesie ad fidem quandoque convertatur, ita ut se abnegans, Christum solum sequatur, et eodem desiderio diligit Christum, quo eum Ecclesia diligit, quem ceteris postpositis solum amat. Quam jam amicam factam, jam sponsam sibi conjunctam Sponsus alloquitur, congratulans et dicens :

(Vers. 3.) *Pulchra es, amica mea, suavis et decora sicut Jerusalem, terribilis ut castrorum acies ordinata.*

3. Pulchra et amica, suavis et decora sicut Jerusalem, Synagoga esse perhibetur; quia sancta quatuor Evangelia, aliquando conversa sicut Ecclesia sectabitur. Jerusalem quippe visio pacis interpretatur. Per quam bene sancta Ecclesia figuratur; quia dum in mundo semper pressuram patitur, viam fastidians, quæ sit pax patriæ celestis currendo contempletur, confidens in eo qui discipulis suis dicebat : *In mundo quidem pressuram habebitis; sed confidite, ego vici mundum* (Joan. xvi, 33). Digne autem Synagoga conversa, sicut Jerusalem pulchra et amica et suavis et decora dicitur; quia dum sanctam Ecclesiam imitatur, quatuor Evangeliorum præcepta operatur, a quibus pulchritudinem morum accipit ut placeat, exercitium sanctæ operationis colligit ut in amicitia hæreat, suavitatem mansuetudinis discit ut permaneat, speciem decore conversationis ostendit, ut per exemplum trahat. De qua consequenter dicitur : *Terribilis ut castrorum acies ordinata*. Notum expertis est, quod milites cum in procinetu contra hostes vadunt, si strictim et concorditer gradiuntur, ab hostibus contra venientibus timentur; quia dum in eis aditum per scissuram non aspiciunt, qualiter eos penetrent, hæsitantes non inveniunt. 444 Illisque hoc impenetrabile munimen efficitur, quod concorditer ordinati seipsis semetipsos tumentur. Dum enim de seipsis sibi vallum efficiunt, intrandi ad se aditum hostibus non relinquunt, et ut occidantur appetiti, ipsi facilius occidunt. Sic in multitudine fidelium contingit, quæ dum contra malignos spiritus pugnare non desinit, necesse est ut pace charitatis continentur, c quo salva sit. Si enim pacem tenet, terribi-

^a Val. Cl., Rhem., Theod., ascendit.
^b Ed. recent., inter lilia.

^c Val. Cl. et Rhem., qua salva sit.

li; hostibus apparet. Si per discordiam scinditur, A undique ab hostibus leviter penetratur. Pace se itaque munit, unitate se vinciat, charitate se uniat; ut dum in seipsa per scissuram damnum non patitur, ducem suum semper exsultans sine confusione sequatur. In pace quippe oculus mentis mundatur, ut in ipsam beatitudinis visionem intendatur. Quam nemo sicut est, in hac vita conspicit; quia impossibile est patriam tenere, dum in exilio unusquisque nostrum gemit. Ideo sanctæ animæ inardescenti, inhianti, propinquanti Sponsus respondet, dicens:

(Vers. 4.) *Averte oculos tuos a me, quia ipsi me avolare fecerunt.*

4. Oculos ad Sponsum tendimus, dum intuitum mentis ad videndam Christi beatitudinem aliquantulum aperimus. Sed oculos avertere præcipimur, ne videlicet aspicere eam sicuti est, quantumcunque videamus, arbitremur. Ipsi enim oculi eum avolare fecerunt; quia quo amplius videtur, eo magis invisibilis esse cognoscitur. Et a nobis avolat; quia quantumcunque ictu mentis apprehensus, incomprehensibiliter super omnem conatum nostrum se exaltatum esse manifestat. Oculi quippe mentis quasi hoc efficiunt ut avolet; quia per hoc tantillum quod videtur, valde longinquus et avolans a nobis, sicut dictum est, apparet. Sequitur:

(Vers. 4-6.) *Capilli tui sicut greges caprarum, a qui ascenderunt de monte Galaad. Dentes tui sicut greges b tonsarum ovium, quæ ascenderunt de lavacro; omnes gemellis fetibus, et sterilis non est c inter eos.*

Sicut cortex mali punici, sic genæ tuæ, d absque

5. Hæc omnia dicta de Ecclesia superius, ut potuimus, exposuimus; ideo nunc de Synagoga eadem replicare devitamus. Unum est tamen quod non similiter repetitur; quia ibi sicut fragmenta mali punici, hic autem sicut cortex mali punici dicitur. Quo nihil aliud designari puto, nisi sanguinem martyrum, qui sub Antichristo moriuntur: et unitatem fidei, sub qua multi Judæorum stringentur. In cujus constantia dum sanguinis effusionem patientur, fidei tribulatione quasi corticis rubore decorabuntur. Sequitur:

(Vers. 7.) *Sexaginta sunt reginæ, et octoginta concubinæ; et adolescentularum non est numerus.*

6. Quid per reginas, nisi sanctorum animæ designantur; quæ dum corpora sua prudenter regunt, et aliis præsent, regnum sibi æternum acquirunt? Sunt enim nonnulli in sancta Ecclesia qui carnem suam macerant, et propter Deum affligunt, vitia vincunt, dæmones velut tyrannos sibi subiciunt, omnes motus suos ut ordinate currant, sapienter regunt, aliis prædicant hoc quod ipsi faciunt, multos a faucibus dæ-

^a Rothomag., quæ ascenderunt. Vulgati, quæ apparuerunt.

^b Omittitur tonsarum, in excusis.

^c Omnes Mss. nostri inter eos, scilicet greges; editi ut in Vulgata, in eis.

^d Hic etiam sequimur unanimem Mss. consensam. In editis legitur, absque eo quod intrinsecus latet.

^e Recent. editoribus placuit explanationis gratia

monum gladio verbi pugnantes 445 abstrahunt. Quid hujusmodi animæ nisi reginæ existunt, quæ dum regem Christum sponsum suum valde diligunt, amoris commistione et libidinis execratione, regios filios, id est fideles populos gignunt? Quibus omnibus beatus Petrus apostolus dicebat: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis* (I Pet. II, 9). Sed reginæ sexaginta esse perhibentur. Denarius quippe numerus per senarium multiplicatus in sexaginta completur. Et quid per denarium, nisi decem præcepta Legis; et quid per senarium, nisi labor hujus vitæ signatur? Sex enim diebus quod necessarium est operamur, et in septimo quiescere per Legem jubemur (Exod. XXIII et XXXI). Bene ergo sexaginta reginæ esse dicuntur; quia dum decem præcepta in hoc sæculo operantur, sæculum autem hoc sex diebus operatoris evolvitur, in eis quasi per senarium numerum, denarius replicatur. Prædicant enim quique decem præcepta Legis, in quorum operatione se exercent in temporalitate hujus corruptionis. Sex igitur decies, vel decem sexies multiplicat; quia universale hoc tempus in explenda decem præcepta Legis spiritualiter esse transigendum, operibus suis manifestant, et verbo prædicant. Quorum laudem in hoc mundo aliquando reprobi aspiciunt; et ut similiter laudentur, vel ut aliquod commodum in hac vita quomodocunque adipiscantur, etiam ipsi per semetipsos prædicatores fiunt. De quibus bene subditur: *Et octoginta concubinæ.*

7. Concubinæ quippe non vere, sed fide dominos diligunt, et ab eis non posteritatem filiorum, sed præsentiam expetunt, nec continentia se exercent, sed libidinem explere concupiscunt. Sic falsi prædicatores in Ecclesia existunt: quia dum non Christum, sed lucrum vel laudem diligunt, non spiritualiter et caste, sed carnaliter et libidinose Christo se conjungunt. Bene ergo concubinæ vocantur; quia Christum quem prædicant, non in spiritu, sed carne sectantur. De quibus apostolus Paulus dicebat: *Multi quidem secundum carnem ambulant, sed non secundum Christum* (Phil. III, 38.) De quibus idem ipse ait: *Quos sæpe dicebam vobis, nunc autem et flens dico, inimicos crucis Christi, quorum finis interior, quorum deus venter est.* De quibus ipse idem ait: *Hujusmodi non serviunt Domino Jesu, sed suo ventri* (Rom. XVI, 18). Quæ tamen concubinæ bene octoginta esse dicuntur; quia etsi toto corde terrena diligunt, cœlestia tamen loquuntur. Octonarium quippe numerum per denarium ducimus, et ad octoginta venimus. Per decem autem Decalogus, sicut dictum est, significatur: per octo vero resurrectio, quia octavo die Redemptor noster resurrexisset pro-

interserere, commodorum; sic enim legendum exhibent: *sed præsentiam commodorum*; nimirum non intelligentes ad quid referri posset, præsentiam. At optime refertur ad dominos, quorum præsentiam expetunt ut libidem expleant.

^f Multa hic ex Mss. supplevimus, quæ in vulgatis desunt.

batur. Prædicatores vero etsi falsi sunt, per desiderium tamen, et Scripturam divinam, et resurrectionem quam credimus, manifestant per verbum. Si enim aliud prædicarent prædicatores, inter Christianos non essent; de quibus in Evangelio Veritas ait: *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisei: quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite* (Matth. xxiii, 2).

3. Sed quia et falsorum et verorum prædicatorum prædicatione plurimi ad fidem veniunt, et cum electis multi intrant, qui ad sortem electorum non pertingunt, ideo subditur: *Et adolescentularum non est numerus*. Cum enim scriptum sit: *Adolescentia et iuventus vana sunt* (Eccle. ii, 10, ex Hebr.): quid per adolescentulas has, **446** nisi animas intelligimus, quæ dum vana hujus mundi sectantur quæ diligunt, numerum electorum excedunt? De quibus per Psalmistam dicitur: *Annuntiavi et locutus sum, multiplicati sunt super numerum* (Psal. xxxix, 6). Quod enim electorum numerus apud Deum sit constitutus, manifestat apostolus Paulus qui ait: *Novit Dominus qui sunt ejus* (II Tim. ii, 19). Et per semetipsum Dominus ait: *Ego scio quos elegerim* (Joan. xiii, 18). Quos quia non imperfecte scit, sed perfecte novit, procul dubio et numerum in quo eliguntur, cognoscit. De quibus per Paulum dicitur: *Quos enim præscivit et prædestinavit conformes fieri imaginis filii sui* (Rom. viii, 29). Bene ergo adolescentularum non est numerus; quia dum per vanitatem quam diligunt, in numerum electorum non currunt, extra remanentes quasi in cognitionem divinam non veniunt. Quibus ipsa Veritas in futuro iudicio dictura est: *Nescio vos* (Matth. xxv, 12); et: *Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem* (Psal. vi, 9). Sed dum reprobi mundana quaerunt, et per multiples cupiditates animum dividunt, sancta quælibet anima in numerum electorum se stringit, multa quæ videt fastidians, unum quod non videt, ardentem appetit, quod quandiu non tenet, in fide se nutrit, in charitate se unit. Et dum id quod unum et idipsum est sequitur, de hujusmodi multis una Ecclesia conficitur, de qua per Sponsum dicitur:

(Vers. 8.) *Una est columba mea, perfecta mea, una est matri suæ, electa genitrici suæ.*

9. Mater nostra est regeneratrix gratia, apud quam una columba eligitur, quia illos solos eligit, qui in simplicitate permanent, et ab unitate non sciuntur. Multi quippe fideles dum in idipsum intendunt, dum uno desiderio Christi se invicem nutriunt, dum habentes cor unum et animam unam, in charitate se vincunt, ex multis membris corpus efficiunt. Omnesque in unitatis simplicitate viventes, una columba existunt. Quæ sola perfecta et electa genitrici suæ dicitur, quia extra hanc quam dicimus Ecclesiam, nemo ad perfectionem, nemo ad vitam, nisi per hanc solam gratia fovente nutritur. De qua bene subditur:

(Vers. 9.) *Viderunt eam filiae Sion, et beatissimam*

prædicaverunt: reginæ et concubinæ laudaverunt eam.

10. Sion filia, filia sunt Ecclesiae, quæ dum vitam æternam in hac carne contemplantur, a peregrinante Ecclesia ad regnantem Ecclesiam eriguntur. Vident filia Sion columbam, et beatissimam prædicant: quia sanctæ animæ dum virtutes Ecclesiae spectant, in laudem prorumpunt, et ad ejus beatitudinem inhiant. Sancta quippe Ecclesia gratia genitrice nutritur, dum fide eruditur, carnesui Sponsi pascitur, sanguine lavatur, Scriptura divina saginatur. Hujusmodi robusta nutrimentis dæmones expugnat, vitia suffocat, carnem domat, spiritum roborat, vitam exspectat. Hæc omnia quicumque aspicit, recte in admirationem protinus assurgit, et beatissimam pronuntiat, quia videt ad quantam gloriam per tot virtutes exurgat. Cum reginis etiam concubinæ laudant; quia etsi operibus falsi prædicatores contradicunt, sermonibus tamen eadem quæ et veri populis ostendunt. De talibus ipsa Veritas dicit: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me* (Matth. xv, ex Isai. xxvii). Quod aperte manifestat dum iterum dicit: *Dicunt enim, et non faciunt* (Matth. xxiii, 3). **447** De quibus et per apostolum Paulum dicitur: *Dictis confidentur se nosse Deum, factis autem negant* (Tit. i, 16). Sancti autem viri dictis et factis Deum confitentur; quia quod credunt faciunt, et ad bona quæ faciunt, etiam alios sermonibus et exemplis trahunt. Quorum virtutibus adversarii ad fidem excitantur, dum in eis et pietatem fidei, et constantiam operis admirantur. Unde et Synagoga ad fidem erigitur, cum in Ecclesia quæ sint merita fidei admirans contemplatur, dicens:

(Vers. 9.) *Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata?*

11. Ecclesia sancta quasi aurora consurgens in iudicio ultimo progreditur, quia relictis tenebris corruptionis, incorruptionis claritate innovatur. Quæ bene ut sol electa dicitur; quia ad eandem gloriam perducitur ad quam caput ejus Christus, qui sol justitiæ esse perhibetur. Unde est quod idem sol ait: *Volo Pater, ut ubi ego sum, illic et minister meus sit* (Joan. xix, 26; xvii, 24). Quod tamen et de membris ejusdem Ecclesiae adhuc in hac carne viventibus intelligi potest. Sunt enim nonnulli qui magna intentione quæ sint tormenta reproborum aspiciunt, et quæ sunt facta sua sine palpatione examinare contendunt. Dumque se peccasse cognoscunt, et per hoc ire ad reproborum tormenta pertimescunt, subito tenebras iniquitatis derelinquunt, et luce justitiæ accendi concupiscunt. Mox ad sanctam operationem consurgunt; et per bona opera quæ faciunt, clarescere quibusque proximis incipiunt. Hi procul dubio velut aurora consurgentes progrediuntur; quia subito noctem peccati evacuantes, ad lucem magis ac magis dilatantur. Sic anima quæ prius erat in tenebris, nunc splendens apparet; et quæ etiam in se

* *Ea. nisi vagas animas? Frustra autem additum vagas, restituta interpunctione.*

ipsa effluat, tunc illis lumine sancte operationis resplendet. De qua bene subditur : *Pulchra est luna, albae ut sol.* Luna quippe dum noctem illuminat, caligantibus oculis iter, per quod homo gradiatur, demonstrat. Sic miramur quoque anima, quae tenebras dimittit, et in sanctam operationem se extendit, dum exemplum bene operandi tribuit proximis, quasi lucem tenebrosoculis oculis spargit. Dum enim peccantes quoque bonum opus aspiciunt, et ad idem faciendum se convertunt, quasi errantes in nocte, per lumen lunae ad viam redeunt. Haec itaque sancta anima dum peccantibus exempla praebet, quasi luna in nocte lucet. Dum vero magis ac magis crescit, et de die in diem per consuetudinem operis lumen justitiae tam perfecte accipit, ut etiam bonis exempla imitacionis praebet, quae prius solis peccatoribus imitando apparebat, profecto jam luna sol efficitur; quia quae in nocte errantibus tunc lucebat, modo in die ambulantibus lumen veritatis manifestat. Hinc est quod sequitur : *Electa ut sol.* De qua bene subditur : *Ferratae ut castrorum acies ordinata.* Hoc quia jam dictum est, iterum non necesse est exponi, ne hic videatur fastidium generari. Sequitur ergo Sponsus, et causam dicit unde tanta virtus in Ecclesia crescere possit. Visitatione quippe renovatur, et quod in ea tenebrosum est, respectione eius illuminatur. Et hinc est quod subdeus ait :

(Vers. 10.) *Descendi in hortum nucum, ut viderem poma convallium; et inspicere si florissent vineae, et germinarent mala punicia.*

12. Quid per nuceas, nisi perfectos quosque intelligamus, qui dum divinam sapientiam intra corpora sua **448** retinent, quasi nucleum in fragili testa portant? Sunt enim quamplures in Ecclesia, qui assidue divinae Scripturae intendunt, quam suavis sit Dominus gustantes, amplius gustare concupiscunt, sancta gaudia in corde ruminant, et ruminantes magis ac magis convalescent; et tamen foris nescientibus eos, viles apparent; quia ignoratur quam suavam in suis interioribus cibum portent. Quid isti, nisi nuceas existunt, qui nucleum dulcedinem intus ferunt, exterius vero carnis vilitatem praetendunt? De quibus erat Apostolus, qui dicebat : *Habemus thesaurum istum in vasculis fictilibus* (II Cor. iv, 7). Hortus igitur nucum, corda sunt sanctorum, qui dum diligunt, celestem dulcedinem in intimis gerunt. Unde in Psalmo scriptum est : *Quam magnam multitudinem dulcedinis tuae, Domine, quam abscondisti timentibus te!* (Psal. xxx, 20.) Sed quid est quod in hortum nucum Sponsus descendit, ut poma videat, cum potius nuceas videre debeat? Verumtamen sciendum est, quod plerumque corda perfectorum visitat, eisque benignitatis suae suavitatem manifestat; ut per eos ad infirmiores postmodum veniat, et quantum in augmentum justitiae profecerint, per illos cognoscat. Unde scriptum est : *Dominus de caelo prospexit super filios hominum, ut videat si est intelligens, aut*

^a Male legerunt edit. *invitant*, pro *immutant*, quod habent Mss. omnes.

A *requirens Deum* (Psal. xiii, 2). Dum enim divina bonitas corda perfectorum illustrat, eosque ad curam proximorum per charitatis sollicitudinem instigat, quid hoc est aliud, nisi quod ad hortum veniens, poma convallis per illos quibus praesidet, prospectat? Tunc enim Dominus videre, vel cognoscere dicitur, cum sanctos suos quos illustrat, ad videndum exhortatur. Sed quid est quod non poma montis, sed poma convallis, ut videat, descendit, nisi quod illis respectam suae miserationis tribuit, quos in humilitate persistere cognoscit? De quo per Psalmistam dicitur : *Quoniam excelsus Dominus, et humilia respicit, et altu a longe cognoscit* (Psal. cxxxvii, 6). Et ipse Dominus per semetipsum ex voce prophetae dicit : *Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem et quietum, et trementem sermones meos?* (Isai. lxvi, 2.) Sequitur autem Sponsus, et dicit : *Et inspicere si florissent vineae, et germinassent mala punicia.* Vineae florent, quando in Ecclesia filii recenter in fide generantur, et ad sanctam conversationem, quasi ad fructus soliditatem, praeparantur. Mala punicia germinant, quando perfecti quique per exempla sua proximos aedificant, et in novitatem sanctae conversationis per praedicationem et bonorum operum ostensionem ^b immutant. Illud quippe malum punicum, videlicet apostolus Paulus germinaverat, qui dicebat : *Fidiosi mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis* (Gal. iv, 19). Sic etenim in sancta Ecclesia agitur, ut per bonos mali convertantur, per perfectos imperfecti nutriantur, donec et ipsi ad perfectionem veniant, et infirmos quosque sicut ipsi perducti sunt, ad meliora perducant. Hoc Christus Ecclesiae Sponsus ^b visitando prospicit, respiciendo corpus sanctum conjungit : qui ideo corpus infirmitatis assumpsisse cognoscitur, ut in corpus suae claritatis tota simul Ecclesia transformetur. Unde beatus Paulus ait : *Qui reformabit corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori claritatis suae* (Philipp. iii, 21). Haec omnia in hunc mundi Synagoga tandem excitata percipiet, et se tandiu haec ignorasse reprehendet, dicens :

(Vers. 11.) *Nescivi : anima mea conturbavit me, propter quadrigas Aminadab.*

13. Ac si diceret : Tot virtutes in sancta Ecclesia **449** fieri videns, quare in tanto tempore non percepi? Quare incredula perstiti? Cur tandiu per infidelitatem meam in tenebris ignorantiae perstiti? Sed propter quadrigas Aminadab conturbatur, quia quandoque per Christi praedicationem ad fidem suscipiendam excitatur. Aminadab enim spontaneus populi mei interpretatur. Et bene proculdubio Christus Jesus a Patre spontaneus populi mei dicitur; quia vere spontanea charitate ad populum salvandum descendit, et ut nos a morte relevaret, pia voluntate et benigna gratia mortem in cruce suscepit. Unde et ipse ad Patrem ait : *Voluntarie sacrificabo tibi* (Psal. lxxiii, 8). Et unum ex redemptis ad Chri-

^b Excusi, *visitando perficit*.

non loquens, aiebat : *Exaudi me, Domine, quoniam A* *beigna est misericordia tua (Psal. LXXVIII, 17).* Propter quadrigas ergo Aminadab Synagoga conturbatur; quia quando tandem quatuor Christi Evangelia in mundo currentia, in cordibus hominum ferventia per fidem contemplatur, mox de infidelitatis suae tenebris confunditur, et oborta confusione salubri, ad poenitentiam commovetur. Cui Ecclesia benigne loquitur, dicens :

(Vers. 12.) *Revertere revertere, Sunamitis, revertere revertere, ut intueamur te.*

14. Sunamitis quippe captiva interpretatur. Sunamitis ergo ut revertatur vocatur; quia Synagogae in fine mundi fides ab Ecclesia offerretur, ut dignitatem pristinam recipiat, quae sub infidelitatis jugo a daemonibus captivatur. Et bene quater reverti admonetur; quia in quatuor mundi partes modo Judaei dispersi sunt, qui ubicunque fuerint, ut dictum est, in fine mundi convertentur, sicut praedictum est per prophetam : *Si fuerit numerus filiorum Israel velut arena maris, reliquiae salvae fient (Isai. x, 22).* Revertatur ergo Sunamitis, ut eam intueamur, id est Synagoga ad fidem convertatur, et in poenitentia sua omnibus ostendat quantum malum faceret, quando Deum suum in cruce configebat. Sed protinus cum Ecclesia fidem Synagogae intueri appetit, Sponsus congratulando quasi interrogans respondet, et dicit :

CAPUT VII.

(Cap. VII. — Vers. 1.) *Quid videbis in Sunamite, nisi chorus castrorum?*

1. Castra quippe militantium sunt. Castra ergo in Sunamite videbuntur; quia pro fide, quam modo impugnat, tunc robuste contra perfidos praeliabitur. Sed quia hoc per sanctam Ecclesiam fiet ut Synagoga convertatur, quia sermonibus et exemplis praedicatorum ad fidem convertetur, ideo recte ad laudem sponsae Sponsus se convertit, dicens :

(Vers. 1.) *Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis tuis, filia principis?*

2. Filia principis sancta Ecclesia dicitur, quia praedicatione Christi in vitam novam regeneratur, qui per divinitatis potentiam, omni creaturae quam condidit, principatur. Quid autem sunt calceamenta Ecclesiae, nisi exempla praecedentium patrum, quibus in via mundi hujus munitur, ut per omnes tribulationes quae exsurgunt, confidenter calceata gradiatur? **D** Unde alibi praedicatoribus Paulus dicit : *Calceati pedes in praeparationem Evangelii pacis (Ephes. vi, 15).* Calceamenta quippe de mortuis animalibus fiunt. Et nos pedes spiritualiter calceamus, quando a patribus sanctis carne mortuis exempla sumimus, ut ad eorum similitudinem mundi hujus tentationes expugnemus. Potest tamen intelligi quod Ecclesia **450** calceatur, quando in praedicatione sua ad perfereuda insurgentia mala morte Christi munitur. Pulchri ergo sunt sponsae gressus calceatae, quae filia est principis; quia coram divinis oculis placet officium cujuslibet electi secundum exempla patrum praedicantis. Sequitur :

(Vers. 1.) *Junctura^a feminum tuorum, sicut monilia quae fabricata sunt manu artificis.*

3. Per duo femina sponsae, duo populi Ecclesiae : per juncturam feminum, concordia designatur praedicatorum, quibus populi uniuntur, dum ad Fidem catholicam circumcisio et praeparatum per eos erudiuntur. Qui ut monilia existunt; quia dum in sapientia, qua refulgent, sancta opera faciunt, quasi in amro lapides gerunt. De quibus sequitur : *Quae fabricata sunt manu artificis.* Manu artificis monilia fabricantur, quia opere Christi praedicatorum pulchri et utiles efficiuntur. Sequitur.

(Vers. 2.) *Umbilicus tuus crater tornatilis, nunquam indigens poculis.*

B 4. Umbilicus etiam sanctorum praedicatorum ordo est : qui bene crater esse dicitur, quia dum per eos populus eruditur, vino spiritali ipsorum officio ebriatur. Qui bene tornatilis nuncupatur; quia juxta mores hominum universos necesse est ut lingua praedicatoris volvatur. Qui poculis non indiget; quia quod aliis propinat, necesse est ut abundantius caeteris bibat, et plenius quod dat, contineat. Sequitur :

(Vers. 2.) *Venter tuus sicut acervus tritici, vallatus liliis.*

5. Per ventrem, populi laetudo designatur : qui bene sicut acervus tritici liliis vallatur; quia dum operibus sanctis intendens, in caelesti horreum praeparatur, exemplis sanctorum, ut perseveret, undique munitur; de quibus iterum dicitur :

(Vers. 3.) *Duo ubera tua sicut duo hinnuli caprae gemelli.*

C 6. Duo ubera, duo populi existunt : quia dum in amore fraterno semper vivant, se invicem lacte pietatis in charitate nutriant. Qui bene duo hinnuli caprae gemelli nominantur : quia dum per praedicationem Synagogae in fide geniti, in ejus Scripturis nutriuntur, in spem aeternitatis intendentes, quasi in montibus concordantes pascuntur. De quibus praedicatoribus sequitur :

(Vers. 4.) *Collum tuum sicut turris eburnea.*

7. Collum sponsae sicut turris eburnea dicitur; quia praedicatorum Ecclesiae et alti per contemplationem, et fortes per sanctorum operum exercitationem, et pretiosi per divinam sapientiam habentur. De quibus iterum dicitur :

(Vers. 4.) *Oculi tui sicut piscinae in Hesebon, quae sunt in porta filiae multitudinis.*

8. Hesebon cingulum mœroris interpretatur. Oculi ergo sponsae sicut piscinae in Hesebon dicuntur; quia dum de peregrinatione sua contristantur, et mœrore corroborati, contra spirales hostes accinguntur, lacrymis se lavant, ut per eos populi convenienter coram Deo mudentur. In porta autem filiae multitudinis sunt : quia in fide stant, per quam Ecclesiae multitudinem ad caelestia introducunt. Sequitur :

(Vers. 4.) *Nasus tuus sicut turris Libani, quae respicit contra Damascus.*

9. In naso odoris discretio habetur. Per nasum

^a Ita Mss. pro femora, femorum, quod habent vulgati.

ergo ^a ordo prædicatorum designatur : quia per eos nobis virtutum odores, et vitiorum foetores demonstrantur. Sed nasus sicut turris Libani existit : quia dum semel prædicatores aqua Baptismatis lavantur, **451** et quotidianis lacrymis a peccatis quæ contra Deum commiserunt, dealbantur, digni fiunt ut ad altiora magis ac magis per fortitudinem erigantur. Sed turris contra Damascum respicit : quia peccatoribus semper sanctus quilibet prædicator contradicit. Damascus quippe sanguineus interpretatur, et peccatrici genti dicitur : *Manus tuæ plenæ sunt sanguine (Isai. 1, 16)*. Sed quia de membris dixit, dignum est ut de capite loquatur. Ideo subditur :

(Vers. 5.) *Caput tuum ut Carmelus, et comæ capitis tui ut purpura Regis juncta canalibus.*

10. Caput Ecclesiæ Christus : qui bene ut Carmelus dicitur ; quia ipse per passionem quam sustinuit, ad gloriam Patris est exaltatus. De quo scriptum est : *Et erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium (Isai. 2, 2)*. In Carmelo quippe Elias orans pluviam impetravit (*III Reg. 18*) : et nos in Carmelo orantes pluviam impetramus, quando in Christum credentes Christum desideramus, et a Patre irrigationem gratiæ suscipimus, quam rogavimus. Moraliter autem caput sponsæ mens vocatur : quia sicut a capite membra, sic a mente omnes cogitatus nostri disponuntur. Carmelus autem scientia circumcisionis interpretatur. Caput ergo sponsæ ut Carmelus esse perhibetur ; quia quælibet sancta mens novit qualiter digne circumcidatur : novit quia nihil est quidquid in corpore agitur, si mens immunda fuerit ; quæ templum Christi si efficitur, ab ipso inhabitatur. Quod quia Pharisei non agebant, ideo dicebat beatus Stephanus eis qui eum occidebant : *Dura cervice, et incircumcisis cordibus et auribus, vos semper resististis Spiritui sancto (Act. 7, 51)*. Comæ autem capitis ejus ut purpura regis juncta canalibus esse memorantur. Purpura quippe per fasciculos in canalibus ligatur, super quos dum aqua projicitur, per canales ad vestem quæ supposita est, currit, ut vestis tingatur ; et inde nomen accipit, ut tincta colore purpureo purpura vocetur ; quæ omnia sanctæ menti congruunt, si intelligantur. Comæ quippe capitis sunt cogitationes mentis, quæ in canalibus ligantur, quia in Scripturis divinis ne inutiliter fluant, stringuntur. Super quas aqua projicitur, quæ vestem regiam tingit : ^b quia in cogitationibus sanctæ mentis, gratia cœlestis suscipitur, et totam animam in cœleste ornamentum componit ; ut jam tota anima in vitam æternam inardescat, et ad æternum Sponsum etiam per sanguinem martyrii pergere concupiscat. De tota quippe Ecclesia Paulus dicit : *Qui exhibuit sibi Ecclesiam, vestem sine macula et ruga (Ephes. 5, 27)*. Et de singulis Ecclesiæ fidelibus dicitur : *His omnibus velut ornamento vestieris (Isai. 61, 10)*. Sic tinctæ ergo, sic pulchræ, sic purpureæ factæ sponsæ adgaudens sponsus loquitur, dicens :

^a Excusi, *discretio prædicatorum.*

^b Hic nonnulla mutavimus, ope cod. mss. etsi

(Vers. 6.) *Quam pulchra es et quam decora, charissima in deliciis.*

11. Notandum quod charissima in deliciis dicitur, quia ad charitatem et familiaritatem Christi non pervenit, quisquis Scripturæ sanctæ deliciis ^c abundare non contendit. Inde enim dicitur : *Omni habenti dabitur, et abundabit : ei autem qui non habet, et quod videtur habere, auferetur ab eo (Matth. 13, 12)*. His enim deliciis qui abundat, reficitur : his refectus, assidue ad majora percipienda præparatur. Unde et huic sponsæ charissimæ dicitur :

(Vers. 7.) *Statura tua assimilata est palmæ, et ubera tua botris.*

12. Palma quippe dum crescit, deorsum stringitur, et sursum dilatatur. Sic sancta anima ab imis **452** ad minima incipit, et paulatim ad majora crescendo, usque ad amplitudinem perfectæ charitatis pervenit. Nemo enim, sicut scriptum est, repente fit summus. In psalmo autem de justo homine dicitur : *Justus ut palma florebit (Psal. 137, 13)*. Ubera autem sponsæ, duo præcepta charitatis existunt ; quæ animam possident, vino cœlesti inebriant et nutriunt. Potest tamen per palmam crux Christi intelligi. Palma enim in sublime valde crescens, dulcissimos fructus gignit : et crux Christi cœlestem cibum nobis præparavit. Cui statura sponsæ assimilatur : quia pro Christo mori non dubitat, quisquis Christum valde diligens digne imitatur. De palma sequitur Sponsus, dicens :

(Vers. 8.) *Dixi, Ascendam in palmam, et apprehendam fructus ejus ; et erunt ubera tua sicut botri vineæ ; et odor oris tui sicut malorum.*

13. Dixit vere, et ascendit : quia sicut ante sæcula pro morte nostra mori disposuit, sic in fine mundi propitius et verax adimplevit. In palmam ergo ascendit, et fructus ejus apprehendit : quia in cruce suspensus, fructum invenit, apprehendit, et nobis tribuit. Unde adimpletum est quod sequitur : *Et erant ubera tua sicut botri vineæ*. Vere per crucem ubera sponsæ sicut botri vineæ existunt ; quia in morte Christi duo præcepta charitatis sensus animæ susceperunt, quibus pasta anima debrietur, debriata posteriora obliviscatur, et in anteriora extendatur. His uberibus etiam proximos quosque nutrit, ac roboratos secum ad ea quæ concupiscit perducit. Unde scriptum est : *Qui audit, dicat : veni*. Sequitur : *Et odor oris tui sicut malorum (Apoc. 1, 17)*. Mala punica, de quibus superius tam sæpe dictum est, hic rememorantur, quorum odori odor oris sponsæ bene satis assimilatur. Per mala autem punica martyres designari superius diximus (*Cap. 4*). Per os autem sponsæ hic debere intelligi ejus prædicationem putamus. Quæ dum virtutes martyrum prædicat, dum ad eorum similitudinem animos audientium instigat, dum in unius prædicatione fidei multas virtutes esse manifestat, quid aliud quam malorum odorem in ora portat ? Quia et ruborem corticis in martyrio ostendit quod prædicat, et in virtutibus multitudinem gra-

excusorum lectio non multum a sensu deflecteret.

^c Val. Cl., *abundare contemnit.*

norum sub eadem fide quasi sub eodem cortice demonstrat. De quo et subditur :

(Vers. 9.) *Guttur tuum quasi vinum optimum, dignum dilecto meo ad potandum, labiisque et dentibus illius ad ruminandum.*

14. In gutture quippe vox est. Per guttur ergo ipsa prædicatio iterum designatur : quæ quasi vinum optimum esse dicitur, quia mentes hominum inebriat, ut præteritorum, sicut dictum est, obliviscantur, et in anteriora currentes non lassentur. De quo sponsa, verbum de ore Sponsi suscipiens, adjungit : *Dignum dilecto meo ad potandum, labiisque et dentibus illius ad ruminandum.* Tale est sponsæ vinum, ut dignum sit dilecto ad potandum : quia dum sancta Ecclesia fidem veram prædicat, dum auditores suos ad sancta opera excitat, dum solum Christum diligere, imitari, amplecti, bonum esse, verbis et operibus demonstrat, quid aliud quam vinum suum dignum facit, ut in ore Sponsi sapiat? Quod bene Christus potare dicitur : quia a corpore suo, id est a populis fidelibus amabiliter potatur. De quo notandum est quod omnes potant, sed labia sola et soli dentes ruminant : quia dum **453** Ecclesia per sanctos suos prædicat, omnes quidem audiunt, sed non omnes quanta sit virtus sententiarum quæ dicuntur, discernunt. Labia vero et dentes ruminant; quia dum perfectiores quique post auditum verba ad memoriam revocant, dum audita quæque exercitatione assidua cogitant, quasi ad os revocantes quod sumpserunt, quanta sit virtus cibi quem comedunt, sentiunt. Idcirco in Lege scribitur, quia animal quod non ruminat, immundum habetur (*Levit. xi*) : quia quisquis bona quæ audit sive legit, non recogitat, vacans a sanctis cogitationibus, necessario ^a immundas cogitat. Sequitur sponsa et dicit :

(Vers. 10.) *Ego dilecto meo, et ad me conversio ejus.*

15. Ac si diceret, quoniam fide ac dilectione soli Christo adhæreo, solum sequor, solum cum Patre et Spiritu sancto unum Deum videre concupisco, respectationis ejus suavitatem, visitationis benignitatem, ^b conversionis dulcedinem gaudeater experior, experientiam proclamo :

(Vers. 11, 12.) *Veni, dilecte mi, egrediamur in agrum, commoremur in villis; mane surgamus ad vineas, videamus si floruit vinea, si flores fructus parturiant, si floruerunt mala punica : ibi dabo tibi ubera mea.*

16. Dum sponsa Sponsi dulcedinem experta se reficit, de proximo etiam cogitat, quem ipsius Sponsi præcepto sicut se diligit; et quia Sponsi ^c præcepta intelligit, etiam ut alii intelligant concupiscit, dicens : *Veni, dilecte mi, egrediamur in agrum. Ager quippe,*

^a Excusi, *immundas congregat.*

^b *fidem, conversationis.* Optime Mss., *conversionis*; cum hæc verba exponantur, et ad me conversio ejus.

^c In recent. vulgatis, *præcepta vel secreta*; quod in Mss. non legitur.

^d Hic non consentiunt Mss. In Val. Cl. legitur : *quando verbum Dei susceptum in thalamo Virginis in mundo monstratur.* In Theod. Rhem. et Rothom.,

A teste Veritate, est hic mundus (*Math. xiii*). In agrum vero cum Sponsa Sponsus egreditur, ^d quando Verbum Dei carne suscepta, in thalamo Virginis mundo monstratur. In villis commoratur, quando Gentes per fidem visitat, quam recipientibus largitur. Mane ad vineas surgit, quia post resurrectionem suam in gloria Patris sedens, ecclesias quas construit, etiam defendit. Si floruit vinea conspicit; quia omnem profectum Ecclesiæ districto examine perpendit. Videt si flores fructus parturiant, quia perspicit ad quem profectum teneri quique et imperfecti excresecunt. Videt etiam si floruerunt mala punica; quia perfectos quosque respicit, et quid utilitatis in proximis habeant, quasi in floribus fructum cognoscit, de quibus bene sequitur : *Ibi dabo tibi ubera mea.* In malis punicis dat Sponso sponsa ubera; quia in perfectis vivit charitas gemina, ex qua dum infirma membra in Ecclesia nutriunt, quasi Christum lactant, quem in minimis suis esse præsentem cognoscunt. De quibus bene subditur :

(Vers. 13.) *Mandragoræ dederunt odorem suum in portis nostris.*

17. Quid per mandragoram, herbam scilicet medicinalem et odoriferam, nisi virtus perfectorum intelligitur? Per quam perfecti quique dum imperfectorum infirmitatibus medentur, in fide quam prædicant, id est in portis Ecclesiæ veri medici esse comprobantur. Qui dum exempla bonorum operum circumquaque per sanctam famam tribuunt, quasi odorem quo ægroti sanentur, aspergunt. Sequitur :

(Vers. 13.) *Omnia poma, nova et vetera, dilecte mi, servavi tibi*

18. Hic per poma, sensus Scripturarum sanctarum **454** intelliguntur; quæ dum ex Patribus sanctis ad nos usque perveniunt, et creduntur, quasi ex arboribus poma exsurgunt, quibus animæ delectantur. Omnia ergo poma, nova et vetera dilecto suo Sponsa servat; quia sic Novum Testamentum Ecclesia catholica recipit, ut Vetus non abiciat : sic Vetus veneratur, ut Novum semper in ipsis sacrificiis carnalibus per spiritum intelligat; in Novo scilicet Christum venisse congaudens, in Veteri autem semper venturum expectans, et dicens :

CAPUT VIII.

(Cap. viii. — Vers. 1.) *Quis mihi det te fratrem meum sugentem ubera matris meæ, ut inveniam te solum foris, et deosculer, et jam me nemo despiciat?*

1. In veteri Lege posita Christum ^e expectabat, et in secreto Patris manentem, foras venire per carnem ad humanos oculos non mediocriter cupiebat. Unde et David desiderans dicebat : *Ezurge, et ne reptas in finem (Psal. XLIII, 23).* Et alibi : *Inclina caelos tuos et descende (Psal. CXLIII, 5).* Et Isaias quando Verb. Dei suscepta.... carne in mundo monstratur.

^e In Val. Cl., Theod. ac Rhem., *etiam cum me nemo despiciat.*

^f In recent. Ed., *Christum exoptabat et expectabat.* In vet. Paris. tantum, *Christum exoptabat, et in.* Superfluit tamen, *exoptabat*, cum paulo post legatur, *cupiebat.* Alioquin abest ab omnibus mss.

valde cupiens eam videre, dicebat: *Unam desideraveris caelos, et descenderes* (Isa. LIV, 1). Vult ergo Sponsam foris Sponsa invenire, et deseculari; quia concipit et sub Lege posita ut per carnem appareat; ut ei per amorem serviet, cui prius non accepta gratia, plus timore quam amore serviebat. Post ortus osculum jam a nomine despicitur; quia postquam Christus venit, et fidelibus suis spiritum libertatis infudit, ab ipsis etiam angelis Ecclesia honoratur. Hinc est quod Josue angelum adoravit (Josue v); Joanni vero volenti se adorare dixit: *Vide ne feceris, conseruus enim tuus sum, et^a fratrum tuorum habentium testimonium Jesu* (Apoc. xxii, 9). Sed quia venientem Ecclesia suscipit, Synagoga repulit, quæ iterum cum in fine mundi suscipiet et amabit, ideo subsequitur Ecclesia, et dicit:

(Vers. 2.) *Apprehendam te, et ducam in domum matris mee, et in cubiculum genitricis mee. Ibi me docebis, et ibi dabo poculum ex vino conditum, et mustum malorum granatorum meorum.*

2. Apprehensam in domum matris suæ ducit, quia Synagoga in fine mundi Christam, in quem credit, prædicabit; dumque per prædicationem Ecclesie susceptus fuerit, ibi Ecclesiam docebit: quia se doceri gaudebit, quando Synagoga jam idem corpus factam erudiri secum videbit. Poculum ex vino conditum Ecclesia dabit, quia ipsi Synagoga Novam Testamentum cum Veteri prædicabit; et quasi vino poculum condiet, quia dulcedinem Evangelii testimoniis Legis, quæ aspera est, ut robustius tevetur, cinget. Mustum vero malorum granatorum suorum tribuet, quia fortium virorum qui unitatem Ecclesie etiam in martyrio tenuerant, exempla apponet, ut ad eorum similitudinem Synagoga inardescat, et Antichristi persecutionibus, martyrum præcedentium exemplis roborata non succumbat. Cum enim fortium pugnantium victorias audierit, ad eorum imitationem pugnam sobire non dubitabit. Quod aperte manifestat cum subjungit:

(Vers. 3.) *Læva ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me.*

3. Læva Christi vitæ præsens, dextera vero vitæ beata 455 habetur. Caput autem nostrum spiritualiter mens esse perhibetur. Dicit ergo Synagoga prædicationibus Ecclesie jam conversa, exemplis roborata, imitatione sublevata: *Læva ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me.* Ac si diceret, quoniam nunc tandem Christi fidem teneo, ejus ineffabilem gratiam experior concupiscibilem, et quam desiderare nesciebam dulcedinem sentio; jam terrena omnia postpone, etiam ipsam vitam carnis pro ejus amore contemno, et ad ejus beatitudinem videndam totis desideriis ambulo. Hoc quippe quod rem aliquam amplectitur, ipsam quam amplectitur rem, ex omni parte intra se habere non ignoratur. Læva ergo sub capite est, et dextera amplexatur, quando sancta anima menti ea quæ videt supponit, et ea quæ non

A videt, omni cœnata et universis suis cogitationibus appetit. Sunt quippe modo nonnulli, qui tanto desiderio cœlestia sectantur, et omnia visibilia pro nihilo reputent; mentem suam cœlestibus studiis sine intermissione occupent; ut nihil aliud agere libeat; quidquid extra spiritalem actionem est, animus fastidiat, hanc solum diligit, cœtera contemnat, nisi forte ea isti necessaria esse cognoscant. Isti vero sub capite lævam habent, b quia mente erecta ad beatitudinem Christi, vitam præsentem sub se vident. Et dextera Christi eos amplexatur; quia ex omni parte eos dilectio cœlestis intra se retinens tæctur. Hujusmodi quippe viri sancto etio delectantur, in quo vitæ beatæ dilectione concupiscibiliter per contemplationem perficiuntur. In qua contemplatione oculum cordis

B mundant, ut Deum adhuc etiam in hac carne positi, quantum humanæ infirmitati datum est, videant, cuius visione se illuminent, suavitate reficiant. Isti illius beatitudinem jam aliquantulum experiuntur, de qua in Evangelio Veritatis voce dicitur: *Beati mundi corde, quoniam ipsi Deum videbunt* (Math. v, 8). Quod enim futurum est, jam in eis incipit compleri; quia etsi in hoc mundo adhuc in carne vivunt, jam tamen per hoc quod majus est in eis, extra carnem sunt. Ab his impletur quod per Psalmistam divina voce præcipitur: *Vacate et videte, quoniam ego sum Deus* (Psal. xlvi, 11). Hi enim quæ sine mundi strepitu vivunt, eo mentem in Dei visionem per desiderium et contemplationem figunt. Et quoniam tales multi ex Synagoga in fine mundi, ut credimus, per conversionem erunt, bene ad hujusmodi dictum intelligitur: *Læva ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me.* De quibus et pro quibus Sponsus loquitur consequenter:

(Vers. 4.) *Adjuro vos, filie Jerusalem, ne suscitatis neque evigilare faciatis dilectum, donec ipse velit.*

Sed quia hoc superius exposuimus (ad vers. 7 cap. ii, etc.), iterum exponere recusamus. Sed de eadem Synagoga jam facta Ecclesia, filie Jerusalem admirantes interrogant et dicunt:

(Vers. 5.) *Quæ est ista quæ ascendit de deserto, deliciis affluens, insissa super dilectum suum?*

4. Sancta Ecclesia, vel quælibet sancta anima, de deserto ascendit, quia in exilio hujus peregrinationis posita, ad cœlestia gaudia mente et cogitationibus tendit. Unde et Paulus dicebat: *Nostra conversatio in caelis est* (Philip. iii, 20). Deliciis affluit, quia sanctæ Scripturæ meditationibus intendens, cœlesti pabulo assidue mentem pascit. Super dilectum insissat, quia in solius Christi auxilio confidens, eo largiente, ab exilio ad patriam transfertur. Ipsa quippe Veritas omnibus fidelibus ait: *Sine me nihil potestis facere* (Joan. xv, 5). 456 Unde vero acceperit, ut ab infimis ad superiora, a deserto ad regnum ascendere possit, manifestat dilectus cum subdit:

(Vers. 5.) *Sub arbore malo suscitavi te, ibi currentes.*

^a In vulgatis, et unus fratrum.

^b Idem, qui mente erecta ad beatitudinem Christi

rupta est mater tua, tibi violata est genitrix tua.

5. Quid per arborem malum, nisi sancta crux designatur? quæ malum illud sustinuit, de quo eadem Sponsa in superioribus dicit: *Sicut malus inter ligna sylvarum, sic dilectus meus inter filios (Cant. II, 3)*. Sed sponsam suam Christus sub arbore malo suscitavit, quia in cruce positus, subditam sibi Ecclesiam ad vitam vocavit; ut a somno mortis resurgeret, et cum illo se crucifigens, ad novam resurrectionem properaret. Unde et Apostolus cuius animæ mortuæ dicit: *Surge, qui dormis, et exsurge a mortuis, et illuminabit te Christus (Ephes. v, 14)*. Et quibusdam qui jam surrexerant, alibi dicit: *Si surrexistis cum Christo, quæ sursum sunt querite (Col. III, 1)*. Sed quia infidelitas Synagogæ Christum crucifixit, ideo sequitur: *Ibi corrupta est mater tua*. Sub arbore malo mater Ecclesiæ corrupta esse dicitur, quia quando Salvatorem suum in ligno fixit, nefando scelere se corripit. Cujus sceleris magnitudinem inculcat, cum idem replicat, dicens: *Ibi violata est genitrix tua*. Sed quoniam ad hoc cæcitas in Israel facta est, ut plenitudo Gentium intraret (Rom. XI), ideo intranti Ecclesiæ dicitur:

(Vers. 6.) *Pone me ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum.*

6. In corde sunt cogitationes, et in brachio operationes. Super cor ergo et super brachium Sponsæ, effectus ut signaculum ponitur; quia in sancta anima quantum ab ea effigatur, et voluntate et actione designatur. Signum quippe sancta mens interius et exterius Christum portat; quia dum in ejus meditationibus assidue laborat, in exteriori actione eum imitari non cessat, quo ejus dilecta esse dubitari non debeat. De quo signo ipse Sponsus discipulis suis dicebat: *In hoc cognoscent omnes quia vere mei discipuli estis, et dilectionem habueritis ad invicem (Joan. XIII, 35)*. De qua dilectione mox subditur:

(Vers. 6.) *Quia fortis est ut mors dilectio; dura sicut infernus æmulatio; lampades ejus lampades ignis atque flammarum.*

7. Bene procul dubio fortis ut mors dilectio esse prohibetur; quia dum per dilectionem a vitis mortificamur, quod mors agit in sensibus corporis, hoc agit dilectio in cupiditatibus mentis. Sunt enim nonnulli qui sic diligunt Deum, ut omnia visibilia negligent, et dum mente in æterna tendunt, ad omnia temporalia pene insensibiles fiunt. In his nimirum ut mors dilectio fortis existit, quia sicut mors exteriores corporis sensus ab omni proprio et naturali appetitu interficit, sic dilectio in talibus viris omnia terrena desideria contemnere mentem alias intentam compellit. Hujusmodi mortuis et vivis dicebat Apostolus: *Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo (Col. III, 3)*. Hi procul dubio vitam suam cum Christo abscondunt; quia dum omnia quæ videmus, postponunt, in his quæ non videmus, in beatitudine scilicet Christi, veraciter et secrete vivunt. Quia enim falsam vitam despiciunt, quæ visi-

biliter apparet, in vera vita se abscondunt, quæ non nisi invisibilibus oculis se manifestam præbet. Potest tamen intelligi, et hoc de seipso Christus dicat, in-
quiens: *Pone me ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum; quia fortis est ut mors dilectio*. Ac si diceret: **457** Dignum est ut in mente et actione signum dilectionis meæ meipsum tecum feras, quia in fortitudine dilectionis tuæ mortem subii, et tu quæ mortua in infidelitate eras, mecum resurgens, in fidei novitate spiritaliter vivas.

8. Sed quia in cruce suspensus nequaquam fuisset, nisi ad magnam invidiam cor Synagogæ exarsisset, ideo subditur: *Dura ut infernus æmulatio*. Æmulatio quippe et in bonum et in malum accipitur. In bonum enim accipitur, sicut per Apostolum dicitur: *Æmulamini^a charismata meliora (I Cor. XIII, 11)*. In malum autem assumitur, ubi per Samuelem Sauli dicitur: *Auferetur a te regnum, et dabitur æmulo tuo (I Reg. XVII)*. Æmulus quippe ejus David dicitur, cui Saul invidere non ignoratur. Dura est ergo ut infernus æmulatio; quia dum Synagoga Christum ad inferos posse transmittere se putavit, ei usque ad mortem corde in misericordia invidit. Ut infernus æmulatio dura existit; quia sicut infernus sine misericordia quos tenet cruciat, sic Judaica plebs Christum apprehensum sine respectu pietatis ad mortem trahebat. De qua bene subditur: *Lampades ejus, lampades ignis atque flammarum*. Sicut enim ignis quæ incendit consumit, sic Judæos ab omni fidei virtute invidia sua destruxit; de quibus bene affibi dicitur: **b** *Et nunc ignis adversarios consumit*. Ac si diceretur: Antequam ad æternum ignem veniant, in presenti consumuntur, quia in se ipsis ignem invidiæ portant, qui sine portantis combustione non portatur. Hic ignis invidiæ flammis protegit, quando per exempla in quibus accensus est, etiam in Gentilibus usque ad Christianorum martyria per mundum universum excrevit. Sed quia hinc ignis invidiæ, hinc ignis charitatis se extulit, ideo subditur:

(Vers. 7.) *Aquæ multe non poterant extinguere charitatem, nec flumina obruent illam.*

9. Charitate quippe martyres sancti vivaciter ardebant, quia in Dei et proximi dilectione mirabiliter flagrabant. Hanc charitatem aquæ multe extinguere non poterant; quia quantumque tribulationes eis fierent, ad odium eos transmutare non valebant. Hoc nimirum esset charitatem extinguere, si in tribulationibus quas ingerebant, ad Dei aut proximi odium eos humiliare potuissent. Sed cum aquæ dicte sint, quid rursum per flumina, nisi aquarum ipsarum incrementa et vivacitas intelligitur? Flumina quippe vivas aquas solere dici cognoscimus. Flumina ergo maximas tribulationes accipiunt; quæ dum per totum orbem super martyres bullierunt, ad extinguendum charitatis ignem grandi impetu confluerunt. Sed quia inter flumina^c adeo charitas vivit, ut potius flumina consumeret, quam se ab illis extinguere permetteret; ideo multi etiam persecutorum præc. et inflammabit in circ. inimicos ejus.

^c Edidi, adeo charitatis vigor vivit.

^a Rhem., Theod., Rothom., *charismata majora*.

^b Forte Psal. xcvi, 3, ubi legimus: *ignis ante ips.*

ad eandem charitatem se convertebant, ita ut dimitterent quidquid in mundo possidebant, et seipsos morti darent, quam prius patientibus crudeliter inferebant. Unde et sublitur :

(Vers. 7.) *Si dederit homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione, quasi nihil despiciet eam.*

10. Cum terrenæ substantiæ cupiditate Deus non diligitur, quia terrenus amor oculum cordis sordidat, ne divina claritas videatur. Contra quod in Evangelio dicitur : *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt* (Matth. v, 8). Et Joannes apostolus ait : *Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo* (Joan. ii, 15). Nec mirum, quomodo enim eum diligere potest, quem nescit? **458** Aut quomodo eum scit, ad quem sciendum, oculum cordis claudit? Sed homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione tribuit, quando quidquid in mundo possidet, pro Christo distribuit; ut abiciens quod impedit, Deum diligat, et terso pulvere sollicitudinum, oculos aperiat ut videat. Et cum omnem substantiam dederit, quasi nihil eam despiciet, quia postquam oculum tersit, et Deum conspexit, in illius visione quidquid possederat, nihil pendit. Hoc apostoli fecerunt, qui non solum possessa, sed etiam cupita, ut Christum sequerentur, dimiserunt. Quibus ipse Christus, pro quo omnia dimiserant, dicebat : *Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite : Servi inutiles sumus; quod debuimus facere, fecimus* (Luc. xvii, 10). Sed quoniam abjecta terrena substantia non statim ad perfectionem ascenditur, quia rebus abnegatis, restat etiam labor, ut idem ipse homo a semetipso abnegetur, quatenus gradatim proficiat, et quandoque perfectus non solum se, sed et alios secum ad vitam trahat, ideo de nova et tenera adhuc Ecclesia, vel unaquaque anima consequenter dicitur :

(Vers. 8.) *Soror nostra parvula est, et ubera non habet.*

11. Sororem Christus Ecclesiam vocat, quia de ipsius apostolis dicebat : *Ite, dicite fratribus meis* (Matth. xxviii, 10). Soror autem parvula, ubera non habebat, quando in solis apostolis Ecclesia erat, in quibus seipsam, vel alios nutrire lacte prædicationis non poterat (Matth. xxvi). Quid enim Petrus aliis prædicaret, cum seipsum discipulum Christi in unius ancillæ voce detestando et jurando negaret (Joan. xx)? Parva ergo Ecclesia ubera non habebat, quia post resurrectionem in una domo inclusa (Act. i), inter persecutores suos non dico prædicare, sed et videri timebat. Consequenter ergo dicitur :

(Vers. 7.) *Quid faciemus sorori nostræ in die quando alloquenda est.*

Allocutus est Christus sororem suam, quando Spiritum sanctum super apostolos misit (Act. ii), et eis in interioribus loquens, illos omnes mundi loquelas multiplici distributione docuit. Sed a quibus hoc quærere intelligendus est qui omnia novit, nisi a sanctis patribus, quos ad quærendum Spiritu san-

^a Ita omnes Mss. In vet. Ed. Paris. legitur, *universi exercitus assultantis illæsa pedem contemnit*. In recent., *universi exercitus assultus illæsa contemnit*.

cto instigavit? Quibus eodem Spiritu quo in quaestione eos induxit, respondet protinus convenienter, et ait :

(Vers. 9.) *Si murus est, ædificemus super eum propugnacula argentea.*

12. Dato Spiritu sancto murus sancta Ecclesia efficitur, quia quæ prius timida erat, instruente eodem Spiritu omnipotente, ad resistendum adversariis iupenetrabiliter roboratur. Quod manifestat ideum Petrus sub ancilla timidus, mox contra principes rigidus, quibus dicebat : *Obedire oportet Deo magis quam hominibus* (Act. v, 29). Et iterum : *Si justum est vos potius audire quam Deum, judicate; nos enim non possumus quæ vidimus et audivimus, non loqui* (Act. iv, 19). Et de cæteris discipulis scriptum est : *Ibant discipuli gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habitii sunt pro nomine Jesu contumeliam pati* (Act. v, 41). Ecce qualis murus facta est Ecclesia, quæ modo tenerrima, nec pedem cujuslibet gradientis sine sui læsione gerit, modo vero accepto mirabili artifice Spiritu sancto, ^a universi exercitus assultantis contumelias illæsa contemnit. Super quam propugnacula ædificantur, quia ut non tantummodo se defendat, sed ut et impugnantes resistendo prosternat, miracula ei facere **459** conceditur, quæ cum hostes viderint, ab ejus aggressionem jacula timentes terreantur. Quæ propugnacula bene argentea esse perhibentur, quia ipsa miracula cum verbi prædicatione donantur. Et quia argentum valde sonorum est metallum, argentea propugnacula existunt, quia per miracula factum est, ut eorum verba per universum mundum convalescerent, et fidei prædicationem inflexibiliter circumquaque diffunderent : quod manifestat Psalmista, dicens : *In omnem terram exiit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum* (Psal. xviii, 5). Sequitur :

(Vers. 9.) *Si ostium est, compingamus illud tabulis cedrinis.*

13. Ostium etiam bene esse Ecclesiam dicimus, quam ab ipso Christo potestatem aperiendi et claudendi accepisse scimus. Ostium procul dubio in suis prædicatoribus existit, quia per eos aditus ad vitam se nobis aperit. Unde et ipsi primo pastori Ecclesiæ dicitur : *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cælis; et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cælis* (Matth. xvi, 19). Vel ostium in ipso capite suo existit, quia ipse de se veraciter dicit : *Ego sum ostium* (Joan. x, 7). Ostium vero tabulis cedrinis compingitur, quia sancta Ecclesia fidem prædicans, multitudinibus populorum decoratur; et dum populi variis virtutibus asperguntur, ut videlicet alius de rebus quas possidet, indigentibus necessaria tribuat; alius omnia abiciens, etiam a legitimo connubio se absteat; alius vero tantum proficiat, ut aliorum etiam prædicator fiat; tanquam pictura multis coloribus, sic Ecclesia multis ^b ditionibus

^b Sic restituimus ex omnibus Mss. cum prius legeretur, *multis distinctionibus*.

honestatur, quæ sancto Spiritu convalescens hilariter **A** respondet, dicens :

(Vers. 10.) *Ego murus, et ubera mea sicut turris, ex quo facta sum coram eo quasi pacem reperiens.*

14. Ubera sua sicut turrim habuit, ex quo pacem coram Sponso reperit; quia postquam sub ipso spiritu pacis accepit, prædicatores contemplatione altos, et robore inflexibiles nutrit. Sed quid est quod non ait pacem, sed quasi pacem reperiens; nisi quia dum in hoc mundo sumus, ^a a peccato omnimodis non desistimus, et quandiu cum peccato vivimus, pacem perfectam cum illo qui sine peccato in carne vixit, non habemus? Sed quoniam tantillam pacem quam habemus, per ipsum Mediatorem Dei et hominum tenemus, ideo subditur :

(Vers. 11.) *Vinea fuit pacifico, in ea quæ habet populos; tradidit eam custodibus; vir affert pro fructu ejus mille argenteos.*

15. Ipse vero pacifico noster esse dicitur, quia per ipsum Deo omne genus humanum reconciliatur. Huic pacifico vinea fuit, quia in labore præceptorum carnalium Synagogam plantavit, de qua dicitur: *Vinea Domini sabaoth domus Israel est (Isai v, 7)*. Quæ vinea in ea quæ habet populos exstitit; quia in Lege posita est, quæ multos sub se populos collegit. De quibus populis dicitur: *Populi meditati sunt inania (Psal. II, 1)*. Hanc vineam custodibus tradidit; quia Synagogam Moysi et cæteris patribus custodiendam subjecit. De qua bene subditur: *Vir affert pro fructu ejus mille argenteos*. Hæc vinea fructum protulit, quia ex Synagoga botrus ille magnus qui de terra promissionis allatus est, Christus videlicet Jesus, per humanitatem processit. De quo fructu Pater ad David ait: *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam (Psal. cxxxI, 11)*. **460** Unde et Apostolus scribit: *Quorum patres, et ex quibus Christus (Rom. ix, 5)*. Per argenteos vero in hoc loco omnem terrenam substantiam intelligimus, de qua Petrus eleemosynam petenti claudo dicebat: *Argentum et aurum non est mihi (Act. III, 6)*. Pro fructu ergo vineæ vir mille argenteos affert; quia quisquis viriliter in fide quam suscepit, se habet, libenti mente et perfecte omnia terrena dimittit, ut Christum veraciter habeat. Millenarius enim perfectus est numerus, ideo per eum perfectio rei cuiuslibet demonstratur. Hos ergo argenteos in primitiva Ecclesia illi offerebant, de quibus in Actibus Apostolorum scriptum est: *Quotquot autem possessores agrorum aut domorum erant, vendebant, et afferentes ponebant ad pedes apostolorum pretia eorum quæ vendebant (Act. IV, 34)*. Isti congregati aliam vineam, videlicet sanctam Ecclesiam, ex seipsis construxerunt, et ut boni agricolæ, sanguine suo propagaverunt, et prædicationibus usque ad fines terræ dilataverunt; ut jam mundum pene universum impleat, et fructum gratum locata agricolis, suis temporibus reddat. Unde in Evangelio dicitur: *Malos male perdet, et vineam suam locabit*

aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus suis (Matth. XXI, 41). De qua vinea jam bonis locata ipse Pacificus dicit :

(Vers. 12.) *Vinea mea coram me est.*

Coram ipso vinea sua existit, quia perditis malis agricolis, sanctam Ecclesiam bonis doctoribus respectu benigno erudit. Cui dicit :

(Vers. 12.) *Mille tui pacifici, et ducenti iis qui custodiunt fructus ejus*

16. Qui sunt isti pacifici qui mille dicuntur esse et ducenti, nisi illi superiores argentei, quos dum perfecte dimittimus, pacem per eorum distributionem cum sanctis nobis ipsis acquirimus? Unde et in Evangelio Dominus dicit: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis; ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula (Luc. XVI, 9)*. Sed quid per ducentos intelligimus, nisi duplicem retributionem quam acquirimus, dum ^b eos in hoc mundo perfecte pro Christo contemnimus? Mille ergo et ducenti Ecclesie argentei existunt, quia dum fideles quique omnia quæ possident, ex toto relinquunt, et pacem sibi cum sanctis faciunt, et presentis vite remuneratorem cum cœlesti percipiunt. Et hoc est quod Dominus in Evangelio ait: *Amen amen dico vobis, nemo est qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros, propter me et propter Evangelium, qui non accipiat centies tantum, nunc in tempore hoc, domos, et fratres, et sorores, et matres, et filios, et agros, cum persecutionibus, et in sæcula futuro vitam æternam (Marc. X, 29, 30)*. Sed quibus ista remuneratio sic duplicatur, nisi his qui custodiunt fructus ejus? Qui sunt autem qui fructus vineæ custodiunt, nisi illi qui in sancto opere quod inceperunt, perseverantes existunt? Opus enim quod sancto desiderio incipitur, si constantia mentis usque ad finem non tenetur, sine fructu habetur; quia innature ab hoc unde processerat vacuatur. Ideoque Dominus in Evangelio ait: *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (Matth. X, 22)*. Sequitur Sponsus, et dicit :

(Vers. 15.) *Quæ habitas in hortis, amici auscultant; fac me audire vocem tuam.*

17. Sponsa in hortis habitât, quia sancta Ecclesia, vel quælibet sancta anima in fructificationem **461** virtutum mentem versat. Cujus vocem sponsus audire desiderat, quia hoc summopere Christo placet, ut perfectus quilibet vir infirmos quosque verbo sanctæ prædicationis admoneat. Amici enim auscultant, quia fideles in Ecclesia, ut amicus sponsi loquatur, pio desiderio expectant. Et notandum quod auficus est qui auscultat; quia qui Deum mente integra diligit, prædicantem quod diligit, libenter audit. Unde in Evangelio dicitur: *Qui ex Deo est, verba Dei audit (Joan. VIII, 47)*. Sed quia dum Ecclesia veritatem prædicat, multi non intelligunt, multi quod percipiunt, pravo intellectu subvertunt; ideo admonenti ut prædicet, respondet sponsa, et dicit :

ita mutandum putarunt: *Dum in hoc mundo perfecta pro Christo omnia terrena contemnimus.*

^a Edit. maluerunt, a peccatis omnimodis.

^b Ita legere cogunt omnes Mss.; quod editores

(Vers. 14.) *Fuge, dilecte mi, et assimilare capreae hinnuloque cervorum super montes aromatum.*

18. Dilectus fugit, quia a reprobis cordibus se, ne intelligatur, abscondit. Dum enim reproba mentes ad audiendam vel legendam verba Dei, perversa intentione accedant, digno iudicio veritatem non inveniunt, quam digno appetitu non requirunt. Unde et ipsa Dei sapientia dicit: *Quaerent me mali, et non invenient* (Joan. vii, 34). Sed fugiens reprobos dilectus, montes aromatum petit; quia perversos dimittens, sanctas animas visitare non desinit, quae et per contemplationem excelsae fiunt, et per confectiones virtutum odora unguenta feruat. Super his montes dilectus capreae et hinnula cervorum assimi-

latur; quia in cordibus sanctorum virtutum manifestatur, quia pia charitate humanitatem pro nobis assumpsit. Qui dum ex petribus antiquis notus fuit, quasi ex cervis hinnulus, sicut dictum est superius, venit. Qui dum esset dives, pauperem se, ut nos ditaremur, fecit; et dum esset super omnia excelsus, humilitatem nostram ineffabili dignatione suscepit. Cui immensas gratias quoadvisque vivimus reddamus; cui pro nobis tradito in mortem, et resurgenti in immortalitatem, nos ipsos, et spiritum, et corpus debemus (11 Cor. viii): Qui vivit et regnat cum Deo Patre in unitate Spiritus sancti Deus, per infinita secula seculorum. Amen.

DE OPERE SUBSEQUENTI CENSURA.

463 Utrum S. Gregorii papae primi sit hic in septem Psalmos Penitentiales Commentarius, an alterius, non levis aut facilis est questio. Illum quidem sancto Doctori tribuit, qui primus e tenebris eruit, et publica luce donavit an. 1512, et iterum an. 1518, Berth. Remboldus; cuius sententiam secuti sunt quotquot deinceps Gregoriana opera ediderunt, excepto duntaxat uno Petro Gussanvilkeo. Qua autem potissimum ratione adductus sit vir doctissimus, ut tritam ab caeteris viam desereret, ipse proponat.

Argumentum, inquit, aliud jam volo adungere, et quidem quod, ni fallor, esse debeat hac in causa detestatorium. Ducitur autem ex tribus ejusdem Commentarii locis, in quibus multa sunt, quae cum historia, et cum sancti Gregorii doctrina pietateque pugnant.

Primum est psalmi v, versu 9, ubi aucter in Simoniae vitium invehens ita loquitur: « Cujus errore venenata licet ex tunc damnata fuerit, postea tamen in Ecclesia germine pestifero pullulavit. Nostris vero maxime temporibus malitiae suae virus exercuit, et totius Ecclesiae pacem schismatica infestatione turbavit. Concitavit enim adversus Ecclesiam Dei non solum innumerabilem populi multitudinem, verum etiam regiam, si fas est dici, potestatem. Nulla enim ratio sinit ut inter reges habeatur, qui destruit potius quam regni imperium, et quocumque habere potest perversitatis suae socios, eos a consortio Christi efficit alienos. Qui insuppressibili haereticis cupiditate illectus, sponsam Christi captivam cupit abducere, et passionis Dominicae sacramentum ausu temeraria contemdit evacuare. Ecclesiam quippe, quam sui sanguinis pretio redemptam Salvator noster voluit esse liberam, hanc iste potestatis jura transcendens, facere sonatur ancillam. Quanto melius foret sibi dominam suam esse agnosceret, eique religiosorum principum exemplo, devotionis obsequium exhibere, nec contra Deum factum extendere dominationis a quo suae dominium accepit potestatis. Ipsa enim ait: Per me reges regnant. Sed immensus concitus cupiditatis caligine, et divino, ut patet, ingratus beneficio, et contra Deum fastuosus, terminos quos posuerunt Patres nostri, contempto divino timore, transgreditur, et contra catholicam veritatem suae furoris tyrannidis effertur. In tantum autem suam temeritatem extendit vesania, ut caput omnium Ecclesiarum Romanam Ecclesiam sibi vindicet, et in domino gentium terrenae jura potestatis usus pet, etc. »

Secundus in eodem psalmo vers. 26, in quo imperatoris impietatem sic exaggerat: « Sunt etiam portae inferi quaedam potestates hujus mundi. Quid enim Nero, quid Diocletianus, quid denique iste qui hoc tempore Ecclesiam persequitur? etc. »

Tertius in proemio psalmi vii, ubi in imperatorem tunc regnantem ita invehitur: « Persequitur etiam hoc tempore schismaticus corpus Christi: impugnat haereticus Ecclesiam; unitatem infidelis perturbat. »

Quis porro imperator tempore Gregorii Magni Ecclesiam persequatur? Quis contra catholicam veritatem efferebatur? Quis Ecclesiae unitatem turbabat? Certe tempore S. Gregorii duo tantum principes Romanum imperium administrarunt, Mauricius et Phocas. De Mauricio haec dici non possunt, quem historici omnes catholicam imperatorem, religiosissimum, liberalissimum, et in pauperes effusissimum appellant. Gregorius ipsius piissimum et clementissimum passim nuncupat, et ut ipse divi imperium pro Dei gloria et Ecclesiae utilitate administraret, litteras ad quosvis dirigit. Legantur epistolae 62 lib. ii, ind. x; epist. 48 lib. ii, ind. xi; ep. 40 lib. ix, et plures aliae, in quibus de pietate et bonitate Mauricii multa congerit.

Sed neque tria illa loca, quae retulimus, ad Phocam pertinere videntur, qui una tantum anno Gregorii tempore imperavit. Quomodo autem inveheretur in hocam, cui de adepto imperio ita gratulatus est: « Gloria in excelsis Deo, etc. De qua exultationis abundantia roborati nos eivus credimus, qui benignitatem vestrae pietatis ad imperiale fastigium pervenisse gaudemus? Tota epistola similiter in laudes pietatis et benignitatis Phocae excurret, sicut et epist. 45 ejusdem libri, quam ita concludit: In omnipotentia Domino confidimus, quod quae corpori consolationis suae nobis bona perficiet; et qui suscitavit in republica pios Dominos, etiam extinguat crudeliter inimicos. »

Ex his liquido apparet relata Commentarii loca nec Mauricium nec Phocam contingere. Si quem vero imperatorum spectant, revera Henricum IV, Gregorio VII aequalem, immo et ipsi infensissimum, ut pote qui cum eo graves inimicitias exercuit, ut videre est apud scriptores hujus temporis. Unde et non alia est Gregorio VII Commentarium istum quidam adscribit.

In tribus his locis id solum negotium laeessit, quod agitur hic de quodam imperatore, qui Ecclesiae fuit infensissimus, et Simoniae ubique grassanti patrocinatus est; quod Gregorium nostrum dixisse vel de Mauricio piissimo principe, vel de Phoca quem ultra modum laudavit, suspicari non licet. Respondendi potest prius asperas illas necesse cujus principis insectationes, assutas fuisse Gregoriana Commentario; ut sane